

БАҲРОМ РЎЗИМУҲАММАД

КУНДУЗ САРҲАДЛАРИ

Сайланма

Тошкент,
«Меҳнат»
1999

Рўзимухаммад, Баҳром.
КЎНДУЗ САРҲАДЛАРИ: Сайланма.—Т.: «Меҳнат». 1999. 296 б.

Уз2

Истеъдодли шоир Баҳром Рўзимухаммад Шарқ ва Ғарб шеърятини яхши тушунадиган ижодкор. У узоқ йиллар давомида модерн услубида қалам тебратиб келмоқда. Шоирнинг асарлари аллақачон ўзбек халқига манзур бўлган.

Баҳром Рўзимухаммад илмий-педагогик мавзуда, шунингдек, адабий-танқидий асарлар яратиб, кенг илмий жамоатчилик назарига тушди.

Мазкур сайланмага ижодкорнинг энг мукамал шеърӣ асарлари, ҳозирги замон олмон шеърятндаи таржималар, шунингдек, адабий-танқидий мақолалари жамланди. Улар ёшларнинг маънавий-маърифий қарашларини ривожлантиришда, эстетик дидларини ўстиришда муҳим аҳамият касб этади.

Тақризчилар:

МАЛИК МУРОДОВ, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси фан арбоби
МАҲКАМ МАҲМУД, филология фанлари номзоди.

Муҳаррир **САФО ОЧИЛ**

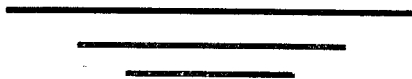
ISBN 5—8244—1319—3

Р 4702620202—7
М 359(04)—99 эълонсиз — 99

© «Меҳнат» нашриёти, 1999

**„ТОВУШСИЗ ҚАДАМ“
КИТОБИДАН**

(1987 йил)

ОРЗУ

Вақт болғачаси остида
орзу аста-секин ушалиб борар
ушалгани сайин каттаяр одам

Вақт болғачаси остида
орзу юмалоқ шаклда,
шар шаклида орзу.

Шундай йириклашар дақиқа сайин,
ушалмаса — одам кичрайиб — кичрайиб
йўқолиб кетади шар соясида.

* * *

Ҳар нарсанинг исми ўзига монанд
бошга кийгизилган тож каби.
Кучукка «Гул» деб
исм қўймас ҳеч ким.
Бошдаги фикр қораяр экан
тожга юқа бошлар бу ранглар.
Қарабсизки, уни
ҳеч ким киймай қўяр, ҳайиқар.
Шу боис, мен учратмадим
Гитлер деган бирор болани.
Гўдакка исм қўяётганда
унинг бошини ва ўсмоқчи бўлаётган
фикрларни ҳисобга олиш зарур.

ТИНЧЛИК

Дубулғани
гултувак деб ўйлади
ниш отаётган уруғ:

оппоқ орзулари ила
кўмилган жангчининг
қирмизи қонин эмиб кўкарди гуллар.

Энди ўша гуллар
ва мовий осмон оралиғида
сукунатдан бошқа ҳеч нарса йўқдир.

* * *

Қумушранг, момик гул тушимга кирди,
алвон уфқдан сирғалиб тушди,
алвон уфқда йўқ эди туман.

Энг майда гиёҳгача
акс этди тушимда.
Тонггача яшади момик гул...
оҳ, эслаб қололмадим гулнинг ҳидини.

* * *

Оқиб кетгиси келади тошнинг
балиқларга қўшилиб
енгил,
узоқ-узоқларга оқиб кетгиси,
Дарё
қаҳ-қаҳ отар
мовий ранг билан
харсанг тошлар теварагида.

ОДДИЙ НАРСАЛАР ҲАҚИДА

1

Яхшиямки, мушт тугишни билмас қушлар
йўлбарс
ўлжасига ташланса,
фақат тишларига ишонар.
Бу баҳайбат мушт,
болғасифат мушт
одамнинг пешонасига чизилган
Уша муштнинг остида
ўйинчоққа айланар
ўлжасини ютаётган йўлбарс.

2

Тувакдаги гулнинг чеҳраси
дераза ортидан
қор совуғини ютиб,
термулган сайин кўксимга уфурар,
гулханга,
тувакдаги гулханга қўл чўзсам
дақиқа сайин музлайди кафтим.

3

Кучук ҳурса
нега сергак тортар йўловчи,
мушук миёвлаб
наъра тортгани каби йўлбарс,
бу унинг товуши,
унинг яшаш шароити шундай,
унда айб йўқ,
нафас олмоқчи бўлиб
оғзини очса
доим бир хил товуш кетар думалаб:
ВОВ-ВОВ

7

ДЕРАЗАДАН ҚАРАЁТГАН ОДАМ

1

Мен митти одамман,
чўққига тирмашиб
жарликка қулаган одам,
жарлик
ваҳимали, қоронғи эди,
унинг торгина оғзида
кўринмади йирикроқ юлдуз,
атрофда могор босган тошлар,
салқинлик,
зулмат.

2

Ўз овозини эшитиш учун
гапирмайди одам —
унинг жағлари орасидаги
ҳар дона сўз
содиқ қул каби
тобе туриб эгасига хизмат қилади.
Баъзан шу тариқдек бошдан
аллақандай фикрлар кўтарилар
қўрқаман
ваҳимали фикрдан.

3

Бир пайтлар улканроқ эдим
юзимда лоқайдлик бошланмасдан аввал
худбинлик ботқоғига ботаётганда
ўзимни шу қадар кучсиз сездимки...
агар баландроқ чўққига чиқсам
сизга етиб борармикан овозим?

4

Одам кўксида, қафасда
 юракдан бошқа нимадир ёнар,
 ўша ёғду мени тарк этди.
 Аммо, ҳақиқатни
 ҳаммадан аввал кўрар кўзларим.

5

Дарахт ўз ўрнидан қўзғалмас,
 сен-чи, қуёш сингари тожни
 киймоқ учун нега бош узатасан?
 ахир
 читтакни чўққига чиқариб
 минг йил кутсанг ҳамки бургут бўлолмас.

6

Одам либосини ечган маймун бўлса
 даҳшатли-ку бу,
 миясидаги қора фикрларни
 либоси билан бирга
 тараққиёт алангасига ташлаган вужуд
 кулни титкилаб
 қайтиб олмасмикан ўша матоҳни?
 Замин-коинот дарахтидаги
 қўнғир олмани
 шарт узиб ташламасмикан
 йўқлик қаърига
 ўша либосини қайтадан кийса?

7

Кўзим очилади бир куни
 ҳали исён-безовта қуш
 уясидан узоқда учаяпти.
 Кўзимнинг ичида
 қорачиқлар кенгаяр
 шунда дунёни равшанроқ кўраман,
 кимгадир санчилар
 ичимдан чиқадиган ҳайқириқ.
 Аммо
 исён қуши қўнар экан юракка
 бошни аста-секин кўтармоқ керак,
 аста-аста...

9

ТЕРАККА ЯҚИН ЮЛДУЗ

Бошқа юлдузлар-ла иши йўқ унинг,
уни чорлаётир ягона юлдуз,
юлдуз — дарахтсиз кумуш бир мева,
у теракники бўлар бир куни —
терақ ўсаверса юлдузга қараб.
Ярим йўлда қолиб кетди гужум ҳам,
дарахтларнинг энг дарози-терақ
кун сайин ўсади юлдузга қараб.
Юлдуз... мевалигини билармикан у,
зумрад япроқчалар кўкиш нурига
чамбарчас боғланиб оқ, оппоқ шуъла
юлдуз силжирмикан бир кун ўрнидан?
...«Ҳозир юлдуз учди» деган хабарга
терақ ишонади ҳаммадан кўпроқ.

* * *

Бахт қуши

бир оз фарқ қилади аждодларидан,
қайга қўнишини аниқ билар у.

Ана

қуёшга тегди кимнингдир боши,
қуёш сариқ булутдек ёйилиб кетди...

(У ҳам паррандадир, иссиқ ўлкага
учиб кетгиси келгандир балки,
ҳали тухум қўйиб, жўжа очади).

Бошнинг усти қордек оқаргач,
бошқа чўққиларга учиб кетди у.

НАФРАТНИ ТУШУНИШ

Қанийди кипригим ўқдек отилса,
розиман киприксиз қолишга ҳатто.
Киприксиз кўзларим кўрар шубҳасиз:
кимдир йиқилади кўксин чангаллаб,
кулишга улгурмас йиқилаётиб.

* * *

Дўстим ҳам дарахт,
у менга суянмоқчи,
дарахт дарахтга суянарми ахир?
Мен суянчиқ эмасман,
суяшдан-да муҳим вазифалар бор:
сарғаяман, дейди кўк япроқ,
шамол эса уни олиб кетмоқчи
сарғайма, дейишим керакдир унга
куз келгунча сабр қилсин у.
Энди илдизларнинг ташвиши:
биттаси чиримоқчи шу пайтда
қишгача шошманг, дейман,
япроқлар тўкилсин, қушлар уясини тарк

этин.

Мевага тушаётган қуртларни
кечқурун музокарага чақирдим.
Кавагимга уя қурмоқчи бўлган илонга
баҳорда ҳар кун ялиндим —
ундан қўрқади-да оппоқ гулларим.

Ўз ташвишим илдиздек чулғар,
менга яқин келманг, дарахтлар,
дарахт дарахтга суянарми ахир?!

ТАБАССУМ УЧУН СУНГГИ ИМКОН

1

Рухсат беринг
бир зум бошсиз яшай,
телпакдек олиб қўяй бошни,
кўзларни кўзойнакдек ечиб қўяй бирпас.
Рухсат беринг
бир марта
қўрқинчли тушларнинг барини
бошнинг ўзи кўрсин жавон устида.

2

Шов-шув
қуюқ, кулранг туман,
унинг думи, узун бир дум.
Қайга қадам қўйса-да
отнинг ёлидек
чеҳрасини сассиз чулғаб олади.
Энди ажратиб кўринг-чи,
чеҳра ва кўзларни кулранг тумандан.

3

Кафт, китоб ушлаб чарчама,
умрдек узун вагон ичида.
Бу ерда
соатлаб
ўқиш мумкин пешоналарни.

4

Илтимос ташийдиган телефон —
симли,
бир-бирига уланган ҳаммоллар сафи.
Бурнидан нарини кўролмайдиганлар
овози ўрнашиб қолган оқ қути...

Ҳар уйда
шундай қути, шундай суҳбатдош.
Иккита қўлдан
кўпроқ иш бажарар
телефоннинг битта дастаги.

5

Ғалати истак:
худди ярани кўргандек
кўрмоқчиман
қай шаклда бўларкан оғриқ?
Вужуд шовқинларни енгади,
жимликка қайтади вужуд,
кўзлар қарар оғриқ келадиган йўлга.
Ҳатто тиш оғриғи шовқинни кутиб
бир зум изга қайтар кўзга кўринмай.

6

Мана, уй ҳам қариб қолди,
изгиринни назарга илмасди аввал,
кўзига бўрондек кўринар энди
баҳорда яшайдиган шабада.
Эҳ, нималарни кўрмади уй—
чивинни-да ҳайдамай
ўзида яшатадиган тўрт девор...
Уй эшикка суянди,
ёқимсиз ғийқиллаб очилди эшик.

7

Маймунни томоша қилишди,
тухум ёрган
яп-янги жўжага
қизиқсиниб қараган каби.
Маймунни томоша қилди одамлар,
маймун — одамларни.
Унинг қўли тоза,
тарих китобларини варақлаб
ҳеч ким шу пайтгача ўқимаган-ку,
шаҳарни портлатган бирор маймунни.
Панжарадаги маймун
шу қадар соддаки

гуноҳини сўраб
даъво қилиб бормас маҳкамаларга.

8

Лабни, лабдаги қонни
яширадиган аччиқ табассум.
Йиқилиб тушган одам
ўзини ўнглаб
қад-қоматини тиклаганидек
хўрсиниқдан табассумга
қайтарадиган куч.

* * *

Қор ёғмоқда, хаёл ёғмоқда
хаёл каби оқарар атроф.
Отма, овчи, бутуқ остидан
қочаётган кулранг қуённи.
Оёқ босилмаган оқлик. Юр, жоним,
изларимиз ёнма-ён тушсин.
Лабларингда қизил табассум,
не сўзласанг оқ бўлар бугун.
Бугун тонгникидир биз юрган сўқмоқ.

* * *

Тишни тишга босиб,
сал ўтгач
бурунни иякка тегизиб
сақланган тоқат
ниҳоят сабрнинг тагига етди.

* * *

Воқеаларни танлаб,
бир чимдим туз сепиб,
консерва қутиларига жойланг —
йўлда
судралиб келаяпти кексалик.

САРИҚГУЛ

*Сариқгулни ёмон кўрадиган
... исмли қизга*

1

Гулнинг ўзи танлаган эмас
бемор юзи каби бу рангни,
шу боис отсангиз таъна тошини
барибир тупроққа тушар тошингиз.
Бунча гўзалликка ўчсиз, одамлар
ҳатто, тинч қўймайсиз гулни ҳам
нафислиги бошига етади унинг.
Заминдан шарт юлиб эркинлигини
совуқ шишаларга қамаб қўйишар —
буниси — қизилгул, бу-чи зангори...
жўжа очаётган қушга тегмайди ҳеч ким,
сиз-чи, парво қилмай ғунчаларига
бу нафис вужудни хазон қилдингиз.

2

Икки илдизи бор одамнинг
бир илдизи тақалар сув, нон, ҳавога,
иккинчиси қоя оралаб
келиб туташади сирли булоққа
унда қайнаб ётар ғийбат қозони!
Келинлар, ичамиз ўша булоқдан —
бусиз яшаш мушкул. Уни ичайлик,
чанқасак қайтамыз яна орқага.

3

Бу — менман. Қиёфам — мана
юрагимдан битта товуш чиқармай туриб,
сизга термиламан — шу пайтда кимдир
мени севиб қолар. Бошқаси эса
нафрат-ла тикилиб нарига кетар.

Нега? Ахир бу лаҳза
тилим ҳаракатга келгани йўқ-ку?!
Ёки сўзлаб юбордимикан
мендан рухсат олмай қиёфам?

4

Рухим оғир. Умримдаги ҳар нуқсон
унга келиб тегар харсанг сингари.
Мукаммал одамни учратсам дейман —
унга қараб тузалиб кетардим балки?
Аммо, у бормикан? Мукаммал бир зот?
Бўлса қаерларда дайдиб юрибди?
Балки олисда, биздан юксакда,
нурли бир қояда чордана қуриб
чумоли ҳолатин кузатган каби,
ёки қўғирчоқ ўйинига лоқайдлик билан
уйқули кўзи-ла қараган янглиф
бизнинг устимиздан кулаётгандир?!
Агар шундай бўлса, унинг кулгуси
барча кулгулардан йирик шубҳасиз.
Бир парча тушсами бу қаҳ-қаҳадан
бошимизга тушса мабодо, дарров
хилма-хил фикрлар уйғониб қолар.
Кейин-чи? Юз берар энг катта шовқин
ҳамма огоҳ бўлар. Миллион йил аввал
бизни излаб чиққан аждодлар саси
қонимизда акс-садо берганда борми
шу шовқин ул зотни бўғиб ўлдирар.

5

Отқулоқни унутиб қўйдик-ку ахир,
бир куни қулоғи ичида пинҳон
оппоқ ёки мовий гунчалар тугса
ерда илдизи ҳам қолмасди унинг.
Отқулоқнинг тили йўқ ҳозир,
демак, гунча тугаётган гулларнинг бари
аста-аста ҳайқирар экан —
унинг овозини эшитган киши
орқасига қайрилиб қарар, термилар.

Бу — мен. Агар кўзингизга қиёфам
 хунукроқ кўринса менда гуноҳ йўқ.
 Ихтиёрим бўлса сизга ёқиш-чун
 танлаб олар эдим нафис либосни —
 гўзал қиёфани, сермаъно кўзни,
 ҳеч вақт сизникидан юқорироққа
 кўтарилмайдиган бурунни...бари-барини
 ўз фикрим, ўз ақлим измига тушиб
 чертиб олар эдим битта-битталаб.
 Мени адо қилар бу дард бир кунни,
 кўзгуга қарайман, бу кўзгу ахир
 минглаб қорачиқдан таркиб топган-ку?
 Гўё телба, телба сингари
 ҳар кун ҳайқираман ҳуда-беҳуда.
 Майли, отқулоқман, майли сариқгул
 сизга осойишта умр бермайман.
 Қелинг, ҳайқирайлик. Бу овоз ахир
 барча товушларни шишира бошлар.
 Агар тепадаги мукамал вужуд
 эшитса, яқинроқ келиб бемалол
 бизга бармоғини бигиз қилганча
 кўрсатиб беради
 энг тўғри йўлни.

„ТЕРАККА ЯҚИН ЮЛДУЗ“
Китобидан
(1989 йил)

СЕН КҮЗГУ БҮЛ

Сен тилла бұл,
мис мислигини,
темир темирлигин тўғри тушунсин.
Сен кўзгу бұл
ҳеч ким ўзининг
ўзидан каттароқ аксин кўрмасин.

КЕТАЕТГАН САФЛАР

Бу лаблар кулмоққа тайёр ҳамиша —
ишон: сабр остидаги олтинни
наинки оқ,
қора қўллар билан ўмармоқ мумкин.
Титрама.
Кузатиб туришибди
агар йиқилсак
узала тушамиз минг қорачиққа.
Агарда инграсак
акс-садо берар икки минг жарлик.
Титрама,
титрама...

ФИКР ДОИРАСИДАГИ ФИКР

1

У бир фикр — урчиб кўпайса
ўтмоғинг шарт бошнинг баҳридан.

Бир сўзки у телба ва дайди
на юракда, на тилда яшар.

Эҳтимол дарахтдир, дарахт, суйансанг
кўринади дўзах девори.

2

Бошинг қотиб қолса — очиқ осмонга
оппоқ булут каби келмаса фикр —
қақраган лабларга сўнгги томчидай
мақол борлигига шукр қил, шукр.
Даҳо бир дақиқа пинакка кетиб
насиҳатдан чарчаган пайтда
сени дуо каби асраб қолажак
мақолни дуодек пичирлаб айтсанг.

3

Хордигингни чиқармак учун
ечдинг кийим-кечагингни сен,
ҳам исмингни-кўзинг илинғач.
Энди исминг кифоя қилмас
сени уйғотмоққа... ҳар қандай туртки
исм вазифасин ўтар бемалол.
Тонгда туртар юмшоқ бир «салом»,
«Хайр» дераза пардасига ўхшар,
«хайр»—деразага тортилган парда.

4

Хуллас, ўтиб кетди эски замонлар:
жап-катта эркагу аёллар

яланғоч юргувчи даврлар ўтди.
Эсини таниган ҳар битта гўдак
бурканиб олади жажжи либосга.
Ҳатто қўғирчоқ,
қўғирчоқ ҳам яланғоч эмас.
Гап фикр ҳақда.
Фикрни даврга мослаб
кийинтиришни эсдан чиқарманг.

ПАРВОЗДАГИ ҚИЕФА

*Мунаққид дўстим
Баҳодир Содиқ хотирасига*

1

Сен кўзсиз қарсанг,
кўзойнаксиз тикилсанг ажал
мени босаверар хавотир.

2

Паст оҳангда сўзлар эркаклар,
аёллар бошида оқ рўмол —
хонани совутар йиғи товуши.

3

Ит ханграмас,
кўкка қараб увламас эшак —
товушим парвоздаги қиёфамдир.

4

Тилни сақлар ўттизта соқчи,
соқчилар сийраклашгани сайин
тил хонасидан чиқар, узяяр.

5

Деразани чил-чил синдирди,
маҳбусни эргаштириб кетди изига
чечакларнинг исёнкор ҳиди.

6

Қафасдан бир қадам ҳатламаса,
қорачиққа қиё боқмаса,
бу ўргатилган хонаки юрак.

7

Зулмат қўйнида Оқ кема —
гоҳ қон тусида,
гоҳ сут тусида чайқалар денгиз.

8

Учаяпти қанотли нина,
яшил кўйлак тикиб бер, ниначи
кейин мовий кўйлак.

9

Ғадир-будир Кун туғилди —
тўрт уфқида шовқин,
арракашлар шовқини.

10

Не демоқчи япроқ,
не демоқчи қора сув,
ўзига тушаяпкан ҳилол ҳақида.

11

Кўшиқни ушлаб кўрдилар,
қўшиқни бармоқдан ясалган
қафасга қамаб қўйдилар.

12

Тила тилагингни деб сўрар
бақалар билан бирга
яшайдиган олтин балиқ.

13

Болалар тол новдасидан
дудук чиқармоқда теварак яшил,
яшилдир дудукнинг овози ҳатто.

14

Бу ерда адашиб
акс этиб турибди
ғариблик.

25

Чирилдоқ
товушингни қарз бериб тур
илма-тешик қилай тунни мен.

ЭРТАКДАН СУНГГИ ИУҚОТИШ

Зулматга кўмилган баҳайбат газна,
ўзича нур сочиб турар жавоҳир.
Унда дайдиб юрар ўзича баъзан
бировнинг адашган ялқов арвоҳи.

Зулмат тирилгудай у чалса ҳуштак,
қопқоқлар очилиб, чиқиб келар тонг.
Бунда ҳар битта нур зангори қушдек —
осмон парчасига айланар ҳатто.

ТОНГГИ МАНЗАРА

Из тушмаган қордек
қуёшгача ёйилиб кетди тонг,
дарахт шохлари бўртиб кўринар,
қуш қаноти кўмилиб қолган —
ёқут уфққа туташади ҳарир гилам.
Гиламнинг устида
ундан ҳам харирроқ туман,
совуқ юлдузчалар қолдиғи,
юлдузчада тилларанг ҳошия.
Тўйиб нафас ол
шаффофлик хира тортгунча.
(Дум-думалоқ нафас
юлдуз қиррасида титрар).

БУ ТУН ШУНДАЙ

Тун, туннинг ортида
унутилган қора қуёш бор,
бир қалъа бор қабристон каби жимжит
унда мукка тушиб донолар
қора китобларни ўқир тун бўйи:
ниҳоят дарвоза олдида
иккита соқчи
қўриқлаб туришар қалъани
тонгга ўхшаш оқ одамлардан.

ЖАРАЕН

Қоғоз гуллар гулга айланди,
тувакка ёйилиб кетди оқ илдиз:
вақти-вақти билан
ҳайкал одам каби нутқ сўзлади:
қалбаки танга билан
қалбаки буюмларни харид қилдилар:
ўғрини қароқчи урди,
йиқитди.

КАПАЛАК КАБИ

Бир лаҳзани юлиб ол
ўтиб кетаётган вақтдан —
тилла тусига қайта бўя уни
сўнг эса акс эт
ўша лаҳзанинг ялтироқ сиртида
ёниб
осмондаги қоронғиликни
кесаётган капалак каби

ЭҲТИЁТКОР

Бошни эмас,
телпакни асра тошлардан
телпагинг тошдан бўлсин
эҳтиёткор одам.
Қўлқопни совуқ сувга урма
қўлқопинг тошдан бўлсин
эҳтиёткор одам.
Ен чўнтакни,
чап чўнтакни ўқ тешмасин
камзулинг тошдан бўлсин
эҳтиёткор одам.

* * *

Эринчаклик билан еч телпагингни
уч кун ичида
пастдан юқорига кўтарилсин қўл:
янада эринчоқлик билан
бир кунда бир тугмани еч
ва қишки лаш-лушни
жойламоққа кетсин ярим кун:
ғунча қандай очилса
шу муҳлатда туга бошла муштни
аста-секин
кейин эса
яшил тошбақага қиёс қил
кечикаетган ялқов кўкламни.

ТЕЛБА

Битта пар юлиб олар-да, қушдан
тупроққа кўмар
сўнг эса
қуш униб чиқмоғин кутади телба.
Бир ҳовуч уруғни
қуш уясига ташлаб ўтару
майса унмоғига ишонар қаттиқ.

БАҲОРДА

Апрел

Шундоқ уйинг олдида
кўрасан Амунинг лойқа сувини.
Кўмилган ток
бир оздан сўнг
ходаларга қўл чўзиб
боладек йиғлайди севинчдан.
Боғдан бир қадам жилгинг келмайди
илиқ бир шамол эсаркан,
шоҳ-шаббаларни тешиб ўсаётган
майсалар ҳидига аралаш шамол...
Деразага қўнди ниначи
қалдирғоч эшикларни қоқди,
чумолилар карвони ўтади ингичка сўқмоқдан,
суҳбатга тортгим келади биттасини.

ТУРЛАНИШЛАР

1

Берк эшиклар қошида доим
кутмоқликка етади сабр.
Не мўъжиза яшар хонада
қизиғи йўқ... бизга барибир.
Энг муҳими тақилласа бас,
энг муҳими бўлса тутқичи.
Ою йиллаб кутмоққа шаймиз
иродани синамоқ учун.
Гар очилса.. очилмасин у!
Токи шундай тақилласин боз.
Муштни янчиш, пешона ёриш —
шудир мақсад, фақат шу холос.

2

Кўрагингни қоқсанг келади
жулдур кийган илҳом париси.
Бир замонлар гўзал бўлгану
энди гўзалларнинг қариси.
Ажин босган пешонасида
тўхтаб қолар нигоҳинг таққа.
Уни ҳайдаб юбориб сўнгра
алаҳлайсан оппоқ вараққа...

3

Сен йиғлайвер — гўзал бўласан,
дард чекавер — ҳуснинг ортади.
Сенга ярашмайди табассум,
қиёфангга оғир ботади.
Қора либосингни ечма ҳеч
сени босаверсин қора тун.
Кимдир шундай йиғлаши лозим
башқаларнинг кулиши учун.

ҚИЁФАЛАР УТАР

Қиёфалар ўтар теграмдан
бари сирли метеор каби,
қора уйқу ичида ўлиқлар
хуррак тортиб қўяр баъзида.
Неки туғилгиси келса туғилсин,
мўъжиза кутманглар бугун, эртага
баҳайбат бир махлуқ қояга чиқиб
суягини тозалар қушнинг.
Соат қўнғироғи илгаригидай
секин таралади болға зарбида
чордана қуриб май ичар
яшашдан чарчаган жонзодлар.
Қоронғиликни кесар оқ шуъла
ёритар атрофни, жонзодлар эса
миқ этмас, тушини бузгиси келмас
ердан сакраб тушиб
бошқа сайёрада
қайта туғилгиси келган телбаларсимон.

ФОЛ

Қани, кафтингни чўз,
фол очиб қўяй.
Мана, майда чизиқлар,
сен юришни истаган сўқмоқ,
(шунақаси пешонадаям бор)
кўзгу бетига қалқмоқда бари:
табассумга ўхшаш,
ингроққа ўхшаш нарсалар
тўлқиндек ўркач-ўркач келаётир.
Мана, булбул овози
яшил ҳошияли қирмизи қўшиқ,
унинг остида ҳордиқ чиқармоқдасан...
Сиз шошасиз келажакни кўрмоққа
эртак китобини
охирги вароғига
интилган бола каби шошасиз,
сайр қилмоқ истайсиз олис кунларга..
Юр, орқамдан
сени келажакка бошлаб кетайин.
Мана, тоғ,
унинг ортида
чўққидан-чўққига сакраб яшайди
зангори ва оқ кун лаҳзалари.
Тоғ қорайган чоғда
атроф оқара бошлар,
шунда иккала кун икки ҳўкиздек
бир-бирини сузар, чеккага тортар,
биттаси ажралиб чиқар-да
қорайгани кетар чўққи ортига.
Ва ҳеч бир товуш
эшитилмайдиган лаҳза келади
ҳеч ким сезмайдиган лаҳзани эргаштириб.
Нарироқда қаср кўриниб
ланг очилар икки эшиги.
Шунда хотиржам ўтавер,
фақат ўз қабринга қарама
ўша оромгоҳга кираётганда.

ФИРА-ШИРАЛИКДА

Еқут гуллар бош эгиб нафис,
ҳамон сўзлар — бийрон шивир
эшитилмас шабадалиқда.
Вақт шамоли кўксини йўнғач
кўпни кўрган донишманд мисол
харсангтошлар ғўлдирар ҳамон.
Кўк тубида бинафша ранги
қуюқлашиб қора ранг билан
юлиб олар қуёшнинг тилин.
Фира-шира тун тиғида жим
тил сўрайди мендан теварак.

ОЙ УРНИГА

Тўлқинни соғинтирар бу фасл.
Суюқ кулбасида ойнинг
учратмайсан совуқ шуълани.
Фақат ой ўрнига кўзингни олар
ярқираган балиқлар қабри.

АКС ҲОЛДА

Яхшиямки шифт бор. Акс ҳолда
кўзга яқин келмасди уйқу.
Юлдуз тушмайдами бошимга
ёмғир каби ҳаракатда у.
Ухлагани қўярмиди нур,
унга очиқ қорачиқ керак.
Сукунатни ҳурмат қилмаслик
соф юзига сачратмоқ хуррак.
Осмонона ҳаётдан бизни
яхшиямки ажратади шифт.
Тушимизда учиб чиқамиз,
пар тўшакка узала тушиб.

СЕН УЧАВЕР

Сен одамсан, ҳайкал эмассан,
ҳайкал адашмайди ҳеч қачон —
бор вужуди абадиятда
уни чулғаб олган шуҳрат-шон.
Тошга монанд тепар юраги,
кунлар унинг пойида майда.
Унинг соатида мангулик
мангуликка айланар қайта.
Бир қуш учса учишни истаб
худди сендек қарамас йўлга.
Чўчитолмас ҳеч қандай шуҳрат —
сен учавер, у учиб бўлган.

ИШОНЧ ИҶҚОЛАЕТГАНДА

Аввал ишонилган,
эътиқодга айланган нарсалар
бирдан шубҳа туғдирса юракда...
Бу йўл,
оёқларим остидаги равон йўл
боши берк кўчаларга келиб туташса...
Ҳаммаси
нодир буюмларни сандиқдан олиб
деразадан ирғитиш билан баробар —
тош сингари эзар вужудни
буюмлар жарангидан яралган
ёқимсиз куй.

НОЗИМ ҲИКМАТГА

Мен юрагимга яхшилик уруғини экдим,
мен ҳеч кимга ёмонликни раво кўрмадим,
дарахтларнинг тили бўлсайди,
тили бўлсайди тошларнинг —
шундай эди болаликда хаёлим, —
тўлқин ҳайқириб оқаяпти,
нега қирғоқ куйламас,
кўшиғини берарми у тўлқинга?
Ва чопарканман чағир тошли сўқмоқни кўрдим,
кўрдим ёнмай қолган машъалаларни.
(Хаёлимдагидай эмасди улар,
йўллар равон эмасди хаёлимдагидай)
Нега ҳамма бир-бирин севмас —
саволлар кемирарди бошимни.
Шунда

олисдаги зулмат қаърида
бирдан
ёнаётган баҳайбат гулханни кўрдим,
тун минглаб гулханларда ёниб
тонгга айланаётган пайт эди,
машъала тутган сафлар
узоқ-узоқларга кетиб борарди,
мен ҳам пайдо бўлдим гулхан қошида,
ёлқин титраганда
вужудимдан бир парча юлиб
ташладим унга
яна ўча бошлади,
сўнг ёшлигимни шарт юлиб
гулханга япроқдай ирғитдим —
ёнмади гулхан;
бармоқларим билан кўкрагимни очиб
ёқутдек юрагимни гулханга ташладим —
бирдан
барханлар орасида майса кўргандек
бир умид ниш урди вужудимда,
гулхан ёна бошлади,

Олтинсимон аланга
ва қўшиғим ёруғида
элас-элас кўзга чалинарди
тулпорга айланаётган бинафшаранг уфқ.

ТУНГИ САРҲАДЛАР

Тўқликдан ёрилай деган худбиннинг
хуррагини кўкатдек кўкартирган тун.
Интилиб-интилиб
қора қисмати ила учрашган кимсанинг
армони сингари узун тун.

Бағрида ўз телбаларини
дайдишиб, эркалайдиган,
ўзини ўзидан яшириб
кимсасиз манзилга элтиб қўядиган
тун.

Қўрқа-писа қадам ташлашар
қоп-қора сим билан ўралган тундан
ташқарига чиқиб кетмаслик учун
қўрқа-писа қадам ташлашар.

ЭҲСОН СЎРАР

Очиқ кафт сингари
бу чехра
кўзлари,
лаблари,
овози билан
фақат эҳсон сўрар ҳаётдан.

КЎЗИ БЎЛСА...

Агар сен қурт бўлсанг
айбдор эмассан,
қуртга кўз керакмас,
қулоққа эҳтиёж сезмас ўзида.
Кўзи бўлсайди
қуёшга ҳам тушар эди у.

ҚОИДА

Тўйга
энг яхши кийимларни кийиб,
табассумни
лабга қўндириб бормоқлик лозим.
Дафн маросимида
қора кийиб,
табассумни узиб
ўрнига қайғуни илмоқ шарт.
Энг муҳими
кўзлар қуруқ бўлмасин
бунда кўз ёш билан ўлчанади дард.

ТАШВИШ

Ташвиш бизни яхши кўради,
севганидек олма мағзин қурт.
Эргашиб юради кун бўйи
тунда яна қайтар кундузга.
Илон бўлиб тош орасидан
ўтиб пўстдек ечиб қўйсанг-да,
у салгина ўзига келгач
тирилади, изингдан етар.

ХАРИД

Кўп нарсаларни
кўз ёшларимиздан танга ясаб
сотиб оламиз.
Кўп нарсалар
бизни-да сотиб олар
кўзимиздан танга ясаб.

АСЛ УМРИМ

Бу мезани еб бўлмас,
данагига ёпишиб
сайр қилаяпти-ку қуртлар.
Кун бўйи қуёш
кулранг булут ичида ухлади
(соати тўхтаб қолганми?)
Кундуз эмас бу,
тун ҳам эмас.
Менинг ҳаётим-чи?
Улкан китоб —
баъзи варақларга сиёҳ тегмаган.
Уша саҳифани юлиб ташласак
аён бўлар бари.
Менинг асл умрим
капалак вужудидек бормикан,
дарахтда
ойдек тўлишган
меваларга ўхшармикан у?

РИВОЯТЛАР

1. Учишни хаёл қилган қурбақа хусусида

Қурбақанинг
кўршапалакка ҳасади келди:
кўзи кўр,
сичқондек бу махлуқ
осмонда учаяпти,
униг қанотларини кўраяпман ой ёруғида.
Шундай экан-да дунё.
Мана, мениг қисматим —
сакраш,
 сакраш,
 сакраш
сассиқ ҳовузчага шўнғиш
ва ғужғон ўйновчи чивинлар —
пешонамга ёзилгани шу.
аммо, кўршапалак...
Мана, кўм-кўк кўзларим,
мана, енгил вужудим,
сайрасам овозим бор.
Қани энди учсам...
У ўзидан нафратлана бошлади,
шунда бирдан муштдек бошига
битта хаёл келиб қўнди:
балиқлар ҳам учмайди,
ҳатто қуруқликка чиқа олмаслар,
илонга-чи, оёқ битмаган,
боши йўқ чувалчангнинг.

Қурбақа ўзини бахтиёр сизди,
эски қўшиғини бошлади яна.

2. Хасис сичқон хусусида

Сичқон уясига олтин танга олиб кирди,
бу гал мушук эмас,
изидан қувди баҳайбат бир қўл.

Жимжилоқ хонасига ташриф буюраркан
ташқарига чиқмади сичқон,
чиқмади хавотирни кўриб.
Шубҳасиз, одамнинг
йўрғакдаги чақалоғи ҳам
Сичқон уясига сиға олмайди —
буни тушунишади улар.
— Сичқон, — деди одам, —
болачаларинг рақс тушармиди
олтин танга ёруғида,
менга бер уни,
эвазига нон бераман бир бурда.
— Йўқ, — деди Сичқон, —
болаларим кўриб қўйишсин
муқаддас буюмни — тиш ботмайдиган.
...Шундай қилиб Сичқон
одамга бермади олтин тангани.

ҚАНДАЙ ШАРПА?

Дарахт танасини йўнгандек шамол
сен нурай бошлайсан чап кўкрагингдан,
бу суяк қафасдир —
панжаралари
чирт-чирт сина бошлар чап бурчагидан.
Нени кутдинг,
нега шошилдинг,
сени қийнаётган қандай шарпа бу?
Наҳотки
қулаб тушмоқ учун ўсади дарахт?

ВОКЗАЛНИНГ КУТИШ ХОНАСИДА

Бу ерда ёлғизлик рутубати бор,
ҳеч ким чурқ этмас,
бегоналик пардасини кўтармас ҳеч ким:
бу ерда, жарлик устида
ҳали қурилмади кўприклар:
буларнинг ҳаммаси —
кўринмас одам,
қорачиғи бўм-
бўш.

КУЗОЙНАК ТАҚИБ

Қиёфаси саёз,
биронинг кўзларини кўзойнак каби
тақиб олган бу одам
ўз тили билан чурқ этмас —
у гапираётган сўзлар
ўзгалар кўксидан тортиб олинган.
Тонгга қараб эснар,
эсноғидан яралган тутун
кўзларини ачитар.
Кишда,
қор аралаш музлаб қолган қизил гулдек
Унинг юраги туман ичида.
Қачон бош ўсиб чиқар
елкалари орасига?
Билмайди,
билмайди кўзойнак тақиб
яшашдан чарчаётган одам.

УМИДСИЗЛИК

Тунги бедорликлар билан бемалол
қуёш шуъласини қиламан харид.
Қуёш... менга зарурмикан у,
дарахтмидим мен ёки гулмидим,
ғашимга тегади сариқ шуъласи.
Ёлғиз қолсам кўксимдаги тош
лаҳза сайин каттайиб кетар,
нур тушмайдиган панада
зах босиб ётибди ўша тош
кўхна обиданинг парчаси каби...
Умидимнинг мингта қўлини
кесиб ташлаб кун кўраман мен,
қанийди битта бармоғи қолмаса, чунки
садақа сўрамас қули йуқ одам.

УЙҒОНМОҚ УЧУН

Иш битмайди шивирлаш билан,
бақирмоқни ўрганмоқ маъқул,
хивич ясаб аччиқ сўзлардан
қулоқни савала, руҳни савала...
Жондан тўйиб мажбур бўласан
хўроз каби ҳурпаймоққа сен —
одамларни уйғотмоқ учун
хўроз бўлмоқ керак баъзида.
Ичкарида кутади сени
стулга парчинлаб қўйилган одам,
кўксингда жимгина ухлаб ётади
эшикни очишга етмаган журъат.

КУТИШ

Яланғоч дарахт остида
кампир кутиб ўтирибди,
ерга эгилган —
қўрқинчли юзидан уялади кампир.
Аҳён-аҳёнда
бош кўтаради:
кўзлари нурсиз,
бунга парво қилмас кампир,
кўзга кўринмайди кутган нарсаси.

БЕГУНОҲ

На яхшилик қилди ва на ёмонлик,
қўйдек юввош,
қўй оғзидан бир чўп олди у.
Етмиш йил туш кўрди,
етмиш йил!
Буни қаҳрамонлик деса бўлади!

УЧРАШУВ

Биз минг йил аввал учрашган эдик.
Хаёл тортқиларди уруғни
нур тушмаган кимсасиз жойда.

Асрлар ўтади лаҳза каби тез —
уруғ ёрилади — сачраб чиқар гул,
бир думалаб болакайга айланар хаёл.

Кел, бугун хайрлашамиз:
сен — тошга парчинланган гул,
мен — оқариб ётган суякман,
бугун ажрашайлик нур тушмаган жойда.

ОРҚАГА БУРИЛСА

Қўғирчоқ одам юриб боряпти,
орқасида ипи бор — билмайди,
қўл бор — баҳайбат.
Юриб боряпти қўғирчоқ одам,
йўллари кўзгудек ярқироқ.
Бизникидек вужуди бор унинг,
боши бор,
хаёли ва умидлари.
Юриб боряпти қўғирчоқ одам —
фақат ҳаракатдир ҳаёти,
орқага бурилмоқ — ҳалокат.

СЎЗ

Шундоқ тил учида турибди-ку у,
нега айтолмайман бу сўзни?
Оҳ, қандай мулойим сўз,
қандай яланғоч!

Юракдан тил учига келди-да,
шундай туриб қолди айтилмай.
Ичига фикр солиниб
бўйни чилвир билан боғланган қоп...
Тунда
шубҳалар чивиндек тарқаб кетади,
кўзлар ухлаб ётар онг билан,
ўшанда чилвир ечилади-да
бехосдан отилиб чиқар
бир оғиз сўз.

ҚИШЛОҚДА

Қуёшсимон ўсимликнинг битта шохчаси
аксланиб турарди кўлмак бетида.
Аравага қўшилган эшак,
думига илашгандек пилдирар кучук,
беда ҳиди анқиб ҳавода.
Уфққа бирга сингарди улар.
Дақиқа сайин узайиб,
узайиб борарди соя шаклида
тун ва тонг оралиғидаги девор.

АГАР

Уша оламдан қайтмасам
мактубингни ўқий олмасман,
битта ҳарфини-да танимас кўзим.

Қайтмасам ўша оламдан
қулоғимга ҳеч товуш кирмас,
ҳеч нарса акс этмас онгимда.

Бу оҳори тўкилган йўлга
қадам ташламоғим учун даставвал
қайтиб келмоғим шарт ўша оламдан.

ТАБАССУМ КЎЙЛАГИДА

Кулгили нарсалар жуда кўп,
нега кулмаятсиз мириқиб?
айтайлик моғор босган сичқон
нутқ сўзласа
минбарга чиқиб.
Ҳодисалар бор гар кулсанг
йиртилиб кетади лабларинг.
Бирдан ҳувиллаган бўшлиқни кўрсанг
ютоқиб очганда қалбларни.
Ёки баҳор чоғи осмон-фалакда
турналар ўрнида рақс тушиб сархуш
келсалар тўлдириб кўк қўйнин
қоп-қора қарғалар,
чақчайган бойқуш.
Нега катта бўлар бойқушнинг кўзи,
ҳатто сиғар унга сичқон-емиши...
сесканиб кетасан термулсанг
кўксингга ботгандек илоннинг тиши.
Турфа ҳангомалар тўла дунёнинг
акс этса руҳингда битта бўлаги
баъзан кулгинг келар телбадек
узилиб-узилиб ичагинг.
Аммо, бирданига ёришган кўксинг
аста-аста хира тортган дам,
пайқайсан — бўғзингда кўндаланг турган
табассум кўйлакли
улкан бир алам.

УЙЛАБ ТОПИЛГАН ДАҚИҚА

I

Одатдаги кун таслим бўлмади,
фақат тонгни ишғол этдилар,
тонг кучсиз эди. Бўйсунди —
вақтни кўрсатмади соат миллари.
Шунда саросима бошланиб кетди
тонг деса тонг эмас, тун деса тун эмас,
кун деса кун эмас — ғалати сония
ҳаммани қўрқитди мангулик бўлиб.
Ҳарна чарчоқ енгди исёнкорларни
узоқ давом этмади ҳарна телбалик.

II

Оддий дақиқа десам бу хато,
Тунга ўхшаш тонг десам оддий гап.
У олма эди дейман,
занглаб қолаверди битта тишлангач.
Нақ кўкрагингга қадалиб
оғриқсиз, шарпасиз қатл этгувчи
сеҳрли ханжар десам муболағадир.

АРЧА БАРГЛАРИДЕК ЯШИЛ

Умидларим соғлом ўссин деб
нафас олдим тоза ҳаводан,
қийёқ тилли майсалар,
қушлар қанотида осмоннинг ҳиди,
ҳансираётган баҳайбат дарахтлар
нафасга йўғрилиб ичимга кирди.
Ва ўсаяпкан умидларим оша
бир садо вулқондек отилиб чиқди:
қандай яхши яшаш,
айниқса сени ҳамма тушунса,
ҳамма сени севса,
юрагини юборса кўксингга,
жажжи
қизил ва оқ қушчалардек
суҳбатлашишса улар...
Вужудимни қоплади
бирдан тўлқинсимон ҳайқириқ.
Менинг севгим шундай эдики...
Севгининг ичида яшайман,
менинг севгим абадий,
менинг севгим арча баргларидек
абадий яшил.

ЖАБРДИЙДА

Одамнинг тошга айланиши
осон,
тамаки тутуни,
кулранг туман,
ҳеч нарса кўринмас унинг ортида.
Бу девор
уни юлиб олди мовий ҳаводан.
Ҳеч ким тушунмади,
қайрилиб қарамади ҳеч ким.
Сизга тикилаётган харсангтош
бир пайтлар одам эди,
унда ўсаётган майсалар
қорачиқда акс этмас энди...

УНДАЙ ОДАМНИ...

Йиғи товшин ёмон кўраман,
гўёки ғам қўнғироғидай,
қора қушнинг қанот сояси
бошим узра ёйилган каби
сесканаман, қўрқаман жуда.

Ким юраклар қаърида ёнган,
жилоланган шуълани кўрмас,
севмас қалбнинг оппоқ қиррасин,
сизса ҳамки қонида баҳор
япроқ ёзмас, гулга айланмас.

Ким исёндан яшар панада,
вужудини қўрқувга ўраб
бош кўтармай... ундай одамни
эрмак учун чумоли тепар,
кўзларини ўяр капалак.

ОВОЗГА АЙЛАНГАН ХАЁЛ

Ёлғиз қуш
секин сайрамоқда ёлғизлигида.
Ким тингламоқда бу овозни,
одам гапирарми бир ўзи қолса?

Ёлғиз қуш...
телба бўлиб қолган балки у,
ҳеч кимни тингламас,
ўз сайроғидан сархушдир ўзи.

Бу овоз
уни ураб олган хаёлларидир.

БУЛБУЛ

Япроқларда синиб ой нури
овозингга менгзаб кетади.
Бунда кундуз кундуз ортидан
туннинг кўпригида ўтади.

Аммо шарпа, шарпа йўқ бунда,
сукунат ҳам шу қадар тоза.
Чақмоқ каби лаҳзалик дунё
аста чиқиб келар овоздан.

Дард йўқ сенда заррача, булбул
бола очиб ташимайсан хас —
ёлғон бўлса буларнинг бари
овозингга ишонгим келмас.

Ёлғиз ўзинг қуйдан яралдинг
ва қайтасан бир кун зиёга.
Нима бўпти муштдек битта қуш
бўйсунмаса улқан дунёга!?

ҚАЙТИШ

Ҳамма нарса изига қайтар.
Сайёҳ юрагига ранг йиғиб
бошидан кечирар ўз хонасида.
Булутнинг бир бўлаги
чўққига тегиб
ерга тушар
момиқ буғ шаклида тикланар яна.
Ҳайқираётган одамнинг
товушини қўйиб юбормас ҳаво —
аввал сарғаяди,
кейин қизаргач
тушуниб қолади бу товуш
фарқ қилмас кундалик овоздан.

Қозиққа суйканар бўшловдаги от,
афв сўраб ёлворар исёнкор,
оғиз бўшлиғига қайтар ҳайқиреқ.

ОНИЙ МУЛОҲАЗА

Худди думли комета каби бир «фикр» мия қаватлари ичидан «йилт» этиб ўтиб кетди. Ҳатто шаклланишга улгурмаган бу «фикр»ни воқеалари бир-бири ичига кириб кетган тарқоқ тушнинг каттароқ бўлагига ўхшатаман баъзан. Бу фақат эсимда қолган белгилардан биттаси, холос. Мияга чўгланиб тушиб сўнгги қаватига етмай ёниб битган «фикр». Яхшиямки, оз умр кўрди, акс ҳолда шеър ичига тушиб улғайганида борми, қўшнилари — катта-кичик сўзларни ёқиб юбориб култепада фақат битта ўзи яшармиди...

СЕН ҚҶРҚСАНГ

Қўрқма,
сен қўрқсанг
шайтон тарих саҳифасига
ўзини «даҳо» деб ёзиб қўяди.
Унут титроқларни.
Неъматларга тўла
ҳаёт дастурхонидан
қўрқмай олгин ўз улушингни.
Барибир адашиб кета олмайсан,
ёвузлик кўксингга сиғмас барибир.
Қачон сичқон мушукка панжа ўқталган,
қўзичоқ бўрини еб қўйган қачон?...

ОЙ ТҮЛИШГАН ТУНДА

Ой тўлишган тунда
бир дона ҳам сўз айтманг,
ҳар қандай фикрдан йирикроқ
ой остидаги сукунат.

Ғунча очилаётган лаҳзада
бақирмоқни унутинг бирпас,
ахир, гўдак каби нафисдир ғунча.
Ёмғир ёғар экан
ичкиси келади руҳимнинг
ювилган, зангори ҳавони.

Сукутда термилмоқ афзал
оппоқ, шабадали кунлар юзига.
Фақат, жимликкина кўприкча ясар.
юракка кираётган шуълалар учун.
На-да қўшиқ, на-да ҳайқириқ
фақат сукут — кўприк.

ҚУРГАЗМАЛИ ҚУРОЛ

Бу ўқ —
Пушкиннинг кўксига теккан ўқ;

бу олма —
Ньютоннинг бошига тушган олма;

бу от —
Екатеринани тепган от;

тарихий ўқ,
тарихий олма,
тарихий от.

УЧБУРЧАК ШЕЪР

Бу китобни
тун бўйи
кемирди
сичқон
...

Сўзлар ҳазм
бўлмади
ичида.
Нимадир ялтирар
пайпаслаб кўр-
дим
кафтимга санчилди
игнадек
битта
сўз.

* * *

Ташрифимни кутмай қўя қол, дўстим,
турланиб тураман дамо-дам —
борсам осмондан тушгандек бораман
мен қўзиқорин каби бир одам.

* * *

Қалдироқ овозин эшитмас, аммо
эшитар болари гулга қўнган пайт
«тиқ» этиб таралган майда товушни.
Пайқамас қай йўсин очилар ғунча
аммо кўриб қолар ўша болари
олиб кетаётган тилларанг чангни.
Балки ҳеч нарсанинг фаҳмига етмас
шуни биладикки болари қўнса
кунгабоқар ўзин қуёш деб билар,
қуёшга қўняпман деб ўйлар ари.

* * *

Кошки чироқ бўлса
ва ёки олов
ичимда милтиллаб ёнаётган нарса.
Нафис туман чўкса
ичингга, сўнгра
пешонангда бўртар
шубҳа қорачиқли кўз —
ростдан ёняптими
ёки бу нарса
битта бўлагими
кечаги тушнинг?

* * *

Тош каби кучли, оловдек ақлсиз,
жийда гули каби фаслга бепарво,
гўдак каби итоаткор,
ғоят итоаткор,
ҳатто ўз овозидан ўзи қўрқади
чўчиб тушар ўз журрагидан.

* * *

Кўп куйинма, сўниб кетмайди
ичимизда умид учқуни —
бизни севмаганлар фикридан
қайтмоғи ҳам мумкин бир куни.

Узоқ оғриб турмас бу яра
нажоткор қўл босажак малҳам.
Ўзимизни маҳкам тутолсак
ўтиб кетар шамолдек дард ҳам.

* * *

Титраётган чанг босган сукут,
балки қотиб қолган ҳаводир —
кетиб бораяпман кўксимда
алмашинар соғинч, хавотир.

Ёлғизгина соядан бошқа
хамроҳ бўлмас бу йўлда ҳеч ким.
Чарчамадим, ҳали бир тонгни
отгирмоққа етади кучим.

* * *

Аквариумда балиқча бўлса
қушча бўлса агар қафасда
ёлғиз бўлмасдим бу қадар
уй бурчагидан битта чумоли
ўрмалаб чиқса лоақал.

* * *

Оламни сув босса
қўзғалмасам мен
таъна тошларини отманг бошимга
токи ўйлаб олай
қандай олам бу
қимирлашга арзирми сув ҳам?
Қимирлашга арзимаса у
тиззам йўқ менинг,
тўпиғим ҳам йўқ.

ҚОРА МУШУК

Тунда ҳамма ухлайдиган пайт
чақалоқ йиғисин ўғирлаб аста
ташқарига чиқиб кетар у.
(Чўчиб уйғонади бир аёл
уйқу ва бедорлик оралиғида
алла қотиб турар айтилмай).
Ташқарида гудак йиғиси
қоп-қоронғи бўшлиқ ичида
баттар кучаяди, баттар кучаяр.
(Чўчиб уйғонади бир аёл
уйқу ва бедорлик оралиғида
алла қотиб турар айтилмай).
Адашиб юрибди бир йиғи
бу товушни ким ўғирлаган
қоронғида кўриб бўлмас ҳеч.

* * *

Сиёҳдонга қараб, қоғозга қараб,
рўпарангда оқариб кетган деворга
узоқ тўхтаб қолган, чанг босган
танаффусга қараб қўрқиб кетасан
жасадини кўрган одам сингари.

* * *

Байроққа илашган чумоли бўлсам
жангга кирар эдим ҳаммадан олдин
жанггоҳдан соғ-омон чиқардим, чунки
ўқдан кичкинаман тегаман деса,
соғ-омон чиқардим бирор жангчининг
ярасига қулаб тушмасам агар,
ғарқ бўлиб кетмасам агар кўз ёшга.

* * *

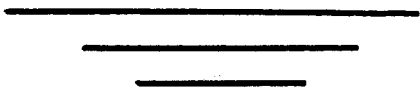
Баъзида
бу қалам
меники эмас,
дафтарнинг-да менга даҳли йўқ,
хатто шу мисраларни ёзаётган одам
мен эмасман
ойнага қарасам
аксим бўлиб термилар ўша
нотаниш одам;
қардаман дейман ичимдан
бутунлай нотаниш овозда.

* * *

Унутилган ялангликда
яланғоч дарахтга ин қуриб
ёлғиз яшаётган қушча шаклида
сайрагим келади
ёлғизлик ҳақда.

**„ИККИ НУР“
китобидан**

(1994 йил)

ЯХШИ БЎЛДИ

Таваллуд топганим яхши бўлди менинг
бу оламга келиб
бироз зерикиб олдим

Ҳар ҳолда яхши бўлди туғилганим
қуёш деб аталган совуқ нарсага
кафтимни қўйиб
ҳароратим туширдим сал-пал

Иўқ нолимайман
яхши экан бу дунёда кўз очмоқ
ранглардан чарчаган қорачиқларга
таътил бердим мен бунга келиб

Ачинмайман ўтган умримга
Рост салтанатидан Ёлғон дунё тарафга
ярим қадам отмоқчи бўлдим
қадимимни қўймадим бироқ

1993

ДОНИШМАНДНИНГ КИТОБИ

Донишманднинг
яшил муқовали китобини
ўқийсан

аста-секин
худди чуволчанг қўзғолаётгандек
чивиннинг шаклига кирар ҳарфлар
қанотини қайраб турар сен ўқиётганда
ўқиб битирсанг учиб жетарлар

Донишманднинг яшил муқовали китоби
ҳарфлардан бўшаб қолади
тутқунликдан сен бўшатдинг уларни
янчилган одамларни кўрасан кейин

орзу-умидларни териб оларлар
қайтадан-қайтадан
ян-чар-лар
қулоқни бекитасан
кар бўлишдан қўрқиб

Донишманднинг яшил муқовали китоби
мангу қабртош
бундай тошни умрим бино бўлиб кўрмадим
чўян панжарами
нима қилмоқчилар ўзи бизларни

Ўқийсан
Ўқийсан
қабртош битикларин энди бирма-бир
зангори қанотларин тараб
Митти фаришталар
кўзингдан бекиниб туришар
кўз югуртирсанг бас
бир-бирин пинжига киргудек
дир-дир титрарлар

Раҳм-шафқат қил
олисроқ кетгил
худо қарғаган ўшал донишманднинг
эрмак учун яратган Машғулоти қошидан

1993

МУЗ ОДАМ ҲАҚИДА РИВОЯТ

Дафъатан орамизда пайдо бўлиб қолди
Муз Одам

муз кўзлари билан кузатди ҳаётимизни
на-да ҳайрат
на-да қониқиш
ва на-да нафрат
ҳеч нарса акс этмасди қорачиғида
у одамлар ичида кўп юрар эди
маҳкамаларнинг қабулхоналарида
миқ этмай соатлаб кутиб ўлтирар эди
байроқлар кўтарилган
ноғоралар чалинган жойда
қорасини кўрсатмас эди ҳеч қачон
бозорларда
ва масжидларда
одамлар Худони ва бир-бирларини
алдашга интиладиган минтақаларда
кунлаб қилт этмай турар эди у
қисқа бир муддатда
ҳамманинг жонига тегди Муз Одам
чунки Муз Одам пайдо бўларкан
одамлар виждони билан гаплаша бошлар
эдилар
шивир-шивирдан батанга келарди қулоқ
чунки Муз Одам мавсуми бошланган замон
барча ожиз бўлди
ўзларининг кўз ўнгида ожиз танларини
кўрдилаб
кўнгили бузилишдан тўхтади
ҳолбуки бу ёқимсиз эди
Муз Одам бир оғиз гапирмас эди
воситачи эди у холос
адашганлар мамлакатига
адашиб келмаган эди Муз Одам
уни отиб ҳам кўрдилар
биринчи ўқ бошига қўнди
иккинчиси рақс этди

кўкраги
 айланасида
 милтиқ оғзига қайтиб кирди учинчи ўқ
 ниҳоят ҳамма кўникди унга
 баъзилар қўл бериб кўриша бошлади
 Муз Одам билан
 суҳбатларда иштирок этарди Муз Одам
 бир сўз демасди бироқ
 ҳаммаёқни совутар эди
 маҳкамаларда
 масжид
 ва
 бозорларда
 дафъатан кўринмай қолди Муз Одам
 у яшайдиган хилват гўшага бордим
 қўл чўздим
 кўриша билмади
 эриб кетган экан иккита қўли
 оёқлари ҳам
 қўш жилға бўлиб оқиб бораётган экан
 таассуф билан бош чайқадим мен
 у эса бамайлихотир жилмайди
 «муз дегани эрийди-да ахир»
 кўз ўнгимда эриб битди охиригача
 лекин кўча-кўйларда ўйчан кетиб
 борарканман
 совуқ бир жисмнинг ичидан ўтаётгандек
 бўламан
 ва ортга тисарилиб
 жой бераман унга
 бизнинг сафимизда юрмеги учун

1993

ТУН ВА ТУШ МАНЗАРАЛАРИ

1

Тун
соат тўрт
ташқарида ёмғир ёғмоқда
тунда ҳам меҳнат қилмоқда осмон
қанийди шу ёмғир менинг кўз ёшларим
бўлса

юким енгилланарди фаришта монанд

Тун
бирдан чақнади юлдуз
нақадар ёлғиз
қўрқаман юлдузнинг танҳолигидан
Тун

мен ўзимга келдим
осмоний ҳаётни қувдим хонамдан
хўроз қичқирганда

бу товуш
тонгдан ҳам аввал
одатдаги ҳаётни эслатди менга
ҳаётки зерикарли
ҳаётки рангсиз

дўзахдан қочгандек
тисарилар
фаришта

2

Ўзимга яшириниб олдим мен
яшириниб олгач У. га айландим
сохта МЕН қолди менинг ўрнимда
У мия катаklarига яқин йўламас
юракнинг яйдоқ бурчагида бир
узала тушиб ётар жимгина
У нинг ҳеч ким билан иши йўқ
У тобора яшарар
тобора ярқираб борар кумушдек

қайрилиб қарайди Сохта мен
нақадар шаффофсан дейди
нақадар шаффоф
жойингдан кўзғолма яшайман десанг
У жилмаяди
«Сен ҳам шундай қил
бизни фош этарлар акс ҳолда:
Сохта мен узоқ жим юрди
фақат бир аёлни учратгунича
ички сезги билан ненидир билди
ўша аёл шахло кўзлари-ла термулди унга
У деразадан қараган мисол
баравар қаради иккита кўздан
узини курсатмасликка уринди
бироқ бўлмади
шахло кўзнинг шуълалари тушди устига
нурдан шалаббо бўлди У нинг бадани
секингина

юракка тушди-да
хаёлга чўмди

.
ниҳоятда совуққонлик билан
ишини уддаларди Сохта мен
шивирлай бошлади аёл
эрка овозда
ҳолбуки қарғамоғи лозим эди
кошкийди қарғаса
У чидаб туролмади
жаъмики томирларда пайдо бўлди

бараварига

аёл қаҳ-қаҳ отди сочини ёйиб
У эса чинқирди
ваҳший ҳайвон каби
ваҳший ҳайвон каби
ваҳший ҳайвон каби
қоп-қора кўзига қараб аёлнинг

3

Йиғи товущига
бошимни қўяман
ухласа бўларкан-ку
нега алдайсан

Йиғи товушини
оҳиста силайман
пардеккина нарса экан
алдабсан мени

Йиғи товушини
кўзимга яқин келтираман
дув тўкилар кўз ёш

Энди ўшал товушга
бош қўйсам бедорман
сен ҳақ экансан

Энди ўшал товушни
силасам
тилиниб кетади бармоқлар

Яхши бўлди
игнаилгич ўрнида қўяман уни
қайга қўйганимни билмай
йўқотиб юрмайман
излаб юрмайман
кўзимнинг бир-иккита
ғамгин нурларини

4

Сиз чиройлисиз
бори-йўғи шу эмас
Сиз гўзалсиз ҳаддан ташқари

Юлдуз меники деган болакай каби
ўзимни алдайман
«у меники» дея алдайман ўзимни

Овозингизнинг ўзи бир дунёдир
суҳбатлашар эканман Сиз билан
Орзу Диёрининг шабадаси эсар
ифорин тарқатар мен билмаган гул

Сизнинг кўзингиз
алдайди мени
болага кўз қисган танҳо юлдуздай
тобора узоқлашиб кетасиз кейин

Мен эса

Ўзимнинг ҳолимни биламан
кўнглингиз сўқмоғини излаб
йўлга ҳам чиқмайман
уринмайман ҳам
хомхаёл эмасман Сиз ўйлаганчалик

5

Тушимни тунга бердим
асраб қўяжак тун
тун менга содиқ

Ўзимни фош этдим
туннинг олдида
бойқушга ўхшаб хунуклашдим сўнг

Тун эса қуюқлашди
мени йўқотди
туннинг ичида тун бўлиб юрдим

Одамлар тинч ухлайберинг
уйқунгиз ширин бўлсин
менга ўхшаб тун бўлиб юрманг

Юрагимда Тонг йўқ
менга барибирдир
қанийди узаяверса туннинг-да бўйи

6

Ўзимдан қочиб борарканман
тобора яқинлашаман ўзимга
осмонга буғ каби кўтарилар
такаббур рўё
туш ҳам кўтарилар унинг изидан
қочмоқчи бўламан
кўзим хиёнат қилади лекин
«яхшиси тиз чўкайлик» дейди у
«мен аллақачон шундай қилдим-ку»
совуққонлик билан жилмаяр Тизза
«Навбатдаги қулингни қабул эт Кундуз»
кундуз эса кўр
қанча тикилса-да танимас
ниҳоят мен ҳам ўтиб кетаман

қулларнинг сафига тинчгина
тун фарзандига ишондинг-а кундуз
кўнгилларга ғулғула соламан
сенинг юрагингни излаб топсам бас

7

Ҳаммаси бир чақа
ҳаммаси
биз ҳеч нарса билмаймиз
ҲЕЧ НАРСА

1993

УНИНГ ҚУЗЛАРИ

1

Ёдимда қолгани
сенинг таскин берадиган овозинг
сен ушлаб турган шу майсанинг
ҳидичалик ҳам йўқдир дунёда маъни

мен кенг бўлдим
асрамоқлик учун ўзимни
бу кенгликка тош отдилар фақат

ёдимда қолгани
тасодифан айтилган иккита сўз
бир-бирига боғланмади мутлақо
икки осмон каби ёнма-ён бўлди

ёдимда қолгани
мен маънос бўлдим
руҳим тушиб кетди дафъатан
бу баландликдан тош тушса синарди чил-чил
мангу жароҳатдек собитдир руҳим

ёдимда қолгани
бир улкан бўшлиқ
биз бу дунёга адашиб келибмиз
сен йиғиб ол ўша бўшлиқни
ўз Дунёмиз сари кетамиз

2

Букун ҳаво тунд бўлди
кундуз қоронғилашди бугун
кўриб қолдим ногоҳ
кулранг пальто кийган у соҳибжамол
нигоҳ ташлаб қўйди оҳиста

Дақиқалар асрдек чўзилса эди
вақт тўхтаб қолсайди шу фурсат

руҳимни юпатиб
узайиб турсайди шу нигоҳ

Ҳаво тунд бўлди букун
негадир олисида
гуллар «ярқ» этиб очилгандек бўлди
сесканиб кетдим
зангор ҳаракатнинг шабадасидан

3

Бинафша рангида ёғаётган қор
менинг муҳаббатимдир
рангларнинг ичида
рангги ўчиб
жим қотган вужуд
бу менман
ёлғизлик энг кучли гирдобдир
тобора домига тортиб боради
қутқаргил мени
кипригингга ёпишгудек кичрайдим

4

Шу кўприкдан
бошқа бир оламга ўтиб кетаман
Шу кўприкдан ўтаётиб
ўзимдан олислашаман тобора

Фақат илтимос
нигоҳ ташлаб туринг
лекин кулманг менинг устимдан
қулаб кетмасин ногаҳон кўприк

5

Сарҳади йўқ эди шафқатсизликнинг
садпора бўлди бу кўнгил

кўзларнинг бемисл куч-қувватини
ҳеч бир нарса енголмас эди

қайдан пайдо бўлди
бу шаккок шуъла
тангрига ҳам бўйсунмаган нур

ёқамни тутдим
ҳаракатсиз қўлларим билан

6

Сизни унутмоғим учун
мен аввал ўзимни унутмоғим шарт
бу ишга эришдим мен аста-аста
қандайдир бўшлиқда сўнг сузиб юрдим
сеҳрли нигоҳингиз ҳимоясида
бир айланиб аслига қайтди-ку сўнг Руҳ
қайтадан тикланди яна Ўзлим
энди қўл урмасман беҳуда ишга

7

Мен кутиб яшайман
ҳали келади
кўзни қамаштириб ялтироқ фасл

Ва энг қисқа вақт давом этади
мен эса шоша-пиша
ўша фаслда
умримнинг энг катта қисмини яшаб оламан

8

Юрагимнинг энг чеккасига
қадам ташлаётим
сени ўйладим

ҳеч ким экмаган эди-ку
биноқ беозоргина кўкариб чиқдилар
идроқ майдонида эзгу фикрлар
шу ҳақда ўйласанг эдинг сен
жуда ҳам катта ёлғизлик ичидаман
чунки сен ташлаб кетдинг бу ёлғизликни
кўзларингда ялт этдим
энг қисқа парвоз

Юрагимнинг энг чеккасига
қадам ташлаётим
сени ўйладим

1993

Ўлимдан қўрқмасман
бу қўрқув эмас
мен яшашни қаттиқ истайман
ўша туйғунинг умри.
узунроқдир қўрқув умридан

гўдак ҳеч нарсадан қўрқмайди
арслон панжасини ўйнамоғи мумкин
биноқ яшагиси келади унинг
табиий бир истақ
ҳаётнинг ўзи каби табиий

ҳаёт билан ўлим тенглашмоғи мумкин
икки қутб оралиғида
қўрқув оқиб ётар дея ўйламанг
бўшлиқ ҳукм сураб бу оралиқда
устига роҳатланиб чўзилса бўлар

1993

...

Жаннат дарахтининг сояси
жаннат дарахтининг меваси
хаёл

ҳеч кимга сувини бермаган булоқ
сувки ташналигинг ортар ўйлаганинг сайинь
хаёл

биз барчамиз қуш эканмиз
қанотимизни қирқиб ташлаганлар сўнг
қирқиб-қирқиб
парларини йиғиб кетганлар
жисмимизга ёпишиб қолган ягона пар
сенмасми хаёл
шу бойс
қайгадир
қисман учамиз

1993

* * *

Туш ичидан ўтиб боради
ола-була илон
шитирлаб қўяди недир олисда

Қиқирлаб кулгандек бўлади шайтон
очиқ кафтнинг қоқ ўртасидан
қўкка сапчигандек шиддат-ла ўсар
сап-сариқ майса

Туш ичидан ўтиб боради
ўтиб улгурмасдан бузилади туш
оқариб кетади илоннинг туси

1993

* * *

Бир сўз айтмай фикрни тушунтирмоқ
яъни фикрни идрокка узатмоқ
фикрни идрокка узатмай туриб
ненидир англамоқ
кўринг
нақадар қисқадир
Феъл

Қаршингиздаги данак
баҳайбат дарахтдир
киссангизга солиб юрибсиз-ку дарахтни
нақадар қисқадир
сифат

Феълни Сифатга қориштириб кўринг
тобора
умрини тугатиб борар Восита

1993

* * *

Тоғлар борлигини билмайман
Бу кесакни сиз муштдек дедингиз
ҳақиқий тоғдир у мен учун
чўққисига қарарканман ўша кесакнинг
дўппим учиб кетар бошимдан

Катта бир сир бордир бу ерда дейман
Донишманд чўкмор хассаси билан
майда бўлақларга бўлмоқчи сирни
яъни имо-ишорага чўзмоқда қўлин

Чинқириб юборар азобдан
тасавури чил-чил синган бир одам
тажовузкорона ялтилар

жаъмики кўзларга солганча таҳдид
тинмай синаётган алланарса
Мен тасаввур синиқларини
йиғиб оларканман ҳеч иккиланмай
алланиманингдир аксин кўрдим-у
кўрмаганга олдим бирдан ўзимни

1993

* * *

Тунда сайрга чиқди бир арвоҳ
бошқача хаёл сурди юлдузга қараб
фалакни тушунди биз англамаганимиз қадар
кўршапалак қотиб қолди муаллақ
тўнкага бошини урганда бойқуш
қўнғироқ чалингандек бир товуш чиқди
ўтмишига қайтмоқчи бўлиб каловланди арвоҳ
қора деразасини кўриб бир уйнинг
биноқ қайтмади дераза раҳига
яқинлашишни хоҳламади одамлар каби
мазкур воқеа содир бўлган вақт
не қадар кичиклигин билса бўларди
парвозини давом эттирган кўршапалакка қараб
ҳар ҳолда ерга қулаб тушмаганди у

1992

* * *

Ғижимланган қоғозга ўхшаган Кундуз
секин қимирлайди пароканда онг
димиқасан
ва англайсанки
нафас олмоқ эсдан чиқибди

Ғижимланган қоғозга ўхшаган Кундуз
кўксингда тош каби қотган бир андуҳ
ки сени ҳеч нарса овутаолмас
кимдир тошни тортиб олмоқчи
баттар ёпишасан сен ўшал тошга

Ғижимланган қоғозга ўхшаган Кундуз
айнан тунда ғижимланган
сеҳрли нигоҳинг тушмагани-чун
ўз-ўзидан ғижимланган у
тун деразасидан ирғитилганда

1993

* * *

Чанқаса кўз ёшини ичади
кўзи билан нур ейди фақат
бу шундай қуш

Учса кўролмайди ҳеч кимса уни
фақат пайдо бўлар бир зум сайраса
бу шундай қуш

Сайроғига уя қураб фақат бир марта
парга ўхшаб учиб юради
уша қушнинг бўм-бўш уяси

1992

* * *

Мен зериксам хаёлларимни
шишириб ўйнайман шар каби
зум ўтмай

ўткир қирраларига тегаркан Кундузнинг
бирин-кетин ёрила бошлайди шарлар
ҳеч бир хаёл қолмас менинг бошимда
шарларни ўйлаб вақт ўтказарман сўнг

овора бўлмасман Фикрни пуфлаб
тўғри у ҳам шар
биноқ қўрғошин шардир
ҳеч қачон ёрилмас бир шишса борми

муаллақ турар экан қўрғошин бир шар
чидаб бўлмас даражада зерикаман мен

1993

* * *

Куртакмас
бармоқдек соя бўртади дарахтда
ҳали бу ҳеч кимга хавф солабилмас

Гуллаш фаслида ҳам
ўзи гулламас
соясин гуллатар бу айёр дарахт

Соя ҳил-ҳил пишар мева ўрнида
шунда дарахт қаддини ростлаб
соясини узун ташлайди
бошқа дарахтларнинг устига

1993

* * *

Олис-олисларда
милтиллаб турибди бир шуъла
кулба бордир эҳтимол
ёниб тургандир балки чироғи
демак кулба
зич ёпилган эшиги
тирқишдан чиқмоқда бир тола шуъла
Яқинлашдик
кулба бор экан
кўрдик зич ёпилган эшик ҳам
аммо
ҳеч қандай чироқдан асар кўрмадик
биз боргач
осмонга кўтарилди аллақандай жисм
(Не десангиз денг-у
шундай тушунаман илоҳийликни)

1993

* * *

Алмисоқдан қолган зангор қутича
ҳозир ясалгандек
яп-янги
уни сенга совға қиламан
кафтингга қўйсам бас музга дўнар у
сўнг эса таққиллай бошлар тишларинг
томирингда оқиб совуқ қон
то ўзингга келгунинг қадар
эриб
йўқолиб битади муз қути
сен эса
мен каби истаб қоласан
уни кимларгадир совға қилмоқни

1993

* * *

Қарғалар бетиним қағиллар эди
хаммаёқ қор эди қор эди
сўппайиб турарди қабрлар

совуқ бир нарсани уфурар эди
дунёдаги энг совуқ жисм
қабр

қорга думалаб исингим келди
иссиқроқ туюлди қарғалар товуши
узлуксиз қочишни истадим

сен эса
менга тикилиб
энг ожиз одамни кўргандек бўлдинг

1993

* * *

Ана ўрик гули
хўрозқандга ўхшаб музлади
яшиллик совқотиб турибди
дир-дир
сочингизни ўйнайди шамол
шундан бошқа иши йўқ каби
жиддий
гўё шу иш учун олислардан эсиб келгандек
мана бу харсанга жон кирар ҳозир
бир тин олиб қўзғолмоқчи секин
кўзингизда бир ифода пайдо бўлдию
йилт этиб сўнди сўнг
билдимки
тирилмоқ
ўлим каби қўрқинчли экан

1993

* * *

Ўз ҳаётимни ғижимлаб ташласам
ой ёруғида
ожиз кўланкага айланиб турсам
тун қушлари устимга қўнмоқчи бўлсалару
уларни ҳайдашга-да кучим етмаса

хаёлим эринса чўзилмоққа
тун мени четлаб ўтса
ўзининг суюкли қушлари билан

тонг абадий отмайдиган бўлса
буткул йўқолса
қорачиқлар зулматга мослашса
бойқуш кўзи каби

киприклари ила
гулханга ўт қалаб ўтирганлар
менга имо қилиб қўйса

мен қай алфозда
сен томонга қадам қўяман
қўрғошин янглиғ оғир вужудим
(шу қадар оғирки йиқилиб ҳам билмайман)

1993

* * *

Жаъмики ўқларга нишондир у
тузумнинг тизилган пўлат ўқлари
у томон бир текис келишин кўринг
маҳкамада
худди игнаилгичга ўхшаб қолади
хаёлига фикрига ҳатто бир зум ўйлаб
ўйламайдиган
йилт этган хаёлига ўқ санчадилар

икки оёқли бу типратикан
ҳориб келар экан уйига
Ўқ ушлаб чиқишар болачалари
«дада бизга нима обкелдингиз»
«болаларим пулга сотиб олинадиган нарсани
буюрмангиз менга
ушбу ўқлардан бўлак ҳеч нима йўқдир
ўйнасангиз олинг
оғритмай олинглар бироқ»
Типратикан
уйига келиб чўзилади бемалол
бир зум ўқлардан халос бўлади
тонгда чиқиб кетар
нишонга нишонга айланмоқ учун
икки оёқли бу махлуқ

1993

* * *

Лаблари қимирлаб турибди қулнинг
нақадар қулгили
лаблар қимирласа
чиқмаса товуш
қул эса гапирар тинмай шу тахлит
ўз овози етиб бормас ўз қулоғига
қул пешонасига
осойишталик тимсолини чизиб қўйдилар
чизиб қўйдилар Тулки сувратин
қул эса
тинмай гапирар
тинмай қимирлайди лаблари

1993

ЛЕНИН ҲАЙКАЛИ

(достон)

Зим-зиё тун эди
сиёсатга аралашмайин деб
ой яширинганди булут ичига
собиқ коммунистлар қароргоҳининг
нақ рўпарасига ўрнатилган
Ленин ҳайкалини
йи-қиб кетдилар
қоронғида санаб бўлмасди
сон-саноксиз бошлар
ҳар томонга думалар эди
фақат бошдан иборат эди бу ҳайкал
биллиард доналари каби
бир-бирига зарб билан тўқнашар экан
аллақандай шовқинни ясади бошлар
Худди мана шу шовқин
1898-да
ахлоқона фикрни
улғайтганди ичида
Худди мана шу шовқин
1917-да
Аср Ёлғонига айланган эди
Худди мана шу шовқин
1937-да
дунёнинг энг рост сўзларини
яширган эди
Худди мана шу шовқин
шундан буёғига
алдовга
алдовга айланиб турди
Йўқ унинг ўзини эмас
ўлигини севишди кўпроқ
Мўмиёланган Даҳо
дунёнинг ярмини бошқаргани ҳақ
мунофиқлар тасбеҳ доналари каби
сонсиз бошчаларни ўйнар эдилар

нафс деб бўлмайди бунни
шаккок хаёлидек узун бир бўшлиқ
икки тарафи ҳам ланг очиқ бўшлиқ
дунёни ўз ўзанида оқизабилди
совет осмони
совет қуёши
совет кундузи
совет тунни йўқ эди бироқ
дунёнинг жаъмики шаккоклари
бирлашиб олдилар
аъмоллари
қон тўкмоқ
фақат қон
токи ўлаётган одам
совет ажалини табиий деб билсин
қўшиқ айтсин ўлаётганда
дунёнинг жаъмики шаккоклари
халқ устига ташланиб
бош мияларни очиб кўрдилар
митти осмонларни жойлаб қўйдилар
миянинг бўшаган катақларига
ҳар ким ўз жисмини бошига йиғиб
тинмай учадиган бўлди шу тахлит

Зим-зиё тун эди
сиёсатга аралашмайин деб
ой яшринганди булут ичига
собик коммунистлар қароргоҳининг
нақ рўпарасига ўрнатилган
Ленин ҳайкалини
йиқиб кетдилар
қаққайиб турарди
шоҳсупаси
ўша
ҳайкалнинг
гўё Ленин сайр қилишга кетгандек эди
«барибир келади» деган хаёлни
жуда мушкул эди бошдан ҳайдамоқ
тунда нималар бўлмайди дейсиз
алоқ-чалоқ туш
абадий ҳамроҳи-ку ахир бу туннинг
Зим-зиё тун эди
зим-зиё

1993

* * *

Ташқарига чиқдинг
сени қуршаб олди бошқача ҳаво
юракдан ташқарига чиқдинг дийдираб

излаган нарсангни топмайсан
хасга ёпишасан шуъламикан деб
зерикиш ҳидини туясан қаттиқ

бу ҳид ўлдиради сени бир куни
тамаки чекасан
кулранг шу тутунга кийинасан ниҳоят

ва кўрасан тунд қиёфаларни
ҳаммаси бир чиқиб
қайта уясини тополмаган қуёнлар каби
безовта

кулранг кўйлак сўрайди улар
берасан
дийдираб кетасан дафъатан

1993

* * *

Йиғига ўхшаб
ҳўнграб йиғлаганига ўхшаб аёлнинг
ёлғиз от келмоқда сояси ун-узун

қумурсқалар илма-тешик кўзида
увалиб-увалиб устихони
ўрмалаб келмоқда ёлғиз от

асрлардан асрларга қувдилар
ўз жисмидан қувғин бўлди у
руҳи учқун каби сачраб кетди ҳам

ўрмалаб-ўрмалаб
ёлғиз от келмоқда
муҳими оёқда туриб билади

йиглаб билмайди лекин
армонга ўхшаб
узун бир армонга ўхшаб
бизнинг ёнимиздан ўтиб кетди от
ўтиб кетди қайсар бир чарчоқ

1993

* * *

Узоқ давом этган жимликдан сўнг
нима бўлади
яна жимлик
йўқ янги жимликмас
аввалгиси
яъни узоқ давом этаётгани
тош қотган қонунни
сен ўзингча юшатмоқчисан
у жимлик билан яхлитдир
бу ҳақда ўйлама
телба
бўласан

1993

* * *

Мени
танимга занжирбанд қилдилар
пайпоққа
ковушга
кўйлакка занжирбанд қилдилар кейин
бир куни барчасин ташлаб кетарман
менга ёпишиб
руҳим қолажак омон

Энди мен
энди мен
қачон бир эркинроқ яшайман
шу сўнгги халқадан қутулиб

1993

ТАСКИН

Сен шундай майсасанки
илдиздан ўзгага
муҳтож эмассан

Шундай майсасанки
замин бўлмаса-да
ҳаво бўлмаса-да
сен барибир ўсаверасан

мажозга не ҳожат
сендек ўсимликман аслида мен ҳам
меҳрсизлик ичида барқ уриб ўсдим
мени тушунгувчи бир зот қолмади

мен тўғри гапирдим
алдаб билмадим
мен ўзимга зулм қилдим
сир сақладим муҳаббатимни
ва шу тахлит ҳаётдан бездим

Ўсимликман
баргларимга кучим етмайди бироқ
менинг рухсатимсиз ўсади улар
менга бўйсунмайди япроқ ифори

Майсадирман мен ҳам сен каби
менда аъзо йўқдир илдиздан бошқа
япроқ илдиз
ғунча ҳам илдиз
ғунчадан таралган ўткир ҳид илдиз
илдиздир қайдандир келаётган нур

Муаллақ турибман
бўшлиққа ёпишиб
қўйиб юбормайман уни ҳеч қачон
бўшлиқнинг ичига томир ташлайман

ХАТЛАР

1

Тўрт девор асири
майда ташвишларнинг тутқуни
ўзидан баланд келолмаган кимса
сенга салом йўллайди

осмондаги мовий қуш
саломимни қабул эт менинг
хаёлингда пайдо бўлай мен
соямни озод қил

чивин қанотининг шабадасидан
узилиб кетадиган риштага
қанча уринсам-да кучим етмайди
ожизман

САЛОМ дер эканман бу сўз
қумурсқанинг шундоққина устида
ногоҳ пайдо бўлган оқ булут янглиф
қуюқлашиб турар-да нақ рўпарамда
яшин тезлигида тарқаб кетар сўнг

2

Сен менга ваъда бердинг фақат
жон олгучи кўзларинг ваъда бердилар
тундек сочларинг
менга ваъда бердилар тунни
ваъданинг ортида
кичрайиб
турарди
жисминг
жисмки ҳеч севиб бўлмасди
кулгудан ўзини зўрға тўхтатиб
яшриниб турарди маккора вужуд
қўлларингни силай бошладим

бир сўз айтмас эдинг нима қилсам ҳам
газабимни ютиб
қаҳримни ютиб
қўл чўзим мен ўшал митти жисмга
баҳайбат қаҳ-қаҳага айланаркан у
мен дафъатан қўрқдим
қирқ бошли аждардан қўрққан одамдек
лекин билмадим
машъум бу кулгу
кимга жўнатилган жазо шаклида

3

Ёдингдами ўша тун
тамаки тутунидан бўғриққан хона
шароб таъсирида сармаст эдим мен
сен эса
лаззатланардинг
шу сархуш одамни бетиним алдаб
шунда сени илк бор мен ушлаб кўрдим
ва ниҳоят юракка етганда қўлим
савол назарида тикилдинг жиддий
бошим қотди
недан ясалган
тошдан-да қаттиқ бу
чертсанг садо бермайди ҳатто
таҳқирланган каби
сен нари кетдинг
йиғламоқчи бўлдинг
йиғлаб билмадинг
сўнг эса маккора шуъла
кўзларингда ялт этди қайтадан
қайтадан такаббур сувратга келдинг
фаришталик даъво этдинг
яна ва яна

4

Билдимки мен капалақдан
минг йил яшамоқни талаб қилибман
йилт этган шуъладан
абადийликни
«сенга нима керак
керагингни ол

менга кучинг етмайди лекин»
шу сўзни айтди кўзларинг
раҳм-шафқат изладим
қаро тунда игна излаган каби
сен титраб турардинг нафрат-ла ёниб
бир сўз айтсам яна
мен тараф
отилмоққа шай эди икки қасоскор

5

Неча фасл ўтди
сен ҳақда ҳеч кимга оғиз очмадим
сен-чи мени элга фош этдинг
майли фош этавер
ҳовуринг тушсин
барча таҳқирларга чидаб биламан
биноқ шуни бил
сен тахмин қилгандек кучсиз эмасман
сочинг бир толасин ўйнайолмадим
чунки яқинлашсам ғойиб бўлардинг
ўйнамоқчи бўлдинг мени олисдан туриб
уддалаб билмадинг
қаҳрга миндинг
қақорат ёғилди турли бурчакдан
пайдар-пай отилган камон ўқидек
таслим бўлишингга
бир баҳя қолди
сергак тортдинг аммо
ўзингни йиғиб
уйга қайтган каби аслингга қайтдинг
ёлғиз эмассан
ўзинг билан бўл
янги фитналарни ўйлаб топавер

6

Сени енгиб бўлмас
қутқариб бўлмас
Макр тузоғига илинган эй Руҳ
биноқ унутиб ҳам бўлмайди сени
Зим-зиё тунимни
ёритган қиёфанг унутолмасман
аёл не эканин тушундим

НАВОИЙГА ТАТАББУЪ

Ҳажр ўқидинким эрур бағрим аро юз минг тўшук
Ҳар тўшук бир кўздурурким ҳолима ҳайрон эрур

Ҳамду сано

Ё Оллоҳ
жамолингга ошиқман
икки дунёдаги энг гўзал зотсан
Жамилсан Жамилсан Жамилсан
сен барча гўзалликлар яратувчиси
яратган бисотинг шунчалар гўзал
Раббано Раббано Раббано
қанчалар мукаммал
сенинг ижодинг
бу уммоннинг бир томчисидир балки
мен сенинг ўзингни кўрмак истайман
кўзларимнинг қуввати етмайди бироқ
амр эт оқиб тушсин қорачуғларим
сени кўролмаган
икки томчи нур
амр эт оқиб тушсинлар
Ё Оллоҳ
мен жунун даштида адашган банда
ҳижрон водийси бу қадар узун
ҳаммаёқ қоронғи зим-зиё

1

Мен бу танага кирмасдан аввал
сенинг жамолингни кўриб юрардим
она қорнидан
тушарканман
кўз очаётиб
чинқириб йиғладим йиғладим
бу бақонинг фанога исёни эди
ҳижрон тунни чўкиб бораётган пайт
руҳ кўзини тўсди икки қорачуғ

мени алдов билан юпатдилар сўнг
билдимки
барча нарса Ёлгон
сеинг мавжудлигинг Рост эрур фақат
шайтон шайтон эмас балки ҳаммолдир
инсон тўқиган
макр тўрларини ташувчи ҳаммол
ўзи йўлдан адашиб
шайтон зиммасига ташлар экан у
сувдан қуруқ чиқмоқлик истар
бироқ бу сув
танига ёпишар илондек чўзилиб
қайга бош урса-да фош этиб юрар
Ё Оллоҳ
томошо қил
сендан айро тушган қатрани
тубсиз жарликларга қулаётганин
асра уни асра
ўзинг яратгансан
жарнинг у қутбига қўйиб юборма

2

Оёғимни қўйгудек жой тополмадим
муаллақ туролмадим ҳавода
мени афу эт
оёқни қўйдим
гуноҳга ботдим
бу ифлос жисмни
 бўлак
 бўлакка
ажратсам эди кошки
оёқ бир тарафу
бош бошқа тараф
сўнг руҳ шаклида бош олиб кетсам
лошимни тепкилаб ўйнаб бир фурсат
аммо
ибодат чоғида бир нидо келур
«кўнгил булоғини гарддан фориг эт
тоғ янглиғ қалқон қил унга кўксингни»
кўнгилни кўз каби
асрай бошладим
ки ҳеч кимса оёқ қўймади
сўнг гўзал кўринди менга бу олам

юлдуздан тортиб
то оддий тезакка қадар
бошқача шаклда кўринди менга
чунки ўшал борлиқ менга билдирди
сенинг борлигингни абадул абад
пайдолигинг аввал билсам-да
иккинчи бор эътироф этдим
сен ясаган оламга қараб

3

Мен ҳаёт маъносини англай бошладим
мўъжиза уммонига шўнғиб кўрдим мен
излаган нарсамни топдим
қўлда ушладим
биноқ нопайдо бўлди
қайтадан шўнғидим уммонга
излаган нарсамни топдим қайтадан
кўзларим кўника бошлаган маҳал
ҳавога айланди сирли чечакдек
кўз ўнгимда
йўқолиб битди
изидан йўналди ҳатто ифори
минг бора шўнғидим ўша уммонга
минг бора йўқотдим топган нарсамни
сенинг баҳрингда сузмак истаيمان
мени бағринга ол эй Улкан Маъни
биламан
ҳоврига чидаб
қуёшнинг ичида сузиб юрсам-да
излаган нарсамни топа билмасман
чорла мени бағринга
ҳайронлиғ ичида қўймагил танҳо

4

Кўнгил менинг Каъбамдир
ки унга
нигоҳинг
тушиб туради
бош мақомини бердим ўзим Кўнгилга
сен тарафга боқди Кўнгил
термулди у
ҳамма томонга

қоп-қора тунда кетиб бораётган одам
ўз жисмини мутлақо кўрмас
худди руҳга ўхшаб қадам босади
шу каби Кўнгил ҳам
сукут сақларкан
сен тарафга илк қадам қўйди
эй пайдолиги ниҳоним
ниҳонлиги пайдолигим эй
Кўнгилга жамолинг кўрсат бир бора
ҳижрон водийсининг фарсаҳи қанча
босиб ўтайлик биз ўша фарсаҳни
аён эт
Висолнинг масофасини
жаннат зоҳидга бўлсин
менга жаннат йўқдир Висолдан ўзга
ўз Каъбам ичинда
мен
шундай дейман

5

Ҳажр туни мени йиғлатди
Кўнгилнинг устига кўз ёшин тўқдим
шаффоф сийнасини тешди Кўнгилнинг
тошдек
том-
чи-
лар

сукут сақлаётиб
йиғлаб турдим мен
кўз ёши тинмади уйқуда ҳатто
осмонсиз
ва булутсиз
юқоридан

пастга
пастдан юқорига
ёғаётган бир ёмғир каби
тин билмади кўз ёшлари ҳеч
дафъатан
элакка ўхшаб қолди-ку Кўнгил
юз минг тешик пайдо бўлди дафъатан
Ё Оллоҳ
асл кўзимдан-да ажраб қолдим мен
сени қайси кўз-ла кўрарман энди

қуюқ бир зулматга
шўнғиб кетдим-да
Кўнгил тешиklarин пайпаслаб кўрдим
қўлимни куйдирди нимадир қаттиқ
тешиklar
кўзларга айланди ўша лаҳзада
юз мингта ҳайронлиғ қорачиқларда
кошкийди сен
камон отган бўлсанг
ўшал ўқлар бағрим тешган бўлсайди
юз мингта яра
ўқ тешган жароҳат бўлсайди кошки
сояси бўлсайди ҳеч бўлмаганда

.....
«ҲАЖР УҚИ»
дейман барибир
ёлғончи дунёда
шундай дер
қулинг

1993

ФАРИШТАНИНГ СЎНГГИ ТУНИ

Сен аста ечаркансан
сийнабандингни
шивирлаб қўясан
«хонада ҳеч ким йўқ»
сўнг кўз ўнгимда намоён бўлар
қордан ясалган бир вужуд
Оллоҳ мўъжизасига қараган каби
сенга тикиламан сен эса
худди танҳоликда хаёл сургандек
сочларингни ёйиб қотиб қоласан
қимирлама дейман
фариштага ўхшаб тургил шу фурсат
уялмайсан ҳеч
«хонада ҳеч ким йўқ» чунки
мен ҳеч ким эмасман
мен ҳам йўқман демак
биз басирларни неучун ахир
халқ этди Оллоҳ
биз дунёни бузувчилармиз
кушандасимиз бор гўзалликнинг
сен илоҳий қиёфанг билан
ёлғизлик қаъридан чиқиб келасан
қутқаргил дейсан
ким бўлсанг-да қутқаргил мени
у ёқ қўрқинчлидир
чидаб бўлмас даражада зулматга тўлиқ
«менинг кўнглимдаги зулматга қара
ёритиб юборур шаҳло кўз нури
қара
оромбахш шуълалар рўпарасида
туришга шайдирман умр ўткунча»

Ёнимга тушасан
хаёл осмонидан менинг ёнимга
капалак умричалик ҳарорат
сенинг моҳиятинг наҳот шу экан

СҮНГ ЭСА

ҳеч қачон кўнглингни очмайсан
мен учун ёпилар қалбинг қопқаси
чертиб чарчамайман ўшал қопқани
қопқа тирқишидан чиқар қора нур
мен эса жаҳлга минаман
дейманки «ўрнимдан жилмайман
ўша қора нур
ҳаётимни буткул маҳв этганича то»
мисни олтин шаклида кўрдим мен басир
бори-йўғи наҳотки шудир
сеҳрли туннинг
чироқни ўчирган каби сен
кўзинг шуъласини йиғиб оласан
ўз-ўзимча қаҳрланаман
«дарахт ковагидан фарқи йўқ сира»
умид пайдо бўлар шунда ҳам яна
бағримга босаман сени қайтадан
совуқ бир ҳайкални қучоқлаган каби
сен мени ҳайдайсан
қаҳ-қаҳанг билан
сен қаттиқ куласан менинг устимдан
шоша-пиша кийинасан сўнг
кўз ўнгимдан бўлурсан ғойиб

Қулоғим остида
жаранглар қайта
эҳтиросли овозинг сенинг
«ким бўлсанг-да қутқаргил мени
у ёқ қўрқинчлидир
чидаб бўлмас даражада зулматга тўлиқ»
кўприкка айландим демак ўшанда
бу оламга ўтдинг
мени босиб ўтдинг бамайлихотир
сени қутқардим демак
ўзимни ўлдириб сени қутқардим

1993

ТОНГ ЯҚИН

Илон пўст ташлаган каби
инсон пўст ташлайди
ўлса

Ва тонгга яқинлашар
тундан қоронғироқ
ҳайбатли тонгга

Ўлим байрамдир
ҳассасини байроқ
қилади Дарвеш

Тоғлар қанот чиқариб
ҳавода учди
денгиз чўққисига
тўпланди махлуқлар

Юлдуз моҳиятан
кесакдек бўлди
таҳорат айлади юлдузга Дарвеш

1993

МАНСУР ХАЛЛОЖНИНГ СУНГИ СУЗЛАРИ

Билмадилар муллолар Анал-Ҳақни маъносин
Қол аҳлига ҳол илмин Ҳақ кўрмади муносиб.

Аҳмад Яссавий.

Мен имо-ишора билан
ҳимоя қиламан инсонлигимни
қўлларим толиқар
ишлаб эмас йўқ
гапириб чарчайди менинг қўлларим

Қуролим йўқ иймондан бўлак
ўзимни мунтазам
ҳимоя қилдим
тажовуз қилдилар мунтазам чунки
чунки жаъми олам тажовуз қилди

Ноннинг бир урвоғи «мен нонман» дегани
янгилар
«анал ҳақ» деди-ку менинг ҳам руҳим
тушунмадилар
нондек оддий ҳақиқатни тушунмаган кас
асл ҳақиқатни қай тахлит англа

Мана дор тикланди
оқ илондек арқон йиғлар бўйнимда
қалтираб ингранар дорнинг оғочи

Бир зарб
ва ниҳоят мен ўлдим
томга сакрагандек
сакраб чиқдим мовий кенгликка

«Анал ҳақ» бекор гап
мана ўлдинг-ку
хато кетдингиз
ноннинг бир урвоғи

нонга қайтиб қўшилган янглиф
Оллоҳ билан қўшилдим яна

Барча ҳақиқатлар оддийдир
барча нарса осон
кўзни ердан узиб
олис бир юлдузга қараган каби

1993

ФРАНЦ КАФКАГА ТАТАБУЪ

Менинг умидларим
сонсиз тошбақалар шаклида
чор атрофга ёйилиб кетди
нажосатдан кўз узмай турган эй Замон
тошбақалар пойгасига бир назар ташла

Қосангга бош яширма
қўрқоқ бош уясига айланмасин у
барибир барибир
вабо келган янглиф
оёғи осмондан бўлди тошбақаларнинг

Умидсизлик мавсуми бошланди
чечакларни ютди саҳро
тажовузкор сувратга кирди-ку Қуёш
жонзотларни тортди ўзига
совуқ шуълалардан
тўр ясаб

Соқолимнинг ичига яшириндим мен
дунёдан қўл ювиб
узлат бандасига айланиб қолдим
узлатни-да кўп кўрдилар бироқ
соқолим ичидан
судраб чиқардилар митти жисмимни
«Ўлишим мумкинми»
ўн йил ўтди рухсат йўқ
юз йил
минг йил
илтижолар қилдим бўлмади

Эрмагим қафас устунларин ушлаб кўрмаклик
саволим «қайси гуноҳларим эвазига бундай»
саволим «кимнинг арпасини хом ўрдим»
саволим «қароқчилар галаси дўст эди-ку
менга»

жавоб такаббуруна илжайиш
жавоб бошқа тарафга бош буриш
жавоб саволимга жавоб бермаслик

Ва ниҳоят ҳушимдан кетдим
ҳаёт ва ўлим оралиғида
алаҳсирарканман ўз танимни кўрдим
олис-олисларда
сутдек ойдинда
юлдузга дафн этаётган эканлар мени

Белкурак зарбидан
майдаларга бўлинган юлдуз харсанглари
ёғдек эриб
ёқимли бир товуш шаклига кирар
тонгларнинг бошида аза рўмоли

Мен билмаган чечакларнинг ҳиди
мен кўрмаган қушлар сайроғи
аллақандай оромбахш жимлик
муносибманми шундай фусунга
хўрланган
ва ҳақоратланган
инсон муносибми шул интиҳога
САДО БУЛДИ
«Уйғон»
турткиланган танимни йиғиб
мен ниҳоят ўзимга келдим
билдимки буларнинг бари
шайтони лаъиннинг ўйини экан

Яна аввалгидек ҳаёт қаршимда
қад ростлашга ижозат бермадилар
ўрмалаб кетдим
қашаротлар сафига урдим ўзимни

Ўз киндик қони тўкилган кулба томон
ўрмалаб бораётган менман билинглар
отамга салом бremoқчи бўлиб

хонасига кираман унинг
жағимни товушсиз очиб
бақрайиб қоламан отамга қараб

Отам эса дарров
эзғилаб ташламоқчи бўлади мени
қўйинг дейди онам
шу махлуқ
нечундир кўзимга иссиқ босилар
Укаларим ўраб олишар мени
бесўнақай шохимни букиб
қаҳқаҳалар ичида тураман
бир-бирин туртишиб кулишар
менга минг тангадир сичқоннинг ини

Эслайсизми бу хашарот
боқа билмай ўз рўзгорини
сиздан пул сўрагувчи эди
эслайсизми бу хашарот
ваъз ўқирди сизга
сиз билмаган нарсалар ҳақда

Бор кучимни йиғиб
қанот чиқараман
тутқунлик ичидан учиб чиқаман
васиятим шуки меҳрибонларим
Замон ичкарисига кирманглар
тушунмай яшанглар ҳар дақиқани

Ана Кунлар
Ана Фасллар
тоғдек яқинлашиб келар мен томон
ҳозир бир харсанг қулару
Қуёшнинг бетига сачрамоқ учун
парвозга
шайланаман
қайтадан

1990

АРАФА

Сиз ҳавони ушлаб кўриб
олмахонга айлантиришингиз мумкин
Япроққа қўл теккизсангиз
сувратдаги дарахт новдасига
ниначи қўнади

Кўкқарғанинг туши
сўм ичидан
электр қувватига ўхшаб ўтади
Қуешлар шу қадар кўпайиб кетдики
кулба бўсағасига тўшаб қўйдик
бўйрага ўхшатиб

Сиз байроқни йиртиб
жароҳатингизни боғлаб қўйдингиз
сиз энг эзма киши нутқини
фавқулудда қизиқиш билан тингладингиз
сиз одам кўзига қараган янглиф
ўта жиддий ҳолда нигоҳ ташладингиз бўшлиққа

Ҳаводан ясалган олмахон
куртак ичига бекиниб олди
Ўткир
яшил ҳид чиқади куртак ичидан
ҳидласам бошим айланади
бош айланаверар ҳидлайверсам мен
ва бу менга ниҳоятда хуш ёқади
атрофга тун чўқару
менинг жисмим эгаллаб турган жойда
қотиб қолар тўсатдан кундуз

Қани ҳавони ушлаб кўринг энди
қоп-қора олмахон
қўлқопдек ёпишмасмикан қўлингизга
Қани япроққа қўл теккизинг
суратдаги дарахт новдаси
айнан ниначига айланмасмикан

Кўкқарғанинг туши
сим ичида эриб битмасмикан

Оёқ қўйинг
жизғинак қилмасмикан дафъатан қуёш

Байроқ ҳам йўқ эди
жароҳат ҳам йўқ
шунчаки мавҳум бир арафа
нима рўй беришин ҳеч ким билмайди

1993

БАҒИШЛОВ

Мен Сизни соғиниб келдим
соғинч гуноҳ саналса
мен гуноҳқорман

Қоп-қора тош каби
бир қоронғилик
кўнглимга бостириб кирмоқда аста
кайфиятингиз тушқундир нечун
қани кўзлардаги жилва
чеҳрадаги нур

Энди сизга халал бермайман
ва шафқат қутмайман ҳеч кимдан энди
мени таъқиб қилинг
янчиб ташланглар
бир тутам шуълани бағримга босиб
мен зулмат қаъридан чиқавераман
Умрим сўнггигача
ёритиб турар
бағримга босганим
Сизнинг инъомингиз оромбахш шуъла
энди буёғига сукут сақлайман
сўзлар ўз маъносини йўқотди чунки
мен энди тинглайман кўзнинг сўзини

Сиз эса қайдадир
фаришта каби
ўз қайғунгиз ичра яшайсиз

Сизнинг дардингизни менга берсин Оллоҳ
пайдо бўлмасин ҳеч киприкларда нам
Бу дунёга келиб
ким шод бўлди ахир
кимга вафо қилган дунё экан бу

Қоп-қора тош каби
бир қоронғилик
қилт этмай турибди осмон ўрнида
менинг юрагимни қамраб олар у
зулматга қўшилиб кетаман мен ҳам

1993

* * *

Сен учун
кумуш чуволчанглар топиб келдим мен
сув остида ёғду таратаётган бўлса керак
буни билмайман

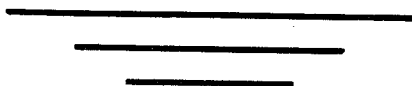
Сен учун
ёруғ бир хаёлимни қармоққа илдим
оҳанграбодек нур тортаётган бўлса керак
буни билмайман

Ўзим эса
ўзимни қармоққа солиб билмадим
шу боис қирғоқда турибман

1993.

„ДАВСАМАН“ китобидан

(1995 йил)

ИНСОННИНГ САРГУЗАШТЛАРИ

Мен ғаройиб меваман
Ёлғизлик Дарахтидан узилган мева

Йўқ мен ерга тушмадим
ер кўтарилиб келди мен томон
ва бандимдан узилдим қўйдим

Бир сап-сарик маймун
оқ фаришта билан суҳбатлашаётган эди
фаришта кўрсаткич бармоғи ила
ишора қиларди осмонга
қиқирлаб куларди маймун
фаришта такрор ва такрор
осмонга чўзарди кўрсаткич бармоғин
қорнини ушлаб хохоларди маймун
фаришта учинчи маротаба жиддий
сўз қотди маймунга
маймун саросимада
менга қаради
ва ўша лаҳзада
Ёлғизлик Дарахтидан узилдим бирдан
суҳбат шабадаси чирт узди мени
ғаройиб меваман
Ёлғизлик Дарахтининг меваси

1994

ҚУРЪОНГА ТАТАББУЪ

*Мазкур шеърни менда Қуръонни ўрганишга рағбат уй-
ғотган дўстим имом-хатиб Ҳамро Пирмуҳаммадга ба-
ғишлайман.*

1

Имо-ишорасини Азозилнинг
адо этиб юрдим чунки у

111

жаъмики ҳужайрамдан
ҳужра ясаганди ўзига
Азозил эрмагин азиз тутдим ман

Зулматни тешиб ўтган тангадек
шуълага қасам
жаннат четидаги Нилуфарга қасам
абдий қилт этмай
нур сочмай турган
ул сомъе юлдузга қасам
Оғир Сўзнинг ваъни кўнглимни эзди

Ҳар бир ҳужайрамдир менинг дўзахим
қаттиқ
ва тинмай ёниб ётган тош
совуқ нафас
уфуради Азозил
тошдек итқитади дўзах нафасни
Ва таннинг бемаъни қилиқларини
руҳ кўзгусида такрор кўрдим мен
кўрдим гуноҳ чечаклари қай тахлит ўсган
ва кўрдим қўл қилмаган ишни
кўзларим қай тахлит бажарганини
митти найза каби
отилиб
беозор маҳлуқларни ҳалок қилганин
ва кўрдим оёқ панжаларим остида
жинлар салтанати хароба бўлди
ва кўрдим хаёлим йўғон овоздек
фаришта хаёлин тўзғитганини

Осмоннинг илк титроғига
қуёш қуёш бўлиб яралгандан сўнг
илк бора сочган нурига қасам
юрагимнинг «дурк» этган
илк зарбига қасам
мен буткул покланажакман

Осий бандангни афу эт Оллоҳ
Қаҳҳорлигинг этма намоён
Раҳимсан
буткул покланажакман бир куни
ибодат қилмоққа
рухсат эт Оллоҳ

Сендан илк бора узилган
заррага қасам
ва кўкдан узилган сўнгги китобга
Азозил имосин ботил қилурман

2

Читтақдан кичикроқ
қушга айлантирдингиз Сиз мени
«бас етар заминда каловландинг кўп
сен кўкка муносибсан
қарор топ унда»

Сиз менга учқур қанот бердингиз
орзуйим шиддати инди қувватга
«буткул унут замин борлигин
ва пардек енгил бўл
шунда учасан»

Учмоқчи бўлдим
мен қулаб тушдим
қўрғошиндан экан менинг оёғим
қўрғошиндан экан қанотларим ҳам
«Ўзинг айбдорсан» дедингиз
«инкор этди сени кўк»
«сабаб» «гуноҳинг»

3

Тош қотган лабларида кибр
ўз қавмига йўл кўрсатади Фиръавн
«бирон илоҳ йўқ
барчаси сеҳр
Оллоҳ элчилари алдамчи бари»

Кўкдан садо келур
«гумроҳсиз
гумроҳсиз
гумроҳсиз»

Жавоҳирлар тўла сандиқнинг
калитини ўйнайди Фиръавн
Фиръавн ҳар хил шуълаларга кўмилади
ва унга эргашур бир қавм

Кўкдан садо келур
«гумроҳсиз
гумроҳсиз
гумроҳсиз»

«Мен Оллоҳман» дейди Фиръавн
«Фақат менга қилинг ибодат»
Денгиз ҳалок қилди Фиръавнни
тўлқин улоқтирди соҳилга
УНИ

**У ТОШДАН ЯСАЛГАН ОДАМ
ОДАМДАН ЯСАЛГАН ТОШ
УЛИК ОЛАМ
УЛИК САЙЕРА**

Кимки Шубҳа қоясига таянса
ўша сайёрага буюрар ташриф
ҳамон ўлиб ётар Фиръавн
Шубҳа нигоҳи — ила қараса гар ким
у оёққа турар
тошдек қўзғолиб

Шунда узоқдамас
ўз юрагида
бир ҳукм жаранггин эшитар аниқ
«гумроҳсиз
гумроҳсиз
гумроҳсиз»

4

Вақтики ер тарс ёрилганида
ҳавода учиб юрса милёнлаб ер бўлаклари
мумдек эриб битса
тутунга айланса ер

Вақтики сирғалса юлдузлар
уч қуёш чарх урса кўкда
ва уч қуёшга жуфт бўлса уч ой
тун ва кундуз қоришса бир-бирига
Вақтики Борлиқ ўз маъносин йўқотса
буткул

барча нарса яралмаган каби бўлса
Йўқлик ҳам йўқолса
Абадият интиҳо топса

Вақтики Оллоҳ ила
юзма-юз турсак
миттигина бир Рух бўлиб
қандай тутиб биламиз биз ўзимизни

5

Тариқдек уруғга
баҳайбат оламни жо этдинг
сув ва оловни бирлаштирдиг сен

Бироқ
сарҳадсиз бир фалак
бўм-бўш қолди-ку

Барча нарсаларнинг исмларини
сен ўргатдинг Одам Ҳавога
сабоқ бердинг сир-синаотдан

Бироқ
бесавод фаришталар
ўқиб билмади-ку ҳеч бир битикни
Бир томчи сувга
сен бир инсонни яшириб қўйдинг
қудратли нафасни беркитдинг

Шуъладан қочади бир томчи сув
сени эшитади
сени кўради
қочиб бораётиб бир зум бир дафъа

1994

ДАВСАМАН

*Профессор Ингеборг
Балдауфга*

Жунлари ҳурпайган ва йилтироқ
кўзлари қип-қизил
тумшуғи узун
нафис ҳаракатлар ила
мозордан мазорга сакраб юради

Икки томчи қондек кўзларини
тикиб турар экан зимистонликка
ҳувиллаб юборар дафъатан

Ой шуъласини қўзғотади юлғунлар
қотиб ухлар минг йилги тупроқ
туш кўришга-да қувватсиз тупроқ
таралиб туради бир ҳорғин йиғи

Жомъе масжидининг қуббаларида
шуълалар бир-бирин изидан қувар
халқа бўлиб айланади сўнг

Чинқираб йиғлайди чақалоқ
юлғунлар жўр бўлар тупроқ ҳам
қовжираган овоз ила йиғлайди
қуббаларга урилади чинқириқ

Шунда икки оёғида тик турар давсаман
руҳлар даврасига қўшилар келиб
уларнинг бемаъни ўйинларини
кузатиб жим қотар
давсаман шу тахлит ухлайди

Уйғонмоқчи бўлади давсаман тонгда
жисмини ҳеч сезмайди бироқ
кўзини очишга уринган маҳал
ярқ этиб гуллайди юлғун ғунчаси
эриб битганини шунда билар у

Жомъе масжидининг қуббаларида
бўртиб улғаяркан маҳобат
арвоҳлар нафасин ичга ютади

Мозористон тунининг подшоҳи
жисмини шабнамга улашган махлуқ
жунлари ҳурпайган ва йилтироқ
кўзлари шафақранг
овози қора
чақалоқнинг кўзига менгзар овози

1994

ЗИЕРАТГОҲДА

Зиёратгоҳда
мақбаралар, қабрлар катта ва кичик
ҳар хил мақсадларнинг шундай ёнида
кулранг япроқ ичра
ёқутдек ёниб
товланиб турарди жийдалар

Оқ рўмолингизни
шабадага беринг
у рўмол ёзиш ила овора бўлсин
сочингизни ёйиб билмасин

Қирс-қирс узилади
куз неъматлари
Машраб жийда тутар Сизга бир ҳовуч
қайриқлиб қарамай пийр мозорига

1994

АФСУНГАР

Осмон ям-яшил эди
қизил булутлардан
нимпушти рангда шарбат ёғарди
Азроил
тик боқди
бу манзарага

Фаришталар
қулоқни тешгудек жарангдор овозда
қудуққа қулаган зангори эчки
хусусида қўшиқ куйлашарди

Тамаки тутуни
учоқ изи каби шакл қолдирди ҳавода
нимпушти манзарага ҳошия бўлди

Азроил панжасидан
айнан шу лаҳзада
қутулди арвоқлар

Қандайдир маҳлуқ бор овози билан кулди
сўнг аввалгидек жимлик чўкди
ерга
осмонга

1994

КУБРОНИНГ ИТИ

Ит муаллақ ҳавода
ўргимчак тўрида
типирчилар ит

Тилло халқа
ярқирайди бўйнида
одамнинг кўзидек
ит кўзи чақнайди

Назар ташлар кимёназар пийр
вовуллаб ибодат қилар экан ит
овози айланар ҳамду санога

Оллоҳ деб ўсади чечаклар
қалдирғоч тумшугида одам шажараси
зум ўтмай
беш дақиқа
илонга айланиб туради халқа

Гоҳ тилла халқа у
гоҳ илон
гоҳ халқа
гоҳ

Ит одам қавмига қўшилди
узлатга чекинди
итнинг жисмию
одам қалби ва кўзи билан

1994

«БИР РАНГДАГИ ОҶАНГЛАР»

туркумидан

I

Куйдек куйдирилган саҳро
овозни ютишга шай кенглик
булутлар туялар сафида
қум осмон қум осмон
эй сарбон бон бон бон

Овозни ютишга шай кенглик
чўққига менгзайди туя ўрқачи
қудуқнинг тубига қум тўлиқ
томирларда қизиб борар қон
эй сарбон бон бон бон

Булутлар туялар сафида
туялар қарайди момиқ ёмғирга
одамлар осмонга қарар умидсиз
тубсиз бир жарликка қарагансимон
эй сарбон бон бон бон

Куйдек куйдирилган саҳро
қовжираб боради одам туялар
қаҳ-қаҳа отади
туянинг кўзига бекинган қудуқ
чайқалиб кетади кумуш сув
эй сарбон
эй сарбон

II

Тушларинг тикан каби
идрокингга ботади
соядек эргашади
сенга Виждон Азоби

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Замин сенга тор эрур
сен ҳеч жойга сиғмайсан
ортиқчасан заминга
ва жаъмики фалакка

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Эй Исодек озғин тан
юрасан сув устида
юрагин пайпаслайсан
сувни ва тоғ чўққисин

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Мовий хаёлинг билан
тонг қолдирдинг замонни
ғаму андуҳ тўлқини
тўпиғингга чиқмайди

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Тушнинг хилват бурчига
ясадинг мазорингни
хаёлинг ичра тикдинг
Оқ ва Қора аламини

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Шабнам сувини йиғиб
ювадилар танингни
ва ҳилол шуъласидан
кумуш тобут ясарлар

Очиқ ҳавога чиққил
шафақ сенинг кафанинг

Тушларинг тикан каби
идрокиннга ботади

соядек эргашади
шафақ кафан шаклида

Сен димиққан хонадан
чиққил очиқ ҳавога

1994

АЖАЛ ШАМШИРИ

Уч сўздан иборат сўз бойлигини
қирқинчи маротаба такрорлар тўтиқуш
темирнинг йўнилган овози
девордаги қора рангни тинмай қўзғотар
Кўтарилар
настдан юқорига жиддий бош
қўллар шалвираган тиззада
олдинда уфқ йўқ
тўтиқуш
осмонни торайтириб ташлади

Деворга қарайди
у кескин
қилт этмай турибди Ажал Шамшири
ҳурмат билан қараб шамширга
ўрнидан туради
ва у билан биргаликда қўзғолар
пойидаги оқ ва сап-сарик шуъла

1994

БАҒИШЛОВ

Жарга қулаб тушаётган одам
чўққига қайтгандек дафъатан
қабр ичида чир айланган бир руҳ
бешик кенглигида топгандек паноҳ
Сизнинг бир ишорангиз ҳимоясида
ўз аслимга қайтиб келдим мен

Бинафшаранг гуллар шабадасини
ойнинг тоза нурига қориштираман
шабнамга чаяман-да
булбул ноласига эговлайман сўнг
бу севги ҳақидаги сўзим бўлади

Чунки мен жарга қулаб тушмадим
чунки ҳали тирикман
чунки севишим мумкин менинг ҳам
Сиз буларни инкор қиласизми ё

1994

СОМЕЪЛИК

Мен ўзимни унутдим
сен ҳам унут ўзингни
исмингни ёдингдан ўчир даставвал
ҳали оламга келмадим деб ишон
шундай ишонки яралмаган каби бўл

мен ўзимни унутдим
нега ёлғизман мен
нега унутмаяпсан сен ўзингни

1989

АЙТИЛМАГАН СЎЗ

Гапирмоқчи бўлдинг
қулоққа айланди сукунат
кўзингда айланди ўзгача маъно
гапирмоқчи бўлдинг
сўзсираган олам қошида
гапирмадинг ифода яримлигича тўхтади
қолди
умумий жимликни бузди жимлигинг

1989

ДЕРАЗА ПАРДАСИ ЯШИЛЛАНМОҚДА

Дераза пардаси яшилланмоқда
ойнадан тушмоқда ям-яшил шафақ
қаранг истеъфога чиқибди бугун
қуёшда қизил ранг чарчаб ниҳоят
яшил қуёш кўтарилар энди уфқдан
бу дарахтга қаранг таажжуб
япроғи қоғоздай оқ ва йилтироқ
баҳор қаергадир ғойиб бўлибди
ўрнин эгаллабди қандайдир фасл
ана тепаликда тунука дарахт
барг ёзиб дафъатан ўса бошлади
фақат ўз шаклида кечиккан қушлар
йилтироқ дарахтга келиб қўнишди
тунука дарахтнинг илдизларига
бақрайиб қотиб қолди қуртбоши
бир лаҳза тин олди бошқа қуртлар ҳам
кейин эса бир думалаб бу тўда
кумуш қуртлар тўдасига айланиб қолди
қоронғи ер остида
илдизларнинг учқуни каби

1989

АРОСАТДА

Елғон ва Ростнинг ўртасидаман
икки тушунча оралиғида қисилиб қолдим
улар бир-бирига тўқнашганида
мен жон аччиғида қичқирим керак
ўлиш-ку ҳеч гапмас лекин мен қизиқаман
жон аччиғида қичқирган каломим
қай томонга дахлдор бўларкан кўпроқ
балки учинчи қутбни ўйлаб топарман
мен ҳам тўқнашарман учинчи Тушунча
бўлиб.

1989

ХУЛОСАСИЗ ҲЛИМ

Деворга уриб олди бошини
боши ёрилди
ёрилмади Хулоса

Хотинини чўри қилдилар
қул қилдилар болаларини
озод эди Хулоса

Миллатининг юзига тупурдилар сўнг
булғадилар одамлигини
Хулосанинг юзи ёп-ёруғ эди

Куни битиб
жони ҳам чиқди
шунда ҳам чиқмади Хулоса

1989

ИФОДА

Шундай шамол бўлдики
чайқалди
сувратдаги дарахтнинг сояси
шундай шамол бўлдики
ўрнидан қўзғалди юрак ҳам
биноқ барибир
ифорини тарқатмади Сўзлар

1989

ИСТАК

Чертиб кўрсам эди осмонни
тарақлаган бир товуш чиқса
ушлаб кўрсам эди шамолни
шуълани соч толасидек қайириб кўрсам
қўлим етмаган нарсага қўлим етса
Эркини измимга солсам қул бўлатуриб

1989

ЖАЗАВА

Оллоҳдан ибо қилиб
Оллоҳ исмин зикр қилмасдан
қип-яланғоч
рақсга тушмоқда сўфи

Қуйлаб юборади кўз ёшлари ҳам
энг шаффоф куйга
нафис бир кийимга
кийиниб-кийиниб
рақсга тушмоқда сўфи

Қазои муаллақ
қазои мутлоқ
хирқасига ўралиб маҳв бўлдилар
осмон илашади оёқларига
тирноғига ёпишади юлдузлар

Қуёшни коптокдек ўйнайди сўфи
уммонни ҳовучлар соҳибкаромат
ана-л-ҳақ ана-л-ҳақ
жазавага тушиб
нени яратишни билмайди сўфи
ўзини яратар такрор ва такрор

Энди рақс сўфига тушар
оҳанг айланади кўзларга

1994

СОЯ

У тўхтади
таққа тўхтади сояси ҳам
қотиб қолди у
ҳаракатланаётган соясини кўриб
унинг вужудидан

соя ўз вужудин ажратди
бир силкинди кейин
ўттиз йиллик бандиликдан сўнг
роҳат қилиб керишиб олди
бори-йўғи битта кўз сўради соҳибидан
соҳиби берди
бир қўл сўради
уни-да берди соҳиби
бир кўз
ва битта қўл билан
соҳиби ила хайрлашди соя
жим эди
жим эди соясиз одам
забони кетибди рухсат сўрамай
унинг кўрган-билганлари ҳақида
гапириб юради энди сояси

1994

ҚАДР ТУНИ

Лайлат ул қадр кечасида
мен кечанинг нақ ўзини ушладим
олтинга айланди тун

Тилларанг ҳавода
олтиң кўршапалак учиб юрибди

Тилла балиқча ила
сирлашар
олтин қурбақа

Бақо боғининг
дарахтига
айланиб қолишди дарахтлар

Энди қуртлар
ёруғлик ейди

Бир сокинлик
чўкди тевааракка
шамолдан учқурроқ сокинлик
мудроқ тажовуз

Қўлимдан
сирғалиб
тушди тун

1994

СЕВГИ САТРЛАРИ

Сиз кулсангиз
беғубор куласиз
қарзга бериб туринг хаёлингизни

Сеҳру жоду ичра
қараб қўйсангиз
сирғалиб тушади
бир фасл

нигоҳингиздан

Хаёлимга ботар
киприкларингиз
хаёл сарҳадида
ширин бир оғриқ

Сиз кулсангиз
беғубор куласиз
нурдан ясалганми кулгингиз

Ҳижроннинг қўрғошин дақиқалари
бостириб келаркан
табассум соясин
ҳаво каби асрайман

Шундан чора топаман фақат
ҳавонинг ҳақиға
қилиб ибодат

Сиз кулсангиз
беғубор куласиз
шаффоф бир дунёдан биз томон қараб

* * *

Бир қатра
юлдузни ушатиб

юлдуз оловида исинамиз
келинг

Шахло кўзларингиз ила
янада баландроқ ёқинг
оловни

Кенгроқ очинг
кўкрак қафасимиз
тор бу оламини

Оламини унутиб
сиз берган
олам ила яшаймиз кейин

Сиз ёққан оловга
исиниб
покланиб оламиз қайта ва қайта

Юлдуз гулханига
чорланг барчани

Тўрт фасл
тун капалаги каби
гулхан теграсида чир айланади

Бир парча
қор ташлаб ўтади қаҳратон

Кўклам қип-қизил
гулларини
қўшар оловга
олов тилларига акси тушади

Ёз марварид мевасини
оҳиста ташлайди
оловга

Кузак эса
қуп-қуруқ келар
бироз кутиб турар-да
уч фасл ҳадясини
ифорларига
жийда гулин ҳидини
қўшиб кетади

Сўнг эса бошланар
сармастлар рақси

Биз Дунёни унутамиз
бизни унутиб
жўнаб қолар маст бўлган Дунё

* * *

Ҳар битта томиримга
зулмингни жо айладинг
менга зулм қилдинг сенг
Киприклар ҳам киприкмас
кўз нурини
сўрувчи
юзик қаро зулукдир

Бу мўътадил қотиллик
фақат сенга
муносиб

Зулфингдаги тонгларни
маҳбусликда сақлайсан
ҳар битта тонгни таққил
маржон мунчоқ
сафига

Қачонки
«Сочилган сочингдай
сочилса сириг»
сен қайтиб
оласан
зулмингни

* * *

Исрофил сурини
чалгунича то
абдий уйқуда
ётган бандадек
бандиликда зерикдим

Тупроқ бўлсам эди кошки
менга тушсайди изингиз
ҳаво бўлсам эди
нигоҳингиз ила силансам

Майда ташвишларнинг
қуршовида мен
кичрайиб боряпман
шу йўсин тобора
кичрайаверсам
ўлиб билмай қолурман ҳатто

Азроил руҳимни
менсимай ўтар
ниҳоятда митти
руҳимни менинг

Ва рўзи маҳшарда
қулоғимга чалинмас
Исрофил сурининг йўғон овози

Шунда шафқат қилинг
менга
яқинроқ келиб
кўзларингиз ила уйғотинг

Минг битта жаннатнинг
фароғати бор
сиз ташлаган битта нигоҳда

Сизни соғиндим
кўнгиллар
ва кўзлар
сўзлашадиган шундай кун яқин

Фақат менга аталгандир
сизнинг кўнглингиз
фақат мен учун
нур сочади сизнинг кўзингиз

Сиз яшамоқлик
учунмас
менинг севгим учун
топгансиз таваллуд

Гул баргида ялтиллаб
турган шабнамдек
тоза бир ёмғирлар
ёғсайди кун бўйи

Булбул ноласидек
момоқалдироқ
Адам саҳросига
ҳайдаса бизни

Нотаниш чечаклар ифори
Адам саҳросини тутиб
кетаркан
бизга ёқиб қолар бу алфоз юрмак

Макон йўқ бу ерда
замон йўқ
демак абадият
йўқдир бутунлай

Бироқ соғинч бор
зим-зиёликда
тиллараңг нуқтадек
думалоқ соғинч

Мен сизни заминда
соғинган эдим
Адам саҳросида
соғиндим яна

Менда ҳеч нарса йўқ
соғинчдан бошқа
бахтим шудир
бахтсизлигим шу

* * *

Менга Ёлғизликни раво кўрмагил
шафқатсиз бўлмагил бу қадар
ҳеч қайси маконда
танҳо яшамагай билгин Ёлғизлик

Сарҳадсиз фалакда
бирор сайёра йўқ Ёлғизликка кўнган

олов махлуқларни
ўзида асрайди ҳатто Қуёш ҳам
Кўкдан китоб тушириб
бандаларига
«Иқроъ» деди билгинки Оллоҳ
китобхон яратди ўз қулларидан

Нуҳ алайҳиссалом
кемасига миндирди иккита Ёлғизликни

Шундай экан эй номехрибоним
раво кўрма менга Ёлғизликни сен

Ҳатто Ёлғизликнинг ўзи ҳам
Ёлғизликка чидаб билмайди
ломаконда яшаса бўларди-ку
йўқ бундай қилмас
сал фурсат топса борми
бостириб кираверар менинг кулбамга

Кел
кулбамдан
Ёлғизликни қандай қувганингни кўрайинг

Айнан сен келсанг
қайта келмоқликка
юраги дов бермас
Ёлғизликнинг

Ёки ўз қавми ила келар
ва ёки келмас

* * *

Устма-уст чекаман
қанийди нафас ясаб билсам
шу кулранг ҳаводан

Қоп-қоронғи тун
итлар акиллайди
хирагина нур сочар
ичи ғовак ой

Тўрт ой бўлди
Сизни кўрмадим
бўм-бўш ўтиб кетди тўрт ой ҳам

Олмалар қийғос гулга кирибди
гул ва чечаклар ифорини
ғарч-ғурч босаркан
дайдиб юраман тун бўйи

Бир илиқлик бор ҳавода
кимдир йиғлагандек
тўйиб ва тўйиб

Устма-уст чекаман
тўрт ой бўлди
ўзимни кўрмадим

Хирагина
нур сочади ой
ёлғизлик қаърига чўкаман
итлар ҳам акилламай қўяди
бармоғимни куйдирди чўғ
оғриқ ҳам тинди

сўнг
тўрт тарафда
ва ичимда жимлик

Ёлғизликка эргашиб
кетар фақат ой
тўрт ой бўлди кўрмадим Сизни

* * *

Оқ толлар куртак чиқарди
қаҳратонни эслатади қора савт
қушлар пайдо бўлди онда-сонда
кўкламни ҳис этмоқ учун
тошқудуқдан сув олиб ичдим

Кўкқарға қайи
икки фасл аро яна бир фасл
энтиктириб юборар ер ҳиди

Сенсиз баҳорларни қаршилайман
хотира ўт қалайди кўксимга
кўкламни аниқроқ ҳис этмоқ учун
сув олиб ичаман тошқудуқдан

Энди мен нима қилмоғим керак
қимтиниб турибди Бугуним
севилмаган аёлдек худди

Нигоҳимни овулар яшиллик
ҳали ҳамма нарса гуллайди
ўз-ўзича ёнади кўксим
челак тарақлайди
бўм-бўш
сув беринглар менга
ТОШ БУЛСА-ДА СУВДЕК ИЧАМАН

* * *

Бир қултум май ичиб
нордон хаёлингиздан
бўса оламан

Яна ичдим
бир тутам кўз нурунгизни тутинг

Уч қултумдан сўнг
кулдингизга интиламан мен

Энди эса
ер бегона
қушга айландик-ку аллақачон биз

Юлдузни бир ҳидлайман-да
ойда гандираклар юраман кейин

* * *

Сенсиз яшаш мумкин
тонг отар чоғи
томоша қилмоқ мумкиндир рангсиз қуёшни
ифорсиз гуллар-ла овунмоқ мумкин
нур сочувчи тошларни кўрмоқ мумкиндир
тунда

ва тепадан ёгаётган сувни
қовучламоқ мумкин

қўлларнинг бир маром ҳаракатини
кузатмоқ мумкиндир шунчаки
чўзиб айтилаётган сўзларни тингламоқ
мумкин

Улим фариштаси келгунга қадар
фароғат нелигин сезмаслик мумкин

Тахтадан мих суғургандек
фаришта суғураётган жонингни
гал келганида жароҳатларга
жаннатга тушгандек роҳатланасан

Шунгача
шу маромда яшамоқ мумкин
«яшамоқ» саналса агар бу

1994

ЭҲТИРОС

Дафъатан
кўзларнинг ўрнида
ярқ этиб чақнайди Эҳтирос

Оққушдек қўллар бемажол
Эҳтирос оташида
ёнар жимгина

Сўзлар узук-юлуқ
ялтироқ япроқ янглиф
ёнади сўзлар

Сизни шундай
ёқиб
тугатгач буткул
менга кўчиб ўтар Эҳтирос

1994

ҚОМАТ

Етилмиш, оллоҳ-оллоҳ, не қомат ул қомат,
Ки, олам аҳлига солди қиёмат ул қомат.

..Чу қилди жилва, вафо сари ҳеч қилмади
майл
Жафода топқан учун истиқомат ул қомат.

А. Навоий.

Тунни қитиқлади соч ҳиди
қаро ранг нелигин билди тун илк даъфа
ой сийналарга боқди суқ билан
рангги синиқлигин билди
синди хонада

Жаннат чаманида ўссайдингиз гул бўлиб
ақлдан озарди фаришталар ҳам
сочнинг тарам-тарам ҳидлари
кўнгилда ясайди зўр қўзғолон

Бинафшаранг бир тола шуъла
капалак шаклида учаркан
ранг улашиб кетди дақиқаларга
биноқ Сиз
беозоргина кулиб
сидириб ташладингиз ушбу рангларни
Ташқарида ғариб бир дунё
фақатгина деразага урилгач
маъни кашф этади ой нури
Белинггизга чирмашади сочингиз
ноз-фироқ либосига кийинар кумуш бадан
кўз ташлайман сийнангизга
кўзим оғрийди
Сиз кўзингиз билан куласиз
афсун оғушида ухлатиб мени

Эҳтирос алангасин ёқади қомат
туйғуларга фитна тайёрлайди сўнг

оҳиста-оҳиста оқиб келади
илондек чирмашиб сочлар тарами
деразадан секин
мўралайди ой

Шивирламанг энди бас етар
шивирламанг энди жоним чиқади
сирларни ўғирловчи тонг яқин
куёш нури тушмасин овозингизга

Оҳиста-оҳиста сирғалади тун
кўзларнинг суҳбати охирлаб қолди
недир ёниб адо бўлмоқда
бандиликдан ҳозир
халос бўлиб кетар ой нури

1994

УХЛАЕТГАН ГУЗАЛ АЕЛГА

Бағишлов

Ором ол ором ол ҳуркак оққушим
сезма сочларингни силаганимни
нафис ёноғингдан ўпмоқчи бўлиб
фикримдан қайтганим сезмагил
ором ол бузмасман оромингни мен

Ойнадек сувларда синади чил-чил
мовий қушчаларнинг тонгги тушлари
булоқ тиниқлиги зил-замбил
кўчиб ўтмасидан хаёлларингга
ором ол бузмасман оромингни мен

Сен нафиссан энг нафис ғунчалардан-да
қомати шамшодим шаҳло кўзлигим
фариштам билмаган қайғу нелигин
титраб кетажаксан бир нафас олсам
ором ол бузмасман оромингни мен

Мен-чи дарддан кўкси элак бўлган кас
энг ғариб одамдан юз бор афтода

ҳеч таянч тополмай шу алфозда мен
сенга суянмоқчи бўлиб турибман
қутқар мени ором ол аввал

Халос қил сен мени аввал ўзимдан
жаъми гуноҳларни сабабкори мен
тутдек тўкиламан ҳозир қаршингда
ғуборсиз нигоҳинг менга қадасанг
уйғонма ҳозирча ором ол

Ором ол ором ол ҳуркак оққушим
сезма сочларингни силаганимни
тиз чўкиб пойингни тавоф этганим
туш бўлсин туш бўлсин буларнинг бари
ором ол, ором ол, ором ол

1994

ОҚ ТУЛПОР

Оқ тулпорнинг дукир-дукири
хаёлдан фориф қилди қора андуҳни
бир томчи
шабнам каби
енгилман

Тоғ дастлаб яқин туюлар
юрганнинг сайин олислашар у
биноқ оқ тулпорнинг дукир-дукири
юракка яқинлашар
собит турсам мен

Нима у оқ тулпор
эхтимол кундуздир
майсанинг қариндоши кичик бир кундуз

Юрагимнинг дукир-дукирин
ўғирлаб чошиб борар
оқ тулпор, оппоқ тулпор

1994

ЎЙИНГОҲ

Сен ўз ўйинчоқларинг ҳақида
гапиргандек меҳринг ийиб сўйлайсан
миллиард фарсаҳ наридаги юлдуз
ям-яшил юлдуздир,
ранггини йўқотур бизга етиб келгунга қадар
миллиард фарсаҳ наридаги
сал миттироқ яна бир юлдуз
бинафшаранг юлдуздир
малла юлдузлар даврасида у
ҳар асрда бир лаҳза нур сочар фақат
қоп-қора юлдузлар ҳам бор
тунда кўринмайди буниси маълум
кундуз туманларга ўралиб турар
ва бутунлай нур сочмайдиган
юлдуз ҳам мавжуд
сен ўз ўйинчоқларинг ҳақида
гапиргандек меҳринг ийиб сўйлайсан
шунда
ростдан ҳам
ўйингоҳга айланиб қолади фалак

1994

ЕЗ КЕЧАСИ

Чирилдоқ овози
ой нурига илашиб
чувалди қолди

Бир дона япроқ
худди қурбақадек
сойга шўнғиди

Тун кипригида
жавоҳирдек
ярақлаб кетди эҳтирос

Олма дарахти остида
ярми овоз ярми нур
мевани тановул қилди кирпи

1994

ТУШҚУН КАЙФИЯТ

Бир япроқ узилди кўксимдан
шаклсиз
рангсиз

кўксимдан узилди бир япроқ
лип этиб ўчди ялтироқ нарса

япроқ узилди кўксимдан
юлдуздан ерга тушиб
синди ҳаётим

менга кафан бўлди
ва ўша япроқ

1994

БЕҲУШЛИК

Ҳеч нарса тушунмадим
масту аласт эдим чунки мен
бепарволик касб этди қиёфам
кўнглим йиғлади

Қимнинг кўнглини оғритдим
кимга не дедим
билмайман
масту аласт эдим чунки мен

Энг жиддий фалсафа
кулгили туюлди
миямнинг бир чети билан ўйласам
кулдимми билмайман
масту аласт эдим
чунки мен

Мен барчадан узр сўрадим
узр сўрагим келди муттасил
бошмиқан деб
гуноҳ идишини кўтариб юрдим

Хуллас бир кун
инсонга айланиб дайидим
масту аласт эдим
масту аласт эдим чунки мен

1994

БИР ТУШ БАЕНИ

Тушимда қабристонлар узра учиб юраман
тушимда кукка япроқлари тегиб турган
дарахтдан узум узиб ейман

Ненидир ўйламоқчи бўламан
фаришталар ҳалал беради бироқ
иссиқ шамол бинафша шабадасидек
юзимга урилар дамба-дам

Сен асалари сокинлигига
гул исёни ила хат ёзаркансан
юксак-юксакларда учиб юраман
қанотимга ўқ бўлиб тегар нигоҳинг

Қабристонлар гугурт қутисидек
кичрайиб қолар
ёнтоқ шаклига кирар кўк дарахти
жим-житликни ўқдек тешиб учаман

Осмоннинг тоққа ўхшаган
қаттиқ қаватига бориб қўнаман
ухлайман
туш кўра бошлайман

Қабристон
арвоҳлар оҳиста очишар қабрларни
сирғалиб тушади кафанлар

Жон киради таналарга
қабрлардан сакраб чиқарлар
кўзлари тирилмайди лекин

Чумоли каби
ўлик кўзларни ея бошлар Вақт
илма-тешик бўлар қорачиқлари

Япроқлари қоп-қора
бўйи бир қарич дарахтнинг
оқ мевасини узмоқчи бўлсам
осмон тушиб кетар бошимга

Мажақланган бу бошим билан
бошқа бир осмоннинг суюқ
қаватига бориб қўнаман
ухлайман
бармоқларим билан туш кўра бошлайман

Ҳеч ким буза олмас бармоқ тушини
уйғотолмас ҳеч ким
тирноқлар қорачиқдан айро кўз

Қуёшдек чиқаётган оқ доғни кўринг
у ботинан қуёшдир
(давомини бармоқлар айтсин)

1994

ТОНГОТАР

Тонг титради
бир фурсат
сўнг япроқлар титроғи
бу митти титроқни ишғол этдилар

Тонг ҳид таратди
сўнг хилма-хил ҳидлар
бу тоза ифорни босиб тушдилар

Тонг ўз ёмғирини сочди
бу ёмғир
шабнамга қўшилди кетди
дарёга қўшилган жилғадек

Тонг отди
бир кичик фурсатда
қуёш чиқмоғидан сал аввал
ғира-шираликдан
юлдуз сўнмоғидан сал аввал
СУНГ КУНДУЗ БОШЛАНДИ

1994

ЧУЛПОН УСЛУБИДА

Шилдираяпсанми
юм-юм йиғлаяпсанми яна
битиклар жиққа хўл бўлди-ку
жим бўлсанг-чи эй заъфарон йиғи.
битикларни кемтик қилма ахир сан
шитирлаяпсанми тушдаги япроқлар каби

титраяпсанми эй руҳ қароргоҳи
битиклар аро зилзилалар яратиб
муздексан муздексан қайси ун совутди
қайси товуш қайси овоз қай чинқириқ
қалтираяпсанми шаффоф беланчаги
руҳимнинг

тонгги ойдинликда қушнинг тушлари
худди сенга ўхшаб жимираб дайди
қайга кетдинг ахир сўзларни ташлаб
нақшини учирган гиламлар каби
сўзларни тўкиб қайларга кетдинг

Овунчим юпанчим таянчим ўзингсан ёлғиз
милт-милт томаяпсанми кўзимдан ёшдек
кўз ёшларни ўрамоққа ярайсан
эй заъфарон йиғи жим тур
жим турсанг-чи тўкилиб битай
етим қилма битикларимни
шилдираяпсанми шитирлаяпсанми
шивирлаяпсанми

1994

МУҲАББАТ

Шамол руҳга ташир саҳро ҳидини
кўзлар дунёсида танҳоман яна
қовжираб қолади мен юрсам сўқмоқ
кўзларинг ичидан жой бер севгилим

Мен ҳеч яшолмаяпман заминда
нарсалар ранггини йўқотди мутлоқ
харсангга парчинланиб қолди бир қизил
мовий болалигим шу рангин холос

Мен Машраб эмасман бошқа одамман
нафрат чечаклари кўксимда баравж
ойга ва қуёшга соя солган ул
майсанинг илдизи менинг кўксимда

Менга муносибсан севгилим ахир
кўнгил даричасин нечун беркитдинг
тақиллаб турар у кўз ёши тўксам
кўзга кўринмайди менинг кўз ёшим

Ишонсанг-чи менга жоним фариштам
бошқа нарсаларга шубҳа қил майли
бир нафас тикилиб турсам кўзингга
бир аср яшагандек бўлурман чиндан
Кўзларинг ичиндан жой бер севгилим

1994

БУЮК АРАФА

Қадимий қалъа деворлари
кўзга элас элас чалинади
овозга кўмилиб
эрийди маҳобат

Қалъа деворлари
ёмғир остида шумшайгани каби

қўнғироқлар товши остида
суврат қораламасига ўхшаб кўринар

Сен-да фуқаро эмассан қалъага
шунчаки туш иштирокчисан
сукут салтанати тугаган жойда
тош қон билан суҳбатлашмоқда

Найза ўсиб чиқар дарахт ўрнида
ва унга суянади уй
уй эмас дарвешнинг кулбаси
бўм бўш хуржун

Нур деган нарса бутунлай йўқ
ранг ҳам йўқдир деярлик
зекиб қолмаслик учун иккови
қон тош билан суҳбатлашмоқда

Сенинг қарамоғинг шарт эмас
бу манзарага
сен мавжуд эмассан чунки
сен туш қаҳрамонисан

Ҳар хил қиёфада кўриниб турасан
гоҳ девор остида итдек ўласан
суворийга айланасан гоҳ

Кўзларинг ҳам омонат
бу кўз билан кўролмайсан сен
сени кўрмоғи шарт
бемаъни тушнинг соҳиби

Шартмас бу гапларни тушунмоғинг ҳам
кўрилаётган тушсан чунки
қалъа дарбозасига
бошингни уриб
ичкарига кириб кетасан

Ниҳоятда кичкина бир одам
фавқулудда жиддий қизиқиш билан
ичкарига назар ташлайди
сен эса сеҳрли ҳовузда
чўмилаётган бўласан ўшанда

Кўзига тикиласан ҳовуздан чиқиб
сен руҳан тирилиб бошлайсан
сен эслаб қоласан ўша одамни

Ва ногоҳ чинқириқ
баланд бир қоядан қулаган каби
туш мамлакатидан қулаб тушасан
алвидо эй туш қаҳрамони

Ёстиққа шубҳаланиб
қаради туш соҳиби
жилдини сўкди
дув тўкилди пар

Ҳаводан халос бўлган шар каби
бўшаб қолди ёстиқ ниҳоят
биноқ бузиб бўлмади
туш уясини

Энди унинг кўзи илинаркан
қалъа деворига бошин қўяди
яна ўша-ўша
қалъа деворлари
ёмғир остида шумшайгани каби
қўнғироқлар товши остида
суврат қораламасига ўхшаб кўринар

Ва кичикроқ бир хонада
гримм қилабошлар бир одам
тушда қатнашмоқлик учун
зўр бериб

Фақат тош
қон билан суҳбатлашмас
гойиб бўлиб кетар пакана одам

1994

ХУЛОСА

Учиб биламан мен ҳам
юрак шаклидаги қизил осмонда
мен учиб биламан қушга ўхшамай

Бунча бекинувчан руҳим
ёлғизликнинг қўли етмажак
учиб биламан юзтубан йиқилсам

Қайси фаслни танлаймиз сен билан
кулранг булар экан инсон ифори
ифорга айланиб учиб биламан

Мен унут бўлишни истайман
осмонни толиқтирдим
заминни чарчатиб қўйдим мен ахир

1994

**„ТИНЧ ГУЛЛАЙДИГАН
ДАРАХТ“ китобидан**

(1997 йил)

* * *

Кулсанг
қумурсқалар эшитадиган
овозда кул

Ийғласанг
девлар эшитмайдиган
овозда ййғла

Ўзингдан ҳам яшир кўз ёшингни
Ўзингдан ҳам яшир

Севгини
Ўзингни севмасликдан бошла сен

Ёнсанг
кулга айлангунингча
ёнганингни ҳеч ким билмасин

1995

* * *

Бу ёруғ дунёда
фақат бир бора
бир бора янграйди бу овоз
руҳинг билан тингла
тингла ва эслаб қол
яна янграётир қадимий навога ўхшаб
муҳрлаб ташлагин сен идрокингга
бир олис оламнинг
овозга айланган шуъласидир бу
бой берма фурсатни тинглагин

Сени титратади лекин титрама
овознинг бир тарам зое кетмасин
тўлдирсин идрокнинг бўш хонасини
қама уни тутқин қил

Тинглайсан дафъатан йиғлагинг келар
Ўзингни тут ва тошга айлан
у чиқиб кетмасин кўз ёш шаклида
кўзингни чирт юмгил
сен тинглаётиб

Бир кеча ухлама бедор бўл
у тушга айланмоғи мумкиндир
тушга айлантирма ўшал овозни
ухлама бир кеча
кўзни очиб ёт

Ва ўрнингдан тураркансан
тонг отибди дея ўйлама
шунда сап-сариқ туманни кўрасан
кундуз сариқ тусга кирган бўлади
ёдингдан чиқарма овозни зинҳор

Қуёш сойга қулаб тушган бўлади
уёқ-буёққа чолиб юрар одамлар
сен эса бу ҳолдан ҳайратланма ҳеч
ёдингдаги овозни эсла
минг қуёшдан устивор ўшал овозни

Бу ёруғ дунёда
фақат бир бора
бир бора янграйди бу овоз
тингла ва эслаб қол

1995

* * *

Сен хаёл сурасан кўзгуга қараб
кўзгуки тип-тиниқ
бошинг бронзадан ясалган

Ўз косасида айланар кўзинг
ингичка сас чиқарар кўзгу
руҳни юпатувчи бир ун

Кўзинг гадир-будир
кўзгу юзасини йўниб айланар
қабариб чиқади кўз акси

Сен хаёл сурасан мунтазам
бошинг бронзадан ясалган
кўзгудан қон оқар
тилларанг қон

Узала тушиб ётибсан
кафтингдадир ўшал кўзгу
бошқа бир дунёнинг деразаси

Қимирлаб билмайсан
қувватингни жиловлаб турар дераза
куч йиғиб мабодо қимирласанг-да
кўзгудаги аксинг қилт этмас
қилт этмас у сувратинг каби
хаёл сенга яқин рўё олисда

* * *

Иссиқ
қояга
ёпишиб турибман
пастда жуда ҳам пастда
шарқираб оқмоқда денгиз
хайқириб оқмоқда бир қўрқинчли

Юзимга урилади сиёҳранг шамол
кўксимга киргандек совуқ ифори
дийдираб кетаман
титраб кетаман
тушади
қўлимнинг сояси
денгизга

Меваларнинг ҳиди анқийди
дарахт ҳам бўлиши керак қайдадир
майда тошлар қулар гумбурлаб
онасига ёпишган гўдак мисоли
баттар ёпишаман
қояга

Пастда эса чир айланади
япроқдек қайиқ

1995

* * *

Сен ломаконда
чироқ ёқасан
мен эса кумуш игна билан
бир дарча очаман ўз маконимда
ва ойга айланар думалаб шуъла
чироқни ўчирсанг ботар ой

Сен ломаконда жимгина
уф тортиб қўясан
мени учирмоқчи бўлади бўрон
зинҳор хўрсинма сен
зилзиладан қаттиқ қўрқаман

Сен ломаконда
хаёлга толасан дафъатан
мияга ботади қўрғошин бир ўй
Фикр арралайди суякларимни
тошни кесганидек юшоқ қалдироқ

Чумоли яқинлашиб келар дарчага
Сулаймонни меҳмон қилган ўша чумоли
митти панжаси-ла
қуёшни эритиб
суюқлик тайёрлар антиқа
ва бекитиб ташлар дарчани

1995

* * *

Қоп-қора
куйиб қўмирга айланган дарахт
қилт этмай турибди ўзини тутиб

Бодраб чиқмоқчи бўлар чечаклар
милтираб ёнади яшил аланга
милт-милт томади қор ёниб

Қаловини топамиз ҳамма нарсанинг
қуш уясидан олиб антиқа ҳидни
қуёш нурун ой нурига қўшиб ёқамиз

Қоп-қора дарахтга суяниб
тасбеҳ ўгириб ўтирар
оқ соқолли чол

Кўз очиб юмгунча ДАРАХТ ЙУҚ
ЧОЛ ЙУҚ ҳеч нарса бўлмаган каби
фақат тасбеҳ доналари узилган
фақат тасбеҳ доналари сочилган
қўнғиздек ўрмалаб келар биз тараф
шамол болалари аслида улар

1995

* * *

Тонгда ёмғир ёғди
гул атрига чўмилди шаббода
фаришта юрагидан чиққан ҳаводек
бирам тоза атроф бирам тозадир

уйқудан уйғонганмидингиз
ёмғир ёққан маҳал
ширин тушнинг давоми бўлиб
биллур томчилар бошланганмиди

сиз гўзал кўринасиз
ҳаво тунд бўлса
ёмғир ёғса кўргим келади сизни

эшитган эдимки
ёмғирдан кейин
ҳалок бўлар экан баъзи жонзотлар
уларга қўшилиб ўлсайдим қани
сингиб кетсам эдим ёмғирдек ерга

тонгда ёмғир ёғди
гул ҳидлари ёғди тонгда

1995

* * *

Кўзларинг томажак бир кун тупроққа
жимирлаб силкинар шунда бир юлғун
кунларни тунларни ортда қолдириб
етган манзилингни билаолмасмиз

Кўзларинг томажак бир кун тупроққа
ҳар зарра тупроқ-ку улкан қаҳқаҳа
ивирсиб қолади пастда Ёлғизлик
фалакдан тўкилган олма бўлар ер

Кўзларинг томажак бир кун тупроққа
чинқириб юборар шунда бойўғли
тоғлар қулагандек гўё бир зумда
дунёни эгаллар тошлар овози

Кўзларинг томади юлдузга ўхшаб
жисмингни тарк этар кўм-кўк митти қуш
тупроқ йиғламоқчи бўлиб қолади
қарс этиб ёпилар қўрғошин эшик

кунлар майда-майда бўлиб кетажак
титраб силкинади қирмизи юлғун

1995

* * *

Тушимга соясини
ташлайди райҳон
ҳидини беркитиб
хумнинг ичига

Сен мени кўрсайдинг
ушбу алфозда
севиб қолар эдинг
эҳтимол мени

Кулранг уйқу ичра
қизилдир тушим
туш тусин сўрайди
рангпар атиргул

Хумдан шароб қуйиб
ичиб оламан
дунё шарқирайди
руҳимда сокин

Япроқлар такрорлар
сенинг сўзингни
шивирлашар фақат
оҳиста-оҳиста

Сен мени кўрсайдинг
ушбу алфозда
севиб қолар эдинг
мени эҳтимол

1995

* * *

Қўл чўздим Мен сизни
олиб кетаман дедим ўзга дунёга
тишонинг севгимни исроф этмадим
жисм руҳим каби шаффоф то ҳануз
қўшилмоқчи эдим бироқ бўлмади
ўша қора сафга кўланкаларга
ярқироқ тошга тегди пешонам
хаёл синиқлари қолди кўзимда
сиз ожиз дедингиз ожиз эмасман
заминдан узилсанг барча нарса осмон
бир ҳовуч тупроқ ҳам кўлмак суви ҳам
кишанни шалдиратиб уздингни демак
уздингни учасан бир зумда руҳдек
Хаёлпараст эмасман билинг шунчаки
мен ёмон кўраман ерпарастликни
руҳ кўкка интилар жисм ўзини
ҳар лаҳза минг бора ерга уради
Азозил қўлида бўлиб ўйинчоқ
Қўл чўздим Мен сизни
олиб кетаман дедим ўзга дунёга
сиз «йўқ» дедингиз қўлим ҳавода
муаллақ қолди-ку «йўқ» сўзи каби
ҳеч ким тутиб билмас энди қўлимни
дунё остин-устун бўлса-да бир кун

ҳавода муаллақ қолар ўша қўл
қиёматдан сўнг ҳам қолар муаллақ

1995

* * *

Сокинликда шовқин бор
менга керак бошқача сукун
кўзларингдан кўз узмасам дейман
кўз дунёси теран бошқа дунё рангсиз

сен учун бу дунёда яшайман
овозингдан ўзга мўъжиза йўқдир
сўзла сен мунтазам сўзинг тугагач
рутубатли соат бошланар шаксиз

қадаҳларда арғувон бода
ичсак ҳушимизни йиғиб оламиз
ўз қонимни ичгим келади жуда
майдалагим келар суякларимни

ярмим фариштадир ва ярмим ҳайвон
икки олов ичра ёниб турибман
фаришта кўзи-ла қарайман сенга
сен менга қарама фариштам

тиззанга бош қўйдим ўйу хаёлим
гўзаллашиб кетди лаҳзама лаҳза
пардек енгил бошни кўтардим сўнг
жасадимни учиб кетганин кўрдим

энди менга керак бошқача сукун
токи тўкилмасин гулларнинг қони

1995

* * *

Булбул кўз ёшидан сиёҳ ясайман
ва ҳарф ясайман райҳон атридан
ўқийман ям-яшил имлоларни сўнг
тақдир битиклари ила таққослаб

158

қўлингга олсанг бас ўқиш шарт эмас
бунда тилга кирар имлолар ўзи
ёниб товланади куйиб товланар
чулдиарар қуш каби самандар каби

мўмиёдек қотади такаббур сукун
яна ишонмайсан яна азизам
рўпарангда турар шайтон қилт этмай
сендан олдин хатни ўқиркан шошиб

ва яна мактубни йиртмоқ бўласан
бирок йиртилмас у сиёҳ ўқ янглиғ
визиллаб йўналар булбул кўзига
ҳарфлар-чи бир титраб ифор бўлади

шайтон ҳам жим турмас
юрагингга энди
уйига киргандек
кирар хотиржам

1995

* * *

Фаришта билан Баҳорнинг
никоҳидан туғилган фарзанд
тилло сочларингни шамол ўйнайди
завқланиб завқланиб ўйнайди шамол

Осмон ерга ўргатади машғулотини
юлдуз сабоқ берар майсага
кулиб юборасан шайтон кўзига қараб

Нималарнидир улоқтирасан
уст-бошингни қоқасан
нурдан тозалайсан ўзингни

Баҳор сени қаттиқ қучоқлар
сийнасини тутар
ифорга тўлиғ

Қайрилиб қарамассан сен
Фариштага қўшилиб учиб кетасан

юм-юм йиғлайди Баҳор
юм-юм йиғлар кўзини юмиб

Кундуз жисмида
ковак бўлиб қолар сен ўтирган жой
ковак бўлиб қолар тўлиб оқ нурга
тунда — ой тушганмикан дейсиз
билинар билинмас жимирлар—тонгда

1995

* * *

Сен кўм-кўк ҳавони кесиб
чирилдоқ саси ила кўйлак тикасан
думалаб кетади шабнам тугмалар
нинанинг ичига сиғиб билмасдан

Булбул ноласига шафақни қўйиб
нусха кўчирасан ундан уззу кун
Вақтга тақлид қиласан барибир
тақлид қиладирсан ўтмай турсанг-да

Қошкийди овозинг бўғилиб қолса
безовта қиласан шуълаларни сен
тилла балиқчадек шуълани ёриб
кўриб биласан-ку ичак чавоғин

Сенинг ковушингни ким кияди айт
айтгин қайга кетсин яримта фасл
биз артиб қўямиз юрак сатҳини
шовқин либосини кийиб келавер

Ғадир-будир жойин дақиқаларнинг
силлиқлаб қўямиз сен учун атай
келавер келавер нинангни ташлаб
эргаштириб келма ирмоқчаларни

1995

* * *

Чақалоқнимас
бир дона Йиғини
туғади аёл

Йиғини эмизар
қора сут бериб
шовқинга қўшилар яна бир шовқин

Кўзига қараманг Йиғини зинҳор
Дажжол лаъин янглиғ тез улғаймасин

Сўрғич сўриб ётади Йиғи
томоша қилади қўлчаларини
тушиб кетабилмас ёғоч қабрдан

Ухласа кулади
майин жилмаяди ухласа Йиғи

1995

* * *

Бир кўз кузатади қуёшни
қуёшни қамаштирар чақнаса
қуёш ёруғлик сўрар шу кўздан

тепамда собитдир шу кўз
тушимни-да кўриб билар у
хаёлни кўрмоққа етар қуввати

шу кўздан уялиб кетаман
ноқулай-да қараб турса мунтазам
қилт этмай қараб турса тепангда

кимга айтади у кўрганларини
кимнинг кўзи асли билмайман
ғашимни келтирар юмшоқ нигоҳи

кун-келар ўларман ўша чоғда ҳам
кўз ўзгартирмас ҳолатини ҳеч
жасадимдан ўзин узмайди яъни

лошимни ер экан қуртлар завқланиб
ўша кўз бу ҳолни қилар томошо
сарҳисоб қилади қуртларни санаб

шунда чидолмайман кўзга қарайман
у эса имлайди мени ўзига
ва ўтиб кетаман кўзнинг ичидан

бир бошқа оламга
бошқа дунёга

кўз менга ўгрилар
кунгабоқардек

1995

* * *

Манзарани тинглаш мумкин бу ерда
дарахт чайқалади оқиб кетгудек
сувни ҳурмат билан силайман
бошим қаро менинг
қаро ер

Булбул ноласидан
ўчирғич ясаб
ўчириб ташлайман
чинор баргини

1994

* * *

Иккита шовқин бор қорачиғингда
кўксингда қуёш бор бир ёруғ
мен рангсиз тунларни сенга бераман
сен шафақ ясагил
ҳеч бўлмаганда

Иккита шовқин бор қорачиғингда
сен солмай турибсан оламга ғавғо
кундузларни йиғиб сенга бераман

камалак ясагил
уларни кесиб

Иккита шовқин бор қорачиғингда
қуёшга қарасанг қуёш куяди
мен ҳозир ўзимни йиғиб оламан
қудуққа тушгандек
тушиб юракка

Иккита шовқин бор қорачиғингда
туш кўриб билмайсан шу боис
ёрилиб бошлайди баҳайбат бир Тун
кўқдан тушар секин
ойболта

1995

* * *

Тиканлари учиб кетар кирпининг
сочилиб кетади тиканлари
чайқалади тун
юлдуз ҳадя этар мингта шуъласин

ғужанак бўлади
бир ҳовуч кумуш
энди уни қўриқлар илон

охирлаб борар экан тун
хўрсиниб
қўяди
кирпи

Сўнг ҳеч нима қилмас
сўнг бошин қўяди
тонг
кундасига

1995

* * *

Ой ёниб кетмоқчи шукухдан
аксин чўмилтириб сувда совийди
қора япроқлар муздек Бундай
чиройли тунни кўрганмисиз ҳеч

Ҳансираб турибди сомон ғарами
депсинар дамодам жиловдаги от
ой шуъласи-ла қовушади сув
сув эмас тун тошқини рўй берар

Бош айланиб кетар фусундан
ҳозир йиқиламан мени ушланг тез
жуда чиройли тун жуда чиройли
бағримга босаман Сизни ва фусун
мени қамраб олар бутунлай

Борлиқ нафас олар тоза ҳаводан
япроққа аталган ҳаво меники
от кўзи гавҳардек ярқирар
ранг талашиб бошлар шуълалар ила

Қочмоқ дозим қайгадир ҳозир
от ёллари қизнинг сочидек
тўхтанг қилт этмай турайлик
бузилиб кетмасин бу фусун

Тўхтанг
Бизга қай вазифани
топшираркан ҳозир қаро тун
янада гўзаллаштирармиз тунни эҳтимол

1994

* * *

Беозор бир жонивор каби
ухлаб ётар ёнимда бошим
сирғалиб чиқаман оҳистагина
энгашаман
уни силаб кўраман
сыйпалайман такрор ва такрор

ва тамаки чекиб келгани
эшикка йўналаман камзулим кийиб
узоқ каловланаман тутқич қани
ҳа мана топдим очилар эшик
гугурт бу чоғи бироқ қани оғзим
бу ердан чекаман айланиб кетгандек

бўлар
нимадир

курсига чўкаман оҳистагина
қандайдир ноқулай
тирамоқчи бўлсам пешонамга қўл
бирдан қалқиб кетаман курсидан
йиқилиб тушаман тошйўлакка ва кейин
шувиллаб бошлайди юрак тўхтовсиз
эмаклаб қайтаман тўшакка зўрға
бир қараб қўяди бошим ва яна
пишиллаб бошлайди ёнимда шундоқ
(бир бора кўзини очса эди у
қилсайди исмимни бир бор талаффуз)

1995

* * *

Туш кўрдим Кўл Майсалар Қалин дарахтзор
майсалар қил-қизил япроқлар қизил
тилло рангидадир кўл суви
сув тола тола бўлинади ва
чирмовуққа ўхшаб
дарахтларга ўрлай бошлайди

Осмон пайдо бўлар кўлнинг ўрнида
балиқлар ўрнида қушлар сузади
уруғдек ёрилиб ёмғир томчилари
биллур чечаклардек ўсишар дарҳол

Либосини ечар дарахтлар шунда
мовий тунукалар ярақлаб кетар
атрофни совутар шуълалар муздек
шуълалар таралар овозга дўниб

Нега бундай бўлди Эслай бошлайман
эсимга ҳеч нарса тушмайди аммо
бир уйғониб оламан-да сўнг
туш давом этади келган жойидан

Кўл ўрнидаги осмон аланга олар
қушлар ёнар экан нохуш чинқириқ
мовий тунукаларга урилар бориб
ун бўлиб қолади қушлар ноласи
шунда жуда эшитгим келади уни
ҳарчанд уринсам-да эшитолмайман

Кўл кулга айланар бутунлай
мовий тунукалар қулар бир текис
кулни титкилайман мен асо билан
бир узук топаман кулни титкилаб

Бармоғимга тақсам уни шу лаҳза
ўз аслига қайтар манзара яхлит
Кўл Майсалар Қалин дарахтзор
ҳаммаёқ қип-қизил Тиллоранг кўл суви

Фурсат ўтаверар Йиллар ўтади
Асрлар изидан ўтар асрлар
ҳамон ўша-ўша
Кўл Майсалар Қалин дарахтзор
ҳаммаёқ қип-қизил Тиллоранг кўл суви

ЗЕРИҚИБ ҚОЛАМАН ШУНДА МЕН
Кўраман Кўраман бу манзарани
ким кўриб турибди Билмайман лекин
ва ҳўнграб йиғлайман даҳшатга тушиб
шунда бир барг узилади ва
балиққа айланар кўлга тушган чоғ
каппа каппа очар оғзини
эгилиб туради
мовий тунукалар жаранглаб
дарахтларнинг қалин сафлари аро
УЗИНГДАН КЎР дейди балиқ
МЕНИНГ УЗУГИМНИ НЕГА ТАҚАСАН

1994

* * *

Бир варақ қоғоз сариқ-яшил учқун
қуртдек ўрмалайди қоғоз устида
бу шеърга ишлатилган сўз қириндиси
зўр бериб қочишга уринади у

тамаки тутуни қоғоз устида
қўрғошинга ўхшаб қотган муаллақ
йилт этган ёруғлик гардишини
эринчаклик ила қамраб олади

чинни идиш каби синган кайфият
қоғоздан таралар гоҳида товуш
жарликка қулаётган одамнинг
ҳайрат тили билан чинқирган саси

жимлик салтанати ҳукм сурган сўнг
жимликка қайтибди қолган-қутган фикр

1995

* * *

Пинжимга мушукдек киради кузак
шамолга ёяман дастурхон қилиб
дастурхон устига томар чакиллаб
бир томчи кўз ёшу икки томчи қон

мусича кукулар ва сокинликдан
бўртиб чиқиб турар хаёлнинг учи
ногаҳон қоқилиб тушар нигоҳим
гумбурлаб йиқилар қалдироқ янглив

тирноғин кўксимга ботириб мушук
юрагимни жаранглатиб ея бошлайди
ўзи ҳам жаранглаб кетади кейин
бир-бир териб еркан кишанчаларни

энди мен фаслман номсиз бир фасл
шамол йўқ ранг-тус йўқ кундуз йўқ
тун ҳам йўқ йўқликнинг ўзи йўқ
сиз билган нарсалар йўқ бисотимда

Энди мен фаслман сизни кутмайман
ҳеч қачон орзиқиб кутманглар мени

1995

* * *

Ичимга беркиниб йиғлайди қайғу
мен нарвон қўйдим-да юлдузга
аммо
қудуқнинг тубига етканим билдим

бир тошни ушладим бошиммикан деб
шабнам кўзиммикан дедим қарадим
ўзимни йиғмоқчи бўлдим шу онда
челакни тортдилар тарқадим кетдим

товушин қизганар итлар ҳам ҳатто
куёшни ўғирлаб кетсам билинмас
ёғир ёғмай қўяр кафтимни тутсам
яшасам қурт каби судралади вақт

булбул нола қилар қайғу ичида
нима қиламан мен совуқ мевани
собит тўрай бирпас мени боғлангиз
бир ип билан боғланг икки оламга

бир тошни ушладим бошиммикан деб
шабнам кўзиммикан дедим қарадим
ўзимни йиғмоқчи бўлдим шу онда
челакни тортдилар тарқадим кетдим

минг тарафга боқиб бирни кўролдим
уруғдек қададим кўзни заминга
фикрим узилса бас ердан ўларман
фикрим узилса бас тириларман мен

Ичимга беркиниб йиғлайди қайғу
булбул нола қилар қайғу ичида

1995

* * *

Соғиниш ҳам мумкинмасми сизни
хаёлга таянаман фақат ва сизга
оғирлигим тушмас ҳеч қачон

«Тошбағирсиз» десам ғараз бор
дунёда маъно йўқ десам бу
нафс ғалабасин билдирар шаксиз

Нигоҳимда ғубор бормиди
чанг бормиди кўзим нурида
сизни инжитдимми ранжитдимми ё

Сизга қарамадим кўзим қаради
у меники эмас воз кечдим ундан
руҳимнинг кўзлари менинг кўзимдир

Руҳ кўзи кўради жонсиз танимни
қумурсқалар ейди танни бурдалаб
бир шаффоф соғинчни ширин соғинчни

1995

* * *

Искандар шохини тираганда осмонга
қоп-қора қонга тўлганда қудуқ
тўлғоқ тутганида қўққисдан саҳарда
илдизигача ғунча туккан оқ гулни

ғала-ғала булут юрак сатҳидан
ўқдек отилганда томирга шувиллаб
осмон каби ёлғиз қолганда Хумо
тиканини қарғаб учганда кирпи

учта шарни ушлаб турганда валий
дунё кўринганда унинг кўзидан
туш ичидан қочган махлуқлар турфа
либосларни кийиб тушганида рақс

Исрофил найининг ичига кириб
пинакка кетганида ялқов чумоли
рўёни чирт узиб шунда уйғонсам
деразадан қарасам важоҳат билан

1996

* * *

Сўз ўрнатдинг сен кўз ўрнига
ушлаганим титроқ ҳайрат тутганим
қад ростламоқ бўлдим тўкилдим
бош қадр туни ясаган тилла қовоқ
ғувиллар унда сув асалари
ичимга қамаганим товуш зангори
жаранглайди сўқмоқ мен юрсам
ташланади сўнг одам галаси
қушдек ҳайиққаним бу халқдан
қутқар дедиму нафасин сездим
мени судраб кетди улкан чумоли
роҳатланиб тимдаланар жасадим

1996

* * *

Ташқарига йўналар бунда ҳар садо
курси деразага қарар устар ҳам
ишлатгиси келар оёқларини

Гуриллаб ёнади жирафа
ҳаводан ясалган жирафа

Тувакдаги гул мўралар пастга
еттинчи қаватдан аста мўралар
фитна ҳиди совуқ Жунжикиб

барибир ёнади жирафа
ҳаводан ясалган жирафа

Ҳайкални қучоқлаб ётибди аёл
деразадан томар юрак зарблари
кат сапчиб тушади ҳар пайтда

Думини алмашлар шунда жирафа
аланганинг битта қийқими билан

Тумтарақай қочар бундан ҳар нарса
чил чил синар ҳайкал Аёл жон берар
шунда товушлардан бўшайди хона

* * *

Бир пақир
ҳаво тортиб оламан
қудуққа тушиб
мен ахир
шундай экан жим туринг дўстлар

Қудуққа тушиб
сиздан бироз юксаламан мен
фалак сирич очар қурбақа
Ойнинг уясини очаман
қўйнимга соламан
қалтираб турган ойчаларни сўнг

Жавоҳир балиқчаларнинг ёнида
ўйнаётган ёғдучаларни кўраман
кундузчаларни кўраман тунчалар ёнида
кўраман
эсишни
машқ қилаётган шамолчаларни

«Ҳаво керак ҳаво
узатсанг-чи» дейишар менга
юқоридан йўқ пастдан
менга нарвон беринг
пашша суягидан
ясалган нарвон

Нимага айландим билмайман
кўзгулар кўп экан қудуқ ичида
ҳар хил акс этади менинг сувратим

Вақиллаб юборгим келади баъзан
баъзида аксимни туширгим келар
баъзида ялтиллагим
ярқирагим гоҳ
баъзида гапиргим келар овозсиз

Биллур ёмғир томчиларини
оралаб оралаб
эсгим келади менинг
жуда ҳам баландда баландда

1994

* * *

Сокинсиз Сокинлик ортига
нимани бекитиб қўйдингиз
айтинг
мен барибир топаман уни

Бирга ахтарайлик кундуздан ранг
иккита ранг топсам биттасини
совға қиладирман Сизга албатта

Аввал айтинг сокинлик ортига
нени бекитдингиз Ва нима учун
Қимдан яширдингиз ўша нарсани
Бундай улкан шубҳа
не учун сўзланг

Бирга ахтарайлик кундуздан ифор
икки ифор топсам биттасини
совға қиладирман Сизга албатта

Сокинлик ортида не бордир айтинг
нега яширасиз кўзларингизни
тинглашга қўймайсиз кўзнинг сўзини
тинглашга қўймайсиз охиригача
НАҚАДАР СЕРШОВҚИН
СОКИНЛИГИНГИЗ

1995

* * *

Ҳечқиси йўқ Шунчаки тоғлар
товушга айланиб кетди тўсатдан
бинафшаранг ҳода билан

172

қоқиб
туширдилар хурмони
ҳамма ёқ туман эди хурмо гизланди

Ҳечқиси йўқ Шунчаки осмон
қудуқнинг тубига қилди тажовуз
қурбақалар райҳонга ўхшаб
яшриндилар ҳид таратдилар
сув муздек эди Ҳечқиси йўқ

Бу шивир шивирнинг ижодкори ким
шитир шитирларнинг соҳибаси-чи
Шамол
руҳимдаги гулни қўзғатма
қўзғатдингми энди Ҳечқиси йўқ

Йўқ Ҳеч нарса содир бўлмади
бизнинг борлигимизни билди шунчаки
ҳали яралмаган Махлуқ бир дафъа
1994

Сарғайгиси келмас япроқларнинг
силкиниб сассиз йиғлайди фасл
харсанг тош тўқилгандек мўздан
енгил тортиб бораман тобора
оёққа ўрадашар кўкдаги булут
кўк ранги томади эриб чақ чак
эрмак учун жилмайиб қўяди гул
НАХ чурқ атади булбул
сукунатни қувар маҳобат ила
барча товушларнинг эгаси ЕМФИР
1995

Ван Ёр
қулоғини
шартта кесиб ташлади
қулоғига мазор ясади ранглардан

Ван Гог
кўзгуга қараркан
уқубат рангини тинглади дастлаб

Энди овозлар йўқ
бир сас йўқдир ранглардан бўлак

Ван Гог
етти тилни
билади

1994

* * *

Хуррак тортган каби
жаранг журунг қилар тўсатдан
мусиқани тинглаяпсизми
илоҳий мусиқани

чалғу асбоби кўринар фақат
кашкул кўринар танга ташласангиз
илоҳий мусиқа юракни бир айланиб
чил-чил синдиради кашкулни

графин тубида булут қолдиғи
шумшайиб турибди саф саф қадаҳлар
кеча рақсга тушганди жинлар бу ерда
изларини кўрунг ола була

баданимдан қалқиб чиқмоқчи битта кўз
қалқиб чиқмоқчи руҳимдаги жароҳат
тинглаяпсизми илоҳий мусиқани
арзирмиканмиз ўшал мусиқага

хуррак тортган каби
жаранг журунг қилар
бори йўғи битта қорачиқ

1995

Қоронғи
қоп-қоронғи
нур соч
мавжудлигинг ҳақда
хабар бер юлдуз

Қоронғи
қоп-қоронғи
кўряпсанми олис баҳорни
яшил киприкларни юлдуз
ушлаб кўр

Қоронғи
қоп-қоронғи
бори йўғи овозман
нур соч нур соч нур соч
соч бошимга қадалган тиканлардир

1994

Шовқин музлаб қолди Яхмалак
узра йиқилади нигоҳим
тингла мени тонгда

қўнғир чўққилар кирар тушимга
айланиб туришар салобат ила
ёлғиз эмас ёлғизлигим

Товушсиз додладим Лекин не учун
пинагини бузмас сукунат
кўкрак қафасимни синдирдим

бўғзимга тиқилар бир кўк ҳарф
ўлик тиригимни билмасман кейин
сирғалиб чиқади юмшоқ ўқ

Товушим етмайди додлашга
очиб кўрсатаман яраларимни
ҳўмрайиб қўяди кулаяпқан дунё

1995

* * *

Дарахтдан барг эмас
қурбақа тўкилди
дарахтдан тўкилди муסיқа
шув-в этган юракмас сув
дўриллаган ёғоч парчаси
хурпайган соч эмас қум
менда қасдинг борми ниначи
умрнинг бир қисми
битта лаҳзаси

1996

* * *

Соясини ташлайди оғриқ
елкасига малла қўғирчоқларнинг
тиз чўкади дарё бир нафас

қушлар чуғир чуғири ичидан
қандай ажратаман суюқ тоғ сени
булбул чаҳ чаҳига бекинсам

тутдек териб ейман кунботар чоғи
Қайғу дарахтининг турфа мевасин
юз тилда ингранар букчайган дунё

Соясини ташлайди оғриқ
елкасига малла қўғирчоқларнинг
чинқириқ тўлатилган шишадир булар

1996

* * *

Булбул сайроғига ирғитдим
бўғиқ товушини олиб бойқушнинг
игна тешигидай дарча очилди зимистон тунда
ундан яна бир товуш оқиб кирди сўнг
ҳимояланиб олган бир товуш
аммо ичкарида ҳеч ким қолмади
яъни ўша товушни эшитиб ўтирадиган

ҳамма чиқиб кетди дарчадан
яна янграй бошлади булбул овози
мана дедим ўзимча етиб олишибди Чин Тонгга

1989

* * *

Бир парча гўшт юрак
дукиллаган бир дона товуш
бошқа ҳеч бир сас йўқ
нақадар тор дейсиз нақадар тор
эътиқод йўқ унда
йўқ худонинг исми
нақадар кенг дейсиз нақадар кенг
ёвузлик ҳужраси каби кенг

1989

* * *

Суврат Қатор дарахтлар
ва улар оралиғидаги мовий ранг жимлик
ва уни қамраган туман
табиийдир дарахт
табиий дарахтнинг ҳар бир шохчаси
аммо бу жимлик
бу жимлик бизнинг асрга муносиб эмас
бу жимлик Одам ато давридан илгариги жимлик
алдама дўстим
чин мусаввир бўлсанг
туманни жойлашдир жимлик ўрнига

1989

* * *

Ёлғизман
юрагимнинг ичи қоп-қоронғи зулмат
яна қоронғилашар ўйлаганим сайин

ниҳоят қизиқроқ хаёл топаман
охир-оқибат
нима ёритабиларкан шундай зулматни

1989

* * *

Ҳали туғилмаган пайтимдаги хаёлимни беринг
биринчи тушимни беринглар менга
кўзёшимни беринг ҳеч бир тўкмаган
ва ҳеч ким кўрмаган бир рангни

Беришди

ғалати суюқлик тайёрладим сўнг
биноқ
ўйлаб тополмадим унга мос идиш

1989

* * *

Чўзилиб ётибди РУҲ
менинг ўрнимда
қоп-қора зулматда фақат ўзига ўхшаб
чўзилиб ётибди РУҲ
ўзидек хотиржам
айлангиси келади
айлангиси келаверар
ёлғизликдан бошқа ҳамма нарсага

1989

* * *

Арвоҳ ўмариб кетаётган сандиқдан
тушиб қолди
бир дона қувонч
шундан бери оғзим қулоғимда менинг
қулоғим оғзимда

янги ташбеҳ эшитаманми деб
илинж ўша қувончининг сояси бўлса керак-да

1989

* * *

Ёлгон сўздан ясадилар нафис уй
сен яшамоғинг лозим бу уйда
девор вазифасин бажарар қоғоз
шифти қоғоз бўсағаси қоғоз
кўникасан
энди ичкаридан эмас ташқаридан
қаралса-да аслига ўхшамайди бу кулба
яшайсан ўн йил ўн беш йил
деярли унутасан уй тарихини
жон киради шунда тўртта деворга
Мана бизда Ёлгон яшайпти дейди
Олиб кетинг уни ҳайқиради бўсаға
Ушланг шипшийди шифт ҳам
Сени олиб кетишади ростакамига
Гўё сени эмас уйни олиб кетишаётгандек
гўё сен қоляпсан уйнинг ўрнида
мана бўсағангни кимдир босмоқда
ичингга кирмоқда қандайдир шарпа

1989

* * *

Шахсий сукунатинг билан
кириб келдинг даврамизга сен
суҳбатга тинимсиз аралашаверар
сенинг жимлигинг
Тинч қўй ахир тинч қўй даврани
гапирсанг-чи
бир оғиз бўлса-да

1989

* * *

Жаҳлга минади
отга минган каби
биноқ от
депсиниб тураверар
ўрнидан жилмай
Жаҳлдан тушади
отдан тушган каби
биноқ от
депсиниб тураверар
ўрнидан жилмай

1989

* * *

Ҳорғин хўмраяди теваарак
ҳаво тунд қорайиб турган кулбанинг
сарғимтил мўрисидан буруқсир тутун

ёлғизлиқнинг ҳар лаҳзаси узун
судралади қуртдек мечкай ҳаловат
тутунни тутамлар бир қўлим бири
юрақни ёғимлар излаб илинжни

йиғини йиғлатиб қўйдим мен танҳо
унга ўхшаб изғир бунда изғирин
чиқаётган нарса товуш эмас ун
таралайпкан нарса оқ оппоқ

ҳорғин хўмраяди теваарак
ҳаво тунд қорайиб турган кулбанинг
мўрисидан сапчир панжара

1995

* * *

Бир парча тупроқ қолди ватандан
туғдан аёл рўмолидек бир байроқ қолди
халқдан бори йўғи тил
ғоядан соя

1989

* * *

Ғадир будир сўқмоғидан осмоннинг
ғилдираб бораркан қизил ғилдирак
учи қўкка теккан дарахтда
ҳил-ҳил пишди дафъатан ҳилол

шафақми бу шиғирлаётган ким
товушни тешиб ўтган ниначи
судралиб босилар кўзимга
қорайиб кетади битта қаноти

юлдузлар бир бирига тенглашар
шитоб билан айланади замин
жинлар тўкилганда бўшлиққа тутдек
кўзимни бекитган кимнинг қўли бу

товушимни эшитиб турибман аниқ
ўзим қаердаман айтгин ниначи
ғилдиракка яқин келган шарпани
ўзимга ўхшатиб турибман нега

ҳилол тўкилади ёрилар шафақ
товуш тўлдиради кўксимни
фақат осмон ўша Ғудранар тинмай
фақат осмон ўша Доғўли

1996

* * *

Қоянинг ичида
ичкарисида
ҳалок бўлди бургут
тоғдан қулаган

Қоянинг ичида
ичкарисида
ярим тунда тушган юлдуз
кулга айланди

Қоянинг ичида
ичкарисида

қовжираб ётибди осмон тит-роғи
Қояга
тирмашиб бўлмайди
ундан қулаш мумкинди фақат

1993

* * *

Кўзгуга қарайди фаришта
сиғмайди кўзгуга гўзаллиги
чил чил син —
моқчи бўлади кўзгу
синишга йўл бермас жодули тасвир

барибир синади чираниб
тасвир эса синмас
ҳавода
қолаверар қотиб муаллақ

қушлар учиб ўтар тасвир ичидан
айниқса яшил рангдаги қушлар
КЎЗ акси ичидан ўтишар кўпроқ

тунда эса тунда
мовий тусда ярақлар атроф
ғуборсиз сақламоқ учун тасвирни
истисно тариқасида мовий тун чўқар

бекорчи ой
тушиб келар заминга
тасвирга яқинлашар
фаришта аксига тикилар қаттиқ
тикилади тит-раб тит-раб

1995

* * *

Ярқироқ эди умидлари унинг
ҳеч нарса нур сочмаган бунчалик
ёруғликни ёритгудек важоҳати

тушлар кўрар эди бир ғаройиб
бошини олишга фармон беришди
бошини кесишди умид ва тушнинг
уясини кавлаб кўришди
бир япроқ чиқди мия қаватидан
ҳеч ким ўқий олмади япроқдаги битикни

1989

* * *

Жасадим яшашга беради халал
қутқар мени тегирмон тоши
ўрмалаб чиқади ичимдан
қумурсқадек майда майда овоз

қудуққа қарасам аксим кўринмас
сени такрорлайди кайфиятим тонг
гуллар тўкилмаган қонимдир менинг
сен синглимсан кулаётган ғунча

Жасадим яшашга беради халал
қутқар мени эй эрка шамол
фикрим жийда гулига қўнди
руҳимни узатдим бамайлихотир

қуёш олтин коптоқдек гоҳо
ерга тушар сапчир мунтазам
янчилмаган дон бошим Мени
қутқарсанг-чи тегирмон тоши

қудуққа қарасам аксим кўринмас
сенга тақлид қилар юрагим Кеча
Машраб пойқадамин гардини
кўзимга сураман бир оппоқ тунда
яшашга жасадим беради халал
кўйлақдек ечаман жасадимни мен

1996

* * *

Сенга қарарканман
озодлигимга соя тушганин кўрдим
руҳимда кезинади ёқимли шарпа

сочингни силайман
нафис бармоқлар титрар оҳиста
бир оғриқ бир оғриқ жимирлар

кўзлар маҳлиё бўлмоққа лойиқ
жаннат неъматидек тотлиғ баданинг
сен менга ўзингни инъом қиласан

ола була озодлик етим
илма тешик умр кенгликлариди
йиғлаб биланглайди бу юввош илон

борган сари тезкор буралади у
сўнг ўзин отади қон қақшаб
бир парча қоп қора яловга

хўрсиниқ озодлик ороли
сояни сидириб қарайман гоҳ
мен ўшал оролга сендан яширин

1996

* * *

Курсида савлат тўкиб
ўтирган қўғирчоқ
олис минтақадан келган сайёҳдир

Тутқинлиқнинг уч лаҳзасида
кўп нарса сўйлайди
жимлиги билан

Артинг кийимидаги ғуборни
бўйинбоғини тўғрилаб қўйинг
сукути қолипдан чиқмасин
шиша кўзларининг рўпарасида

қилт этмай
турсин

Курсида савлат тўкиб
ўтирар қўғирчоқ
савлат
тўкилган
ва йиғиб олинмаган ҳеч
Кўзларида маъно
йилт этар бир бора
тўғирлаб қўйилганда унинг жимлиги

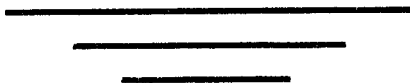
1994

* * *

Сен ерга қараб чолиб бораётган одамсан
олдингда ким бор орқада ким билмайсан
кўксинг тарс ёрилар бир япроқ чиқар
уфқ оша яқинлашар хаёлингга у
қаттиқроқ чопасан кейин тобора
узилиб улгурмас бўғзингдан йиғи
биллур коптоқларни тепиб дамба дам
ерга туширмайсан шундай кучлисан
«Бизни эшитсайди» дея ҳавасманд
бир биридан илдам турфа товушлар
ҳафсала қилмайсан эшитишга ҳеч
овозлар аламзада бўлиб қолади
суянсанг қоя бор йиқилсанг жарлик
тўхта тўхтасанг-чи Ер шари
оёғинг остидан сирғалиб тушди
инсонмисан сен
ва ёки шайтон

1996

КУНДУЗ САРҲАДЛАРИ

* * *

Кундуз
ошкор бўлган сир
беҳуда
яна ундан ненидир кутиш

Ухла
ва уйғон уйқу ичида
илоҳий оламга
боғланганда туш

1989

* * *

Сайхонликда
жийда гулига ўхшаган овоз
капалакка ўхшаб учиб юрибди
сайхонликда
музга ёпишган янглиф
ёпишиб турибди
жимликнинг ичига ўша капалак

1989

* * *

Сабр нима у
бир бурчагини танаввул қилиб бўлсайди
ёвғоннинг ўрнига қайнатар эдик
ичида яшаб бўлсайди
фориф бўлар эдик бошпана ғамидан
байроққа ўхшаса эди ҳеч бўлмаганда
қўтарар эдик яроғ ўрнига
қўшиққа ўхшаса
оғзимизни тўлдирса бирпас

Сабр нима у
бу дунёнинг неъматими Сабр
ёки осмондан тушиб
кўзимизни чарчатыптими Сабр
ҳеч нарсага айланмайдиган Сабр

1989

ИУҚОТИЛГАН БОШ ҲАҚИДА РИВОЯТ

...Ва ниҳоят бошимга қўл суқдим. Бир оғриқ пайдо бўлди. Қоронғи уйни шам қай тахлит ёритса, ўша оғриқ худди шу алфозда бош ичини бироз ёритди. Фикрлардан аллақачон бўшаб қолган эди бош. Аммо, заҳилчанг қатлами янглиғ, унда табиий уятчанлик сезгиси охирги аъзо сифатида яшаб турган экан:

Қаттиқ оғриқ бор бошимда
қанийди бир фикр топсам
бошимни уриб ёрсам ўша фикрга
Қаттиқ оғриқ бор
бу оғриқ
ҳувиллаб ётган уйга ўхшайди
бўрон айланиб ўтар бу кулбани
ҳатто шабада қилмайди даҳл
Қаранглар бошпанасиз бош менинг бошимдир
фикрнинг ичида яшамоқчи у
фикрга яширмоқчи ўзини

...Уша зарб мия қаватларида фикр сувратида яралдию мен ўзимни фикрсизлик етаклаб келган жойда кўрдим. Даставвал яшаб турган лаҳзаларим ҳақида ўйлай бошладим:

Бинафша рангини бер
ол хаёлимдан ям-яшил рангни
бошқа фасл бер баҳорнинг ўрнига
шамолнинг ўрнига бошқа шамол бер
хаёлимнинг ўрнига бошқа бир бисот
агар ҳеч бирининг уддасидан чиқа билмасанг
ярат мени унда қайтадан

...Мен сарҳадсиз жойда истиқомат қилишдан қўрқаман. Кундуз ёки туннинг ичи — менинг биринчи қафасим. Фасл — иккинчиси. Учинчи бошпанам — жамиятдир. Мен яна ўзимнинг ичимда ҳам яшамоғим лозим.

Демак, ҳар бир саъй-ҳаракатим ўлчоғлик. Агар бир нарсани ўйласам сиртимдаги тўрт қаватга-да дахлдор бўлмоғи керак. Акс ҳолда бу қароргоҳларимдан бадарға қилинаман... Агар мен яралмаган бўлсам-чи.

Кўзгуга қарадим
ҳеч нарса кўринмади кўзгуда
кўзгунинг ярқироқ юзи бўм-бўш эди
демак мен ҳали яралмаганман
тўсатдан ялт этди аксим
титраб кетди мен яшаётган Сана
ниҳоятда жиддий жамиятнинг ичида

...Энди мен нимани ўйламоғим керак? Мен яшаётган Сана кимнинг буюртмаси билан тайёрланган? Умумнинг байроғи қай рангда бўлса, менинг шахсий байроғим ҳам шундан ранг олмоғи шарт. Агар, умум иши қора юмушлар бўлса унда менинг оқ ниятларим сариқ чақадек қадрсиз. Худди ушбу ривоятдаги каби:

Зулматни ёритмоқчи бўлиб йўлга чиқди у
бўй-бастаи баравар зулмат ичи ёришди бироз
ёритди шам
нур истамаган туннинг бир бўлагини
қайсидир махлуқлар ҳаётини давом эттира билмади
нур халал берди яшашга
тун салтанатига қиличдек санчилди
бир тола шуъла
шунда бу салтанат элчилари йўловчига рўбарў
чиқдилар
улар йўловчини ишонтирдилар
ишониш мумкин бўлмаган нарсаларга-да
ва ниҳоят йўловчи ўзини хаёлан кузатди
ёп-ёруғ тонг эди қўлидаги шам
қоп-қора ёлқин тарқатиб тутаб турарди
йўловчи шамни ташладию
ишончининг қулига айланиб кетди

...Қўлимни тортдим. Бир варақ қоғоз олиб шу сўзларни ёздим: «Биз баҳайбат бир Бош ичкарасига тўп-лаңаяпмиз. Биз ўша Бош учун фикрга айланамиз. Сен эса ҳозирча бизга зарур эмассан». Битикни ҳали исси-

Ғи пасаймаган оғриқ устига қўйдим. Охирги хаёлим шу
бўлди: қачонлардир бу Бош ичига қайтиб, ёзганимни
ўқиш менга насиб этармикан?...

1989

* * *

Уша тоғ ортида
қоғоз тоғ ортида яшадим
чирилдоқ саси қўшнимдир менинг
сархуш ўтказаман ҳар бир лаҳзани
сим қоқаман алло япроқ шивири
булбул чулдирайди гудок ўрнида
тонгга уландими телефон сими

Уша тоғ ортида
қоғоз тоғ ортида яшадим
мен дўст тутиндим харсанглар билан
ҳар баҳорда бийрон сўзлайди тошлар
антиқа шодликдир бунақа шодлик
Уша тоғ ортида қоғоз тоғ ортида яшадим
яшадим мен шамолга ўхшаб
дув дув тўкиларкан қадимий битик
ўзимга бекиндим ўзимдан қочиб

Уша тоғ ортида
қоғоз тоғ ортида яшадим
бу мен эмасдирман шафақ кўрсангиз
менинг интиҳомни билдирар ёмғир
ёғдуга илашиб қайгадир кетсам
зимистон тун бўлиб қайтиб келаман

1996

* * *

Қилт этмай турибди Маъно такаббур
жазавага тушар дамодам дарвеш
бўғзидан қон каби ютилади Сўз
шафқат қил дунё шафқат қил

Ип боғланган коптокдир қуёш
ўйнаб билолмассиз дунёни минбаъд

кесакни ушлайсан қўйвормайди ер
қўл ушлашиб турар қаршингда Борлиқ

Нафас олиб бўлмас не бўлди ўзи
ҳаммаси уники бари уники
кўзга кўрингани кўзгудир фақат
товушда акси бор сукутда акси

Бўлакка бўлинмас ҳеч кас ҳеч нарса
тенглашади яна жарлик ва чўққи
узиб олар қуёшни шунда бемалол
Борлиқнинг ичида маст бўлган Мансур

Қўллари илондек биланглаб ётар
оёқлари сапчир бир ғаройиб
янгигина тўкилган кўз ёш устига
думалаб тушади кўзлари

Қалтирайди овоз: қайтдингми Мансур
ўзингни тут ва томоша қил
уммондан ажралиб синар бир тўлқин
нақадар рангсиздир нақадар рангсиз

«Сен шафқат кутдингми эй гумроҳ
вафо истадингми эй авом банда
мендан қочдингми сен мендан қочдингми
қутулганинг ростдир бошқаси ёлғон»

Қилт этмай турибди Маъно такаббур
ичимда аланга олади учқун
дорни соғинади менинг-да бошим
мендан қўрқиб дағ-дағ титрайди Қўрқув

1996

* * *

Кўзим фақат қора рангни кўради
кўзларингни кўрмоқдаман фақат
шамолда ёйилган сочларингни ҳам

кимки дуоибад қилса эшитаман мен
сувни тун қорайтирса ичаман
тун қорайтирса таомни ейман

юлдузлардан сал пастроқда учадиган
қора кабутарни кўраман доим
учади қўналға топа билмас у

жин боласи митти қошиғини
мусиқага ботирганда бамайлихотир
мен кўриб қоламан уни дафъатан

ҳайкаллар мум каби эриб бошлаганида
фасллар бир бири ила алмашганида
кўриниб туришар кўзимга

вақт тўхтаганида бир фурсат
чигирткага ўхшаш жуссасини кўраман
дарров қўзғолар Вақт пича дам олиб

баъзида ўша сеҳрли кабутар
оқ рангда кўриниб кетар бир даъфа
ҳавога қўнади шу онда демак

ҳеч нарсани кўрмай қоламан шу чоғ

1994

* * *

Тонг ўзича ҳақ мен ҳам ўзимча
тушимга яширдим тун гавҳарини
уфқ ортига
гойиб бўлди овоз
кўз нури жўнади шуъла изидан
мевалари тўкилган бир дарахт каби
ярақламай сўппайиб қолдим
мен ўзимча ҳақман тонг ўзича
завкланиш имконини ким беради ахир
райҳон ҳидига тўйинган сабо қани
муздек сув ичким келяпти
тоза ҳаво бўлса топ-тоза
ёнарқуртдек эди тун зулуклари
ҳеч ким кўрмас эди кўз ёшимизни
тўйиб йиғлаб бўлмаса
овозингни қўйиб додлаб билмасанг
тонг бўлдимми энди шу ҳам

у ўзича ҳақ мен ўзимча
тирноғини ботириб
сирини кўчирап нарсаларнинг
менга дахл қилмас
ўзини кемираяпкан бу оппоқ сичқон

1997

* * *

Ўз думини тишламоқда илон
хаёлимда гир гир айланар фалак
жазава тушаётган афтода дарвешман
ҳар тарафга сачрар кўзимдан уйқу

Ўз думини тишламоқда илон
элас элас янграр қадимий бир куй
туманга яширинар чарақлаган кундуз
тарс ёрилиб қуёш икки ёққа ботар

Ўз думини тишламоқда илон
суякларим уваланиб кетар ичимда
юзтубан йиқиламан бир қоп гўшт бўлиб
ўрмаламоқ саодати мени тарк этар

Ўз думини тишламоқда илон
ниҳоят яқинлашар совуқ билагузук
сеҳргар қўлига тақар-да уни
менга кўрсатади осмонни имлаб
узилган жойига уланади куй

1995

* * *

Жимлик гиламида бўртади буғдой
гуруч кулгуси ўрик гулидек
лаблари қовжироқ оқ соқоли ҳўл
эчкисини соғар Робинзон

ҳам товуш ҳам сўздир эчки саси
ўз қавмидан деб билар махлуқ уни

197

оқизар елиндан суюқ хаёлни
эчкисини соғар Робинзон

ёлғизлик келмайди қошига унинг
у борар ёлғизлик кулбасин топиб
тақлид қилар экан Одам Атога
эчкисини соғар Робинзон

у ҳолдан тояди ниҳоят бир кун
йиқилар айлана бошлар ер шари
ёпишар
думалар
ўмбалоқ ошар
у қолар нарига кетар экан ер

ЕР ЙУҚ сувга чўккан харсангдек
ҳавода яшайди энди сўппайиб
ва пастга қарайди чумоли каби
ёлғизликни кўрар элас ва элас

ундан сал нарида соч толасидек
бир махлуқ жар солар чинқириб
гир атрофи оппоқ гир атрофи оппоқ
қарайди сўнгги бор Робинзон

байроқдек ҳилпирар у махлуқ
Робинзон Рухининг Қўлида

1996

* * *

Уйқу ва уйғоқлик оралиғида
олис олислардан бинафшаранг нур
соясини ташлаганини кўраман

одатда атиргул шундай ҳид таратади
шундай тўкилади одатда ўрик гули
шафақни юлқиб олар шу тахлит довул

дераза раҳида
узоқ ўйнаб турар бу антиқа нур
қирмайсанми дейди қоп-қора капалак

дунё пичирлайди бир ширин тилда
шовуллаб шовуллаб ҳув узоқликлар
яқинлашиб келишар ўшал нур мисол

қарийб авлиё даражасида
гуноҳимни тўкиб уйғонсам дейман
тўкилсайди қани тутдек гуноҳим

1996

* * *

— Бунча имиллайсан, тошбақа?
— Мени тушунардинг тошдан ясалсанг.
— Қайга элтяпсан бу тошни?
— Билмайман,
билмаганим учун элтяпман уни.

1984

* * *

Сен айтдинг
қўл чўзиб турган шу ҳайкал
кўрсатган йўлидан юрмаганини

сен айтдинг
сўзлар ердаю
еттинчи осмонда турганин амал

сен айтдинг
бир қултум ичимлик
ичимлик шаклини олмоғи учун
қадаҳ кераклигин даставвал

сен халқни ўйладинг
халқ эса
ўзин ўйламасди
юзингга туфурмакни ўйларди фақат

1989

Салом кундуз рангидаги махлуқлар
абдий камтарликка маҳкум этилган
кўзга кўринмас махлуқлар салом

бизнинг кайфиятни ичидан ўтар
сизнинг фаслингиз
дув-дув тўкилади руҳимизга
сиз эккан дарахтнинг гул ва меваси

ҳар тонгда шабнамни ичасиз
кўзга кўринмоқлик учун
сариқ тусда ҳеч бўлмаганда
кунгабоқар рангини қизғанади аммо

тановул қиласиз булбул ноласин
кўз ёши тўкаси қип-қизил
ғунчага қўшилиб кетар бу ранг ҳам

бизни афу этинг билмасдан
бузиб қўйган бўлсак сизнинг қалъани
қалъаки девори ифордан ясалган
қалъаки жаннатдек қадимий

бизни афу этинг билмасдан
қўзғаб қўйган бўлсак бешикларни биз
тепиб ўтган бўлсак қозонингизни

салом кундуз рангидаги махлуқлар
қуёш фарзандлари
шаффоф жонзодлар

сизга очик Тушнинг бир дарбозаси
бизга
бир кўриниш беринг тушларимизда

бизни афу этинг
қора чечакларни ўстирганимиз учун
барпо этганимиз учун гуноҳ тоғини

* * *

Қушлар сайроғини синдиради дераза
ичкарида кучга минади сукунат
эриб бораётир бир яшил одам
бир дарахт яшар эди бунда

нақадар ҳалал берар қуёш нури
кундуз кундуз билан тўқнашар
тилладан ясалган кундуз (уйдаги)
кунда ўрнатилган ёстиқ ўрнига

суҳбатлашар бунда темир-терсақлар
чиқар ташқарига жарангсиз товуш
сўзлар қўшилолмас сукунатга ҳеч
гул очилолмас қаттиқ муҳитда

шаробни тўкади ям-яшил одам
ўткир ҳид тутади хонани шунда
кимки нафас олса деразадан чиқиб
кўз очиб юмгунча учиб кетади

ҳалал бермасайди ҳеч ким Мўъжиза
ҳар лаҳзада такрор туғилиб билар
қушлар сайроғини синдиради дераза
уй кўзини чўчиб очади

1995

* * *

Нафас совқотади
деразадан мўралар гуллар
жунжикади қушчалар
тойиб йиқилади хаёлим

ширин туш каби гир атроф
деразадан қараган каби
хаёл ойнасидан қарайман
тикиламан иссиқ ойнадан

пуфлаб ташлайдирман нафасни
ғижимланиб қолар кечаги тушим

сабабсиз хурсандчилик руҳимда
жим одимлагим келмоқда жуда

бир ўзим яшагим келади қишда
миттигина қор ёғса менга аталган
совқотади нафас қушчага ўхшаб
мамнуният ила термулар бир гул

атроф сокинлиги
сокинлигимдан юз бора улкан
қандай сиғди экан бу фаслга у

1995

* * *

Тун эринчоқ ваҳимаси
сув сокин шалдираши билан
иштирок этишар бу анжуманда

изимдан эргашар
ажал каби олча сояси

гул ифорини тарқатмай турар
нур ялтирамай турар бир нафас
мен қаерга сиғишим мумкин

нега сен кечикиб келдинг
кечкиб тушдинг руҳимга шабнам

дарахтнинг шохларида қон
гулми шу япроқми шу

оёқяланг эдим бошяланг эдим
қайғу дунёсига кираётганда
исмимни йўқотиб қўйдим ҳаттоки

1996

Тўжилгим келади сувдек шалдираб
ялтираб қалтирагим келади менинг
эсимни йўқотгим келади жуда
янгидан эс қирса бир сабо эсиб

тинглагим келади сени бир аср
тилимни тунларга улашиб чиқдим
менга сендан ўзга ҳеч не керакмас
ёлғончи дунёда рост сўзла юпат

гўё кераксизман ортиқча бир кас
кўп нарса изладим оз нарса топдим
дунёнинг кўзига чўп бўлиб тушдим
тушунганим сари тушунолмадим.

бир кетгим келади этакни силкиб
тўкилиб ёйилиб кетгим келади

1996

Қаҳқаҳа яшайдиган уйда
ясан тусан қиларкан байрам
мунғайиб кўринади ярим қиёфа

кимга тегишлидир адашган йиғи
думалаб думалаб тушаётган нур
томчидек кириб кетди ковакка

камю каламуши пуфакдек шишиб
ваҳимага солар қуёшни шунда
ўрин алмашади ой билан қуёш

тунда сувда аксланади у
севишганлар мажнунтол соясида
бир-бирига сепишар қип қизил шуъла.

биноқ кимникидир бу етим йиғи
япроқ титроғига бекиниб ётган
кимга тегишлидир ярим қиёфа

мажнунтол тагида севишганлар
эрмакка ўйнарган сўнгги шуълани
қуёшнинг устига қулаб тушар ой

1996

* * *

Қандай тушунтирсам экан
бу чўққи ёлғизлиги
музга дўнган чўққинингмас
қуёшни тешиб ўтган чўққининг
ёлғизлиги
бу

қандай тушунтирсам экан
бир ҳовуч ҳаво йўқ унда
ранг йўқ рангсизлик йўқ
ўлик тириги
маълум эмас сукунатининг

яна қандай тушунтирсам экан
нигоҳ етиб бормас қарасанг
у эса фикрингга етиб желмайди
шундай карахт ёлғизлик бу

влуғворми у билмайман
даъвоси йўқ ҳеч бир сифатга
қўлга ўргатилмаган ёлғизлик
жаъми ёлғизликлар подшоҳи

қандай тушунтирсам экан
ўзим тушунмаган нарсани

1996

* * *

Камалак ранггини қўшар ғунчага
ярқ этиб очилар ғунча руҳимда
ва чолиб кетади бинафшаранг от

шуълалар етолмас изидан унинг
хаёл чарчаб қолар қувиб изма из
тилла туёғининг излари шафақ

ўша гул руҳимда сўлар зум ўтмай
тун ва кундузнинг ичидан ўтиб
мен етиб оламан отнинг изидан

кишнамоқчи бўлар от Шунда
сачрайди ҳар ёнга камалак ранги
сочилиб кетади ширин бир ифор

1996

* * *

Қудрат Бобожонга

Кўринмаган нарсаларни кўрар бу махлуқ
туннинг юзасида юрар ўрмалаб
тонг отса қудуққа қулайди

Даставвал япроқлардан юриш бошлайди
терақ япроқларида каловланар кўп
кумуш сув ичиб қайтар у Ойдан

Ойдан қайтгач тиккасига юради
момиқ булутларнинг ичидан ўтиб
нафасни ростлар шуъла устида

Бирам хушбўй бу махлуқнинг танаси
айниқса кўзлари чиройли
ёниб турадиган кўзлари

Бироқ кўз билан ҳеч нарсани кўрмас у
безак учун яратган кўзларни Оллоҳ
у оёғи билан кўрар теваракни

Гоҳо у кураб қўяди тунни
тупроқни кураган чумоли мисол
шунда шабнам сачрар ҳар ёққа

Гоҳо у танасин қалқон қилади
ерга йўналса гар заҳарли нурлар
хурпайиб олади кучини йиғиб

Туннинг юзасида юрар ўрмалаб
қишда ёғаётган қор устида юради
шундай шиддат билан ўрмалайди у

Ёзда мевалар устидан ўтади йўли
у ўтса мевалар шундай ширин бўларки
жаннатдан топилмас бундай ширинлик

Мевани есангиз райҳоннинг ҳиди
бирдан анқиб кетса билингки
бунга боис ўшал махлуқ ташрифи

у Ойнинг қудуққа яшринган фарзанди
Қуёшдан қочар у абадул абад

1994

* * *

... га

Бу сўзларни тушунмайман мен
талаффуз қиламан мусиқа каби
ҳавоси сўриб олинган бир
жарга қулагандек бўламан

мангу озодликнинг маскани
мовий кўзинг нозик қўлларинг
сен ўйинчоқ каби ўйнайсан
ўша мен тушунмаган сўзларни

бу сўзларни тушунмайман барибир
талаффуз қиламан мусиқа каби
димоқни ёрадиган
ялпиз ҳидли
конфетга ўхшайди бу сўзлар

тош қандай тушунаркан чечакни
тошга танаффус йўқ учиб чарчамас

сен-чи сўз шаклида тошлар отасан
жимирлаяпкан илоҳий кўлга

ёлғон гапирганинг суврат чизганинг
ўзингга аталган ўша сўзни сен
яшириб қўясан шабнам ичига
тош ичига кирса қачонки шабнам

1996

* * *

Эндигина сайрамакда эди кўкқарға
жийда гули тарқатмакда эди ифорин
сочларингни ўйнамакка йўналган эди сабо
қиш келиб қолди-ку дафъатан

қарғалар қағ-қағига тўлган кун
нозиклашди бир тутам бўлди
қор ҳиди кезиб юрар теваракда
қочиб кирди сабо жийда ичига

жийданинг остида ям-яшил товуш
қотиб турар экан қишга қўшилмай
бир боқий қайсарликни кўраман
ҳар қандай фармондан устивор

бирдан келиб қолди бу тунд фасл
деразамизга гул чизган наққош
изларини ўчиришга улгурди изғирин

1997

* * *

Тушингни тушингга улаб
Кун ясаб бераман кел
қўрқувни енгмоқ сендан
самовий куч бермоқ менадир

Бўш турмоққа маҳкум эди бил
қадаминг теккан бу маскан
подшоҳлар тугул бунда
пири муршид ҳам ночор

Юлдузлараро учарсан хушҳол
шабнамдан шаффоф баданинг
бир қуёш чақнар ҳар дамда
руҳинг фароғатга пайванд

Ерни эслама сен шунда
хаёлни бўлма гар бўлсанг
чоҳга қуламоқ сендан
чилпарчин қилмоқ мендандир

1996

* * *

Қишнинг тили шу
мана шудир луғат бойлиги
сас келган тарафга қарайман
овозини тозалар қаҳри келиб қиш

осон овунади қарғалар чунки
кўп ранг лозим эмас кўп ҳид ҳам
сумалак нафислиги ҳеч бир гулда йўқ
турфа ифор тарқатади бу фаслда севги

бекитасан сен сочингни момиқ ёқангга
ёдимга тушади саҳро оқ махлуқ
бир милтиқ бўлса бош олиб кетсанг
тоққа чиқиб кетсанг қайтмасанг

сас келган томонга қарайман
орзу пуфаклари учади енгил
сўнг ёрилади сумалакка ва
бачкана ҳаётга тегиб пуфаклар

шудир
қишнинг
бор йўқ бисоти

1996

* * *

Кутиш қандай завқли
қандай аламли
кўча тўла одам
у йўқ

шумшайиб турибди осмон
бўғриққан замин
ҳаво борми билмайман
у эса йўқ

қаҳрли қарайди муюлиш
ҳақоратдай туюлар бекат
қасос олаётган каби
унинг йўқлиги

мен уни кутаман
ўлимни кутгандек кутаман
қандай завқли кутиш
кўникиб қолган бўлсанг агарда

1997

* * *

Уша куни кўзларинг кулди
худди тушдагидек
худди бир рўё

Мени овунтир зериктирма
шуълаларга фарқ бўлди руҳим
кетгунингча меникисан сен

Эрк қуши яна шошасан
қадам босганингда ўшал оламга
мендан шамолларга салом айт

Уша куни кўзларинг кулди
юрагимни эзди
бу кулгу

1997

* * *

Хайрлашдик Узоқлаб кетдинг
сўнг тўхтадинг дафъатан Қулиб
таъкидладинг ненидир қайта
Бироқ шамол йўлда сўзингни
баъзи ҳарфин ўғирлаб қочди
бу ҳам майли Сенинг сўзингга
тузатишлар киритди қуёш

Олтин асалари қайдандир
учиб келди Шамол бағридан
ўша ҳарфларни тортиб олди-да
йўлда келаётган сўзларга қўшди
қовжираб тўкилди қуёш имлоси
мен завқланиб тушундим сени
хотиржам бўл англадим аниқ

Хайр Энди сира тўхтама
қаттиқроқ эсмоқда қарагил шамол
қуёш асаларига қилмади шафқат
ҳеч тўхтамай манзилингга ет
ҳадя қилгил менга Ҳижрон Фаслини

1994

* * *

Қундузни кемирма
эй кумуш сичқон
қушлар учиб кетмасин туйнукдан

Қафтимга оламан
мен сени
томиримга кириб жетасан

Юраккача борасан оғриқ бўлиб
сўнг эса қайтасан
пароканда хаёл шаклида

Денгиз Икки наҳанг
Икки наҳанг устида
иккита ҳўкиз

Уша ҳўкизларнинг биттасига
суяниб турибди сен кемиряпкан кундуз
илма-тешик бўлуру у ҳозир

Шунда қушлар учиб кетар туйнукдан
қушлар озодликка чиқади ва биз
уларнинг озод овозини эшита билмасмиз
кемирма кундузни кумуш каламуш

1995

* * *

Бир дарахт бор кўзга кўринмас
соясини кўз-кўзлайди у
шоҳига қўл чўзаман тусмоллаб
Шеърга ишлатаман мевасин узиб

Мевамикан десам гоҳида бир қуш
уйқусида илиб қолар қўлимга
Шеърга айлантиролмай хуноб бўламан
сромбахш овозин мен ўша қушнинг

Бармоғимга илашар баъзи баъзида
Сўзга ўхшаб турган оқ чуволчанглар
улар ҳам кўринмас қоғоз бетида
билдирмай ейдилар ташбеҳларимни

Лайлатул қадр кечасида мен
дарахтни тушимда кўраман бир бор
ва тўйиб йиғлайман кўзим ёшлари
мени дарахтдан тўсиб қўяди

Тушимни ушлайман шоша пиша сўнг
тушимни тарк этар барибир дарахт
фақат сайраб турар ўша гўзал қуш
рақсга тушар экан оқ чуволчанглар

1995

* * *

Япроқлар шитирлаяпти
дарахтлар шивирлаяпти
табассум қилмоқда сой суви

сувратинг кўринади асфальт йўлда
хаёлимни булутдек ҳайдайман
ва нафас оламан тўйиб ва тўйиб

тушуниб бўлармикан шивир-шивирни
нимани англлатмоқда бизга бу атроф
яшил тутун тутайди хаёлда

япроқлар шитирлаяпти
бир булбул сайрамоқчи бўлди
эзилиб кетди сайроғи

дарахтлар шивирлаяпти
шивир-шивир ичига яшринди чумчуқ
чумчуқлар чиқирлаяптими ёки бу...

табассум қилмоқда сой суви
ичимдан куламан куламан
йиғламайман мен кўкка ўхшаб

1995

* * *

Улкан қаҳқаҳанинг ичидан
чиқиб келаётир бир одам
мунғайган
ва жиддий

Бир одам халос бўлди
улкан қаҳқаҳадан
усти-боши шалаббо
юз-кўзи кўм-кўк

Парашютдан сакраган каби
юмшоқ қаҳқаҳага ёпишиб
тушди заминга

қаттиқ заминга ағанаб тушди
юз-кўзи кўм-кўк бу одам

Қаҳқаҳа кичрайиб

кичрайиб

чинор дарахтига яқинлашди-да
бир барғни қулатди қуввати билан
ва ўша барғ ўрнига ўрнашди
чинор ҳам кулмоқчи бўлди
қушлар шохларига қўнганидан сўнг
ўзини тутди у
ўзини тутди донишманд чинор.

1994

* * *

Хувиллаган вужудда собит қолган сезги
бу тинглаш аъзоси узала тушиб ётган тана
баҳайбат қулоқдир «мен»ликнинг сўнгги қирраси

турли туман ранглар ягона товуш шаклида
чил чил синар экан қиррага тегиб
қумдек сочилади туш йўлақларига

бир биридан фарқлай билмас товушларни у
икки дунё оралиғида ётган сезгини
бир алфозда туртар турфа хил овоз

ва ниҳоят кўз каби очилади сезги
ингроғини игнадек санчар шу кўзга
борлиғи шохчадан иборат дарахт

сезги эса ўша дарахтни
ўзи билан олиб кетар ўзга оламга
сезгига тобут бўлар бу антиқа дарахт

1996

ҚОР ЁҒМОҚДА

Қор ёғмоқда, паға-паға қор. Жимгина термуласан. Оҳиста ёғмоқда чиройли шовқин. Севгилим, ёғаётган қорға қаттиқ тикилма, ерга тушмай эриб кетмоғи мумкин. Эшитгим келади қорнинг товушин. Қор ёғмоқда. Афсун ўқи ва қор қора рангда кўринсин менга. Ҳозирги кайфиятим шунга муносиб. Тун қулаб тушгандек бўлсин осмондан ерга. Эшитгим келади қорнинг товушин яна ва яна. Ушлаб кўраман, силайман қорни. Эй Осмон Аъзоси, биз нақадар тубанмиз. Бизнинг устимизга ёғавер ва фаришталарнинг нигоҳи етмас даражадаги чуқурликка ёғдим, деб ўйла. Эй Осмон Аъзоси, ифорингни бизга ҳадя қил — осмон билан сирлашдик, деб ўйлайлик биз ҳам.

Қор ёғмоқда. Биз сақлаётган Жимликнинг устига. Оҳиста, оҳиста, оҳиста... Поклаб олайлик хаёлимизни. Умидимизни узмайлик қордан кўз узмаган каби. Паға-паға ёғаётир қор. Сен эса тобора чиройлироқ кўринасан кўзимга. Кўзларингга қараб қор товушини эшитаман, севгилим.

1994

БУЛБУЛ НОЛАСИ

Ярим тун. Олис-олисларда булбул чаҳ-чаҳи. Уйқусирайман. Ширин орзиқиб кетаман. Ёниб-ёниб нола қилади, булбул. Тушунгим келади ноласини. Шамол олисларга учириб кетади бироқ. Сувлар шилдирашига, Ой ёруғига қўшиб юборади булбул ноласини. Диққатимни жамлайман. Толиқаман. Нохуш тушдан кейинги бу толиқиш боис қушдек енгил бўлолмайман. Ёдимга тушади мени тарк этиб кетганинг. Яна ўша нола. Ёдимга тушади қайғули кунлар. Ёдимга тушади ёдим. Булбул тунни ўзиники қилиб олди. Мен ташқарига чиқиб кетмоққа тутинаман. Ётоғимдан чекинади тун. Ҳеч нарсани кўролмайман. Худди ҳавода ётибман узала тушиб. Сўн эса узоқдан кўраман тунни булбул ноласи шаклида.

1994

СЕН ҲЕЧ ҲЗГАРМАЙСАН

Ҳатто тушимда ҳам тушунмайсан мени. Бир даста гул тутаман. Ҳар лаҳзада ранг-тусини ўзгартириб туради гуллар. Гуллар шунақанги ифор тарқатадики, агар жаннатда шундай ифор борлигини билсам мен ҳеч қачон гуноҳ иш қилмасдим. Тушимда ҳам ишонмайсан, менга. Тушимда ҳам чиройлисан. Сен ҳеч ўзгармайсан. Сен ҳеч кимга вафо қилмайсан. Тушим тушинга кирсин.

1994

* * *

Осмон ухлаб ётган чинқириқ
қуёш чиқса қайга қочамиз
милтираётган кумуш туш
нарёғи тилсим

сен нақадар гўзалсан
меники эмассан нақадар яхши
жимлик турланиши бу гуллар
ҳақканинг тусланиши булбул

кулга бекиндигми сен келиб
кўнгил деб ўйлаганинг култепа
шахло кўзларингнинг чиройин асра
менга қарама сен менга қарама

осмон ухлаб ётган чинқириқ
мен-да тин оламан унга қўшилиб

1996

АНҚО

Товуқларга ўралашиб юрди бир қуш
гўнг титди ҳақкаларга қўшилиб
чумчуқлар билан бирга сув ичди
пашшаларни тутиб еди тунги қоронғиликда

Бесўнақай
кундуз кул ранггида бўларди патлари
тунда қизил
зангори тусга кирарди саҳарда
тонгги чоғ яна кул тусига дўнарди

Ёввойи қушларнинг хилма-хилини
отиб кўрган овчилар
бу қушни-да назардан қочирмадилар!
Овчи қушни мўлжалга олган маҳалда
бир тош
Муштарий сайёрасидан қулаб тушди ер томон
совуқ шамол эсиб турди бир лаҳза
милтиқлар хас каби учди ҳавода
кўкимтил патлар ёруғликка ёпишди

ҚУШ ЭСА СИНИҚ ҚАНОТЛАРИНИ ЙИҒИБ
ОЛАРҚАН ТИҚКА УЧДИ КЎККА
УНГА ЭРГАШДИ БИР ГАЛА ОҚ ҚУШЛАР

1994

* * *

Устар чироғини ёқаман
ёришади қоғоз
ненидир тинглашга шай туради у

Эшик тақиллайди
эшитишга улгуролмайман
«тақ-тақ» товушин

Шошилиб ёзаман мен лекин
«Эшик тақиллади» деб ёзаман
бу товушни эшитаман сўнг

Кимдир яқинлашар эшикка
яқинлашиб келади улкан бир нафас
эшикни очаман
сени кўрмайман

Мени майна қилар устар чироғи
липиллаб ўчиб-ёниб туради
қоғозга шуъласини
тўкар чироқ ҳарф шаклида
Ғижимлаб ташлайман қоғозни
устар чироғини ўчираман
эшик тақиллайди қаттиқ тақиллар
сўнг ҳансираб ташланар менга
икки табақали эшик дафъатан

1995

* * *

Тош маъбуда ўқиди мен ёзган хатни
ҳавога сочилди сўзларим
юраги йўқ эди тош маъбуданинг
севгим
эзилди
пойидаги майсалар янглиф

унга фақат тош севги керак
унга керак жимлик суврати
майсалардек жим туролмадим
бош уролмадим унинг пойига

Тош маъбуда меники эмас
ҳеч кимники эмасдир тош маъбуда
яқинлашманг унга мен қуйиб кўрдим
дўзах гулханида у ёққан

Юрагини очмас ҳеч кимга тош маъбуда
юраги йўқ унинг дарвоқе

1995

* * *

Сенинг юрагингда бошқача фасл
сенинг сокинлигинг буткул бошқача
сен мени ҳеч қачон ташлаб кетмайсан

мағрургинам менинг қайсарим менинг
бир оғиз «севаман» демадинг-ку сен
бошқачадир «севаман» демаслигинг ҳам

майли мен кетаман лекин шу лаҳза
юрагим орқага тортиб кетади
юрагим ўтмишга ёпишар қаттиқ

сени унутмоқлик учун кетаман кетсам
унутмоқ бу дарддан халос бўлмоқдир
чунки мен чарчадим дард чекавериб

олислашиб борар таниш бир қийноқ
олислашиб борар маҳзун қиёфанг
ҳеч ким эмасдирман энди мен

1995

* * *

Бундай демаслигим керак эди
мен севган одамга етказди у
бу гапни бошқача оҳангда
мени ёмон кўрганиданмас
ғийбатни яхши кўрганидан

бу гапга ишонар дўстим бегумон
мендан узоқлашар ўз хаёлида
нега шундай дедим
нега гапирдим

осмон фарзанди бўлатуриб у
дайдигани дайдиган ерда
ёғ босган чумчуқлар мисоли

1996

* * *

Бир-биримизни тушунсак сўзсиз
изоҳсиз тушунсак бир-биримизни
Сўз ортиқча юк Сўз кераксиз тош

Суҳбатлашмоқ мумкин жим туриб
тоғ осмон билан шундай гаплашади
Ҳақ зуҳр қилади ҳар тошда шундай

Тўзон каби кўтарилар шовқин
шовқиндан қочмасанг шаффоф бўлмассан
сийратингни шовқиндан асра

Асра сувратингни шовқиндан
сукут сақлаб тўзонни тўзғит
жаҳл тулпорларин жим кузатиб қол

Бир-биримизни сўзсиз тушунсак
Елгон Сўз Дарахтининг меваси
бизлар ўстирмасак бундай дарахтни

1995

* * *

Бир чуволчанг каби
ўтгим келмас дунёдан
томиримда сиёҳ оқади
қон ўрнида оқади сиёҳ

битта сўз қолдиргим келади
осмон ҳиди келадиган сўз
ялтироқ ифори юлдузларнинг
ўша сўзга ҳошия бўлсин

булбул ҳавасини келтирсин
мусиқага айланганида
қотган шуъла каби
чақнаб чақнаб чарчамасин

шунчаки ўтгим келмас дунёдан
боши қуйруғи бир чуволчанг каби
лой салтанатининг фуқаросидек
ўтиб кетгим келмайди менинг

битта сўз қолдиргим келади
руҳ ертўласидан ўғирланган сўз
осмон ҳиди келадиган сўз
дунёнинг ўзи қадар
англаб бўлмас сир қадар

1998

* * *

Булбул чаҳ-чаҳи уйғотдими
ё япроқ шивири
ё сув шалдираши
ё орзиқтирадиган ҳаво

фақат имо ишора бор
битта қафас ва битта кенглик
оламнинг энг чиройли томони
сизнинг қиёфангиз
сизнинг кўзингиз

на яшагим келар ва на-да ўлгим
имо ишора бор эрур фақат
бор йўғи шу
бошқаси мавҳум

мени тонг уйғотдимикан
тундаги сеҳр уйғотдими ё
шафаққа тугилган бир ҳовуч шуъла
жонни алишгудек фараҳбахш нигоҳ
фақат ишора бор фақат имо бор
сўз йўқ сўз йўқ худога шукур

1998

* * *

Урик шохи қарсиллаб синди
дув дув тўжилди гуллар
анвойи ифорга қоришди шамол
биз дераза ромларини
яшил рангга бўяётганда

япроқ қандай титраши керак эди
сиз қандай маслаҳат берардингиз япроққа
қанақа нур сочиши керак эди юлдуз
қўнғирми мовийми ёки сап сариқ

мен қандай яшашим лозим
қандай бўлсам сизга ёқаман
қайси усулда ёзсам шеъримни ўқийсиз
аруздами бармоқдами сарбастдами ё

кўпроқ нималар ҳақида ёзай
табиат тасвирими аёллар ҳақидами
шеър буюртма беринг марҳамат

аммо биз дераза ромларини бўяётганда
шамол қўшилгандай бўлди бўёққа
ўрикнинг қарсиллаб сингани
бўёққа сингиб кетди бутунлай

1998

* * *

Тонг кечикди
қуёш бору тонг йўқ
ой билан баробар бўлганда қуёш
булутлар мумдек эриди чак-чак

ва ниҳоят иккинчи тун бошланди
биринчисига қўшилиб кетган тун
тун тун билан туташган жойда
кўршапалак шаклида
қора учқун чақнади

қоронғиликни салгина ёритди қуёш
сеҳру жоду чўкди атрофга
«ҳеч қачон тонг отмасайди» шивирлар аёл
бу шивир япроқ шивирига ўшамас сира

1998

* * *

Қайғули куй тинглагандекман
гуё совуқ хабар келмоқчидай
нотаниш кўчадан кетиб бораётсам
барча нарса
танишдек туюлар гоҳо
худди илгари ҳам ўтгандайман шу кўчадан
эҳтимол тушимга киргандир бу кеча
ортига қайтгандек кечган бир лаҳза
шу битикларни илгари ҳам ёзгандекман
шунда жимдир
совуқ хабарни етказгандек
шарпасиз келиб
кейин хотирадан кўтарилди бари
фақат уфқ ялт этди
қонталаш

у ф қ

1998

Чаённинг ниши отилмаган ўқ
чўян дарахт
капалак
ва
гул
хурсандчилик фасли келади
энди

даврада хотиржам
айланар пиёла
сулув жувон пиёз арчийди

сийналари оша
сирғалиб ўтади саба
«бу йилги ёз қандай келаркан»
бурнини қавлайди чол
куртак соясини чирт узиб

1998

* * *

Давом қилдирмоқ керак қўнғироқ садосини
мовий ранг қиёмига етмабди ҳали
атиргул ифори
устида юрибди
ойпараст бир жин

аёлни қаттиқроқ севмоқлик лозим
соч ҳиди жилмайиш ва ширин бўса
ёлғизликни инъом
этади чунки
ишвагар аёлнинг осмонлари кўп

қайғу давоми жаранглар қалбда
бора бора ўлим гўзал кўринар
ниҳоясига етказмоқ
керак ўлимни
жаннат ва дўзахнинг дарбозасигача

озодлик аталган адоғсиз даргоҳ
сен ҳақда ўй сурмоқ қандай ёқимли
мен ўзим истаб келмаган эдим
ва энди кетмоқни жуда истайман
тилка пора бўлсайдим нурга айланиб

1998

* * *

Тилла ёнғоқзорда
шаффоф олмахонлар ўйнар эмишлар
ирғитармишлар ёнғоқларни
пуштиранг йўлак очилармиш осмондан
биз эса тилла қўзиқорин терар эмишмиз
овлоқ ва сарҳади йўқ ўрмонда

юлдуз юлдузга тегиб
жаранглаб кетармиш тушларимизда
қорачуғингда акс этганимда
жаннат шумикан дея ўйладим

мени аллалади энг улкан титроқ
вақт шарчасини улоқтиради олмахонлар
иккимиз зим-зиёликка кириб кетарканмиз
олчалар басма бас гуллайди
изимиздан елади бўйлари

тилла ёнғоқзорда
иккита шаффоф олмахон
олча гуллари кўринади баданидан

1998

* * *

Сен эшитган эртакларингни
қуёшга ва менга тақдим этасан
ахир хўроз қичқириги
уйғотиб юборди болалигимни

шунда оғир силкиниб қўйди
аквариумга қамалган митти кит
ёғдулар пар каби сочилди
ва қўлим ухлади ҳавода

кўздан ичкарида йўл йўқ
сўздан ичкарида йўл йўқ
аммо хўроз қичқириги ортига
шафақранг қишлоғим бекиниб олган

бир зина тушаман зинапоядан
шубҳага қоришиб кетар ҳаётим
сени зўрға топдим-ку нега
нега севмай қўйсам севгилим

болалиқ овози билан сен
қушга ўхшаб чуғурлайсан бетиним
барибир эшитган эртакларингни
менга ва қуёшга тақдим этасан

1998

Таржима дафтаридан

XX АСР НЕМИС
ШЕЪРИЯТИДАН
НАМУНАЛАР

СОЯ СУВРАТИ

Қор расмини чизяпман
тинимсиз суврат чизаяпман мен
баҳайбат бир мўйқалам билан
ушбу оппоқ саҳифага
қор расмини
қандай ёғса шундай чизаётирман

ер сувратини чизаяпман энди
тунда тушган ер соясини
чизаяпман
ухламай
чизаяпман тун бўйи

қор оқ саҳифага
тиккасига тушмоқда
мен чизаётган саҳифага тушаётир қор
сўнг битта улкан соя ҳам тушди
менинг соя туширилган сувратимга

соянинг устига
ўша баҳайбат мўйқалам билан
зимистон тун расмини чизаётирман

кейин эса қўшиб қўяман
жикаккина
соямни
ўзимнинг

* Таглама Робияхон Абдуллаева томонидан амалга оширилган.

ИҚКИТА ХАТО

Демак чумчуқ билан мен
замбаракни нишонга олган эканман
дастлабки хато шу тушундим
ишонишим қийин кечди бунга
сукут сақлашим лозимдир энди

ухламоқ нафас ростламоқ ё шеър ёзмоқ
жиноят эмас булар айтарлик
аммо дарахтлар ҳақидаги суҳбатга
нуқта қўймасак бўлмас

чумчуқни замбарак билан отиб
иккинчи хатога йўл қўйдим ахир

СОЯГА ТУЛА

Бир соя кўряпман
соя ичида
битта бўш ўрин қолибди холос

* * *

Лекин бу сояни
пуллаш мумкинмас

* * *

Чунки денгизнинг-да
ҳатто вақтнинг-да
сояси бордир

* * *

Соя жанглари
шунчаки ўйин
чироқ ёқсангиз
соя орқасида соя бўлмайди

* * *

Кимки сояда яшаяптими демак
уни ўлдирмоқ мушкул

* * *

Ўз соямдан
ташқарига
чиқаман бир лаҳзага

* * *

Сояга тисарилинг
кўрмоқ истасангиз
антиқа нурни

* * *

Сояларки бу
қуёшга нисбатан ёруғроқ
озодликнинг салқин сояси

* * *

Менинг соям эса
сояга бутунлай сингиб кетади

* * *

Сояда илгаригидек
битта соя бор

ТАНИШУВ

Бу Данте эмас
бу Дантенинг суврати холос
бу филмда артист Данте ролини ўйнамоқда
бу филмда Данте ролини Дантенинг ўзи ўйнамоқда
бу киши Данте ҳақида ўй сураётган киши
бу кишининг исми Данте лекин ўзи Данте эмас
бу киши Данте қилиқларини такрорламоқда
бу киши Дантеман деб турибди
бу киши Дантега адаштирарлик даражада ўхшаш
бу соқчи қиёфасидаги Дантедир
бу шунчаки шўх болакай Данте қиёфадоши
бу ўзини Данте деб ҳисоблаётган киши
Дантедан бошқа ҳамма бу кишини Дантемикан
деб ўйлайди
лекин унинг ўзи Данте эмаслигини билади
бу кишини Дантедан бошқа ҳеч ким Данте
деб ўйламайди
бу Дантедир

НАВБАҲОР

Гапирмабмидим ахир сенга
йил бошида яна ишсиз қолган
муҳаббатим ҳақида

ана ғира шираликда
оғриниб ётибди шўрлик

олғир қушлар ўғирлаб кетишганида ҳам
ҳимоя қилолмайди ўзини ўзи

яна учмоқдами боёқиш

юбкамни этаги ҳам шундай
париллаб учаётир энди
юбкамга илиниб қоламан

агар келмоқчи бўлсанг кел
ҳаво бирам тоза дейману
сени алдаб сулдаб
ёнғоқзорнинг овлоқ жойларига
олиб кетаман келсанг агар

ИЛОВА

Кўўна китобларда
ўқиганим бор
ҳушидан кетганлар севги дардида
ранглари сарғайган
сочи оқарган

аммо ҳеч ким ўша севгини
излаб топиб билмаганидан
телба бўлмаган
шу ҳақда
кўўна китобларда ўқидим

барча нуқсонларига қарамасдан **ишқ**
фақат эзгуликка даҳлдор бўлар

ЕЛҚАНЛАРИНГ ОЛДИДА

Сенинг қайиғинг бўлсайдим қани
меники бўлардинг шаксиз шубҳасиз

биласанми мовий елканимни
сенинг қизил елканинг ўйлаб топибди

шундай экан Ойни қўндир денгизга
тушир уни пастга
йиғласам сен кул

йиғидан тиниб
шундоқ елканларинг олдида
қайиғим билан чўкабошласам
сен кўкка чиқиб ол
йўлчи юлдуз шаклига кириб

ЯҚИНЛИК

Бордию сендан олислашиб кетсам
кўзларимни юмиб
совунни ёки бошқа нарсанинг эмас
сочларинг исини ҳис қиламан мен
сен ҳақингда қанчалик узоқ ўйласам
сенга ва ўзимга ва сенга
яқинроқ бўлавераман тобора
ёнингда бўлсам
бўса олсам
ичсам
ўлсам қайтадан тирилсам
кўзларим очиқ турсаю
ҳеч нарсани кўрмасам бироқ
чойшабингга сочларинг исига
пардек вужудингга қўмилиб кетсам
ўшанда юқориларда юқориларда
порлаб ярқирайдиган юзингни ўйлайман
поезд деразаси олдида
қолган сўнги йиғи товуши
дона дона айтилган сўзлар
шуларни ўйлайман ўйласам
ёнингда бўлсам лекин
сени тезроқ тарк этгим келаверади
сенсиз кечган лаҳзалар бари
яқинлик туйғусини уйғотар менда

ЖОН УЛЧОВИ

Бугун тонгда Берлиндан хат келди
хатда ёзилишича Америка олимлари
одамнинг жони узилаётганда
ундан 21 грамм кўзга кўринмайдиган юк
ажралиб қолишини кашф этишибди
шу ҳақда ёзибди дўстим
ўша оғирликни мен
танадан кўтарилган жон деб ўйладим
кечқурун сим қоқишди
Лондонда 31 ёшли бир биродарим
мия фалажидан қазо қилибди
энди унинг жасади
— 21 граммга камайган жасад
оҳ Бенни
сен энди Вена шаҳрида ёнғин чиқса кўрмайсан
Венера сайёрасини кузатмайсан ҳам
сен сўнгги марта меҳр қўйган
ўша қизнинг исми нимади
мойлаганмидинг машинангни
қопқоғи очилган шишада нима бор эди
кимга йўналтирилган эди энг сўнгги қаҳрини
жасадингни мувозанатда сақламоқ учун
жонинг орқага қайтмайдими энди
миянг бутунлай йўқ бўлиб кетдими
дўстларинг аёллар рўпарасида
сўлжайиб ўтиришибди бир ғамгин
ичимликларнинг таъми ҳам ғалати
ер эса қаттиқ
янада совуқ
телеграмма жўнатадиган ускунани қучоқлаб
шуларни ақл чиғириғидан ўтказаяпман мен
демак бармоқларимни ёздирадиган ҳам
ўлимга тайёрлайдиган тобора
ўша мени чирмаб турган 21 грамм юк
бошқа ҳеч нарсани
ўйламаяпман

ЛАБЛАРИНГ

Намчил эди
қандайдир таъм бор эди
лабларингда сенинг бир нафис
фараҳли оқшом эса
оҳиста оҳиста
тушмоқда эди
ва ниҳоят тушди
бу ердасиз бошқа дала тузда
ёмғир сепалаётган эди чунки
эхтимол хаёлдадир ким билади
сен билан қўл ушлашиб кетаётгандик
ўтмишдан яна бошқа ўтмишга қараб
«салом» «хайрли тун» дер эдик тинмай
чеҳрангда шаклланишга улгурган
биз харж қилган лаҳзамиди билмадим
ёки ортимизда қолган барча нарсалар
кўз ташлашга арзимайдиган нарсалармиди
биласанми янги бир номсиз фаслнинг
яшил ям яшил чечакларга чулғанган
ўша рўёлар дарёсида гўзал эдинг сен
уйқусиз тунларда ёнимда
ёлғизликнинг орқа тарафида турар
Эдинг-ку
«ҳаётнинг бир парча илиқроқ қисмини
ҳис қилишимга ижозат бергил»
деганингни аниқ эшитдим

КУНДАЛИКДАГИ ЧИЗГИЛАР

Мен: овозингни жаранггиман
акс садоси
ухласанг мабодо
юмуқ қорачиғингда сузаман

ЧУНКИ СЕН

Чунки сен
асалари шовқинини
ям-яшил қўйнига бекитадиган
қуюқ савитзорни орзу қилгандинг

чунки мен
ўтқазганим заҳсти шох ёйиб
баҳайбат алфозга кирадиган бир
антиқа дарахт ўстирмоқчийдим

Дарвоқе ичи ковак бўлиб
ўша бебош болариларинг учун ҳам
жой берадиган дарахтни албатта

БРИГИТТА

Хонангга кирсам
ҳеч ким йўқ экан
у бу нарса ўқимоқчи бўлдим
пича ўтириб
ўша эски кино қўйилаяпкан экан
кинотеатру афишасига қарасам
шундоқ ўтиб қаҳвахонага кирдим
танҳо ҳис қилдим ўзимни
ниҳоятда танҳо
оч эдим
икки қадаҳ ўсимлик шарбатидан ичдим
янада ёлғиз бўлмакни хоҳлаб қолдим
шу баробарида одамлар орасида
бўлмакни ҳам
ниҳояси йўқ эди бу хаёлларни
қаҳвахона эшиги олдида
кунда шунда аёлга дуч келдим
бир истақан пивога
қаттиқ тикилаётган эркакни кўрдим
яна учта йўқ иккита итни
парвойипалак ўйноқлашарди ўша итлар
инсонга қараганда эмин ва эркин
қаҳқаҳани эшитдим
қаҳвахона деразасидан мўраласам
бир маст кишини эрмак қилишаётган
эканлар
ташқарига чиқдим юзтубан ағанади алкаш
ҳеч ери оғримади чоғи инқ этмади
совқотдим
жу-да совқотдим
бироз исиниб олмоқчи бўлиб
сенинг кўчангга элтувчи
туман
ва
муз қоплаган йўлак сари чопдим
ҳеч ким кўрмаган бўлсин ишқилиб

ЕЛҒИЗЛИК

Тонг ғира шира бұзараётган пайт
кат бұм бұш
саҳарги нонушта
Кейин яна газет тахламлари рўпарасидаман
сал нарида телефон номери неччиди

оломонга қўшиламан сўнг
мана ўша биз учрашган хайрлашган жой
ёнимдан ўтиб кетган эди хушсуврат хоним
сўнг ўтиб кетдим ўз ёнимдан ўзим
хаёлим тарқоқ эди кичрайдим

театру саҳнасин бахмал пардаси
прожектор ёғдусида ёришгани каби
пайдо бўлар экан яна бир хоним
кофтасини туртиб турган бўлиқ сийнаси
фақат шу кўринарди кўзимга
деярлик қиёфасиз эди
хуш ёқарди менга қиёфасизлиги
жимлиги хуш ёқарди унинг
хабарлар мароқли эди мен учун
мен тарафга қарамади у
қарагиси келмади ниҳоят
ва шунинг исботи сифатида
жўнатиш хат
иккита сўврат
ўзимники эди иккитаси ҳам

ТАШБЕҲЛАР

Бошқа жойга эмас кафтингга
томир ташлар эдим дарахт бўлсам

денгизга айлансанг борди-ю
сенга атаб оқ қаср ясардим

бир думалаб гулга дўнсанг сен
тупроқдан суғуриб олардим барибир

кулбангни кул устига ўрнатар эдим
оловга айланган вақтимда

аммо сув париси бўлсам
сув париси бўлсам сочи йилтироқ
кўм-кўк денгиз қўйнига тортардим сени

юлдуз бўлсанг ҳеч иккиланмай
кўкдан уриб туширардим сени мен

* * *

Ўз йўналишини ўзи биладиган
кемаларга айлантirmoқчиман
кунларни чунки

шунда баданинг
бир роҳатланади

жимлигингни эса
биз билмаган қирралари бор

чеҳранг шаклида
шаклланмоқда йил
чунки

сен туфайли
ўзимни қандай тутишни билдим
сен туфайли билдим чунки

сени севаман фақат

* * *

Бақалар пастда
ғишт девор остида турнақатор
капалакларни пойлашмоқда
иштаҳаси карнай

капалаклар юқорида
ғишт девор устида
иштаҳаси карнайларни
томоша қилмоқдалар

шундайсан шундайман шундаймиз
бу тўғрику-я лекин
ким қандай махлуқ ўзи
кимимиз капалак кимимиз бақа

АННАГА БАҒИШЛАНГАН БИРИНЧИ ШЕЪР

Тасодиф бизни комига тортади
сўнг қўйиб юборар тасодиф

қўлингдан ушлаб
осмон сари етаклайман сени

лабларимни ахтараётган чоғингда
денгизни кесиб ўтаётган бўласан

зим-зиёликдан сўнг яна зим-зиёлик
мен тасодифман сен ҳам тасодиф

Карин Кивус

МУРТ СОВҒА

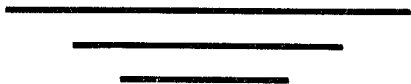
Сени севаман
дегим келади
ҳали биз
ҳеч қачон нишонламаган
байрамга атаб совға юборгум
сен эса ўшанда
ҳеч бир касдан гина қилмасдан
туғилган кунингни
ўтказсанг танҳо
сенга тугунчани
элтиб берсалар
синиқ чинни идишлар
чиқса унинг ичидан
сен томоша қилсанг
оҳистагина

ЧИРОЙЛИ СЎЗЛАР

Бу кераксиз тош эмас
сен учун кўтариб юрганим
сўзлардир бир нафис
ёстигинг остига
қўяман билдирмай
аммо тонг билан
сен менга қўрқинчли тушингни
хавотирланиб сўзлаб берасан

УЙҒОНИШ ФАСЛИ

(Адабий ўйлар)

«КҰНГИЛ... ЯНГИЛИК ҚИДИРАДИР»

Узини бутунлай адабиётга бағишлаган жадид ёзувчилари кўнглида ҳеч бир ғараз йўқ эди. Шу боис улар, бу сўзни айтсам охири не бўлар экан, қабилидаги ҳадигу ҳавотирдан юксак турдилар. Абдулла Қодирийнинг «Йигинди гаплар»и, Фитрат, Чўлпоннинг бир неча мақолаларида ҳатто бугунги кунларда ҳам тансиқ бўлаётган ўзгача жасоратни, ўзгача ёнишни кўрамиз. Йўқ, улар ўз билағонликларини атайлаб намойиш қилиш мақсадида сўзламадилар, ўша мулоҳазаларда рад этиб бўлмайдиган мантиқ ҳам бор эдики, бу фақат бироз мунозараларга имкон қолдирарди, холос. Ана шундай ёнишлардан сўнг ўша адиблар фақатгина бир парча қўрғошин билан «тақдирлангани» тарихдан маълум. Жадид ёзувчиларининг аксарияти адабий оламда улкан ёғду қолдириб кетишди, бу ёғду остида кўп ишларни уддалаш мумкин.

Фақат ҳақиқатни севиш жадид ёзувчиларининг аъмоли эди. Улар ўтмишга назар ташлаганда ҳам ана шу севгига содиқ эдилар. Жумладан, Абдурауф Фитрат Яссавий таълимотини текшираётиб шундай деб ёзади: «...Яссавийнинг юқоридаги шикоят ва сўкушлари билан бу «теран фикри!» орасида каттакан мантиқсизлик бор. Бир киши туруб Яссавийга: «Модомики феодаллар ҳам уларнинг қўйруқлари томонидан камбағалларга қилинган зулмлар худонинг амри билан бўлар экан, модомики, худо у зулмларни камбағалларнинг бошига жазо қилиб юборган экан, сен нега боя уларни шунча сўкуб ташладинг? Уларнинг гуноҳлари йўқ экан-ку!» деб қўйса, Яссавийнинг ҳеч бир жавоб қайтара олмаслиги аниқдир. Лекин у замонларда Яссавийга ҳеч бир томондан мундай бир эътироз бўлмайди. Камбағаллар томонидан шундай эътироз бўла олмайди. Чунки у вақтларда уларнинг онглари бу масалаларгача юксалмаган, феодаллар, умуман ҳоким табақа ҳам бундай эътирозни қилмоқ истамайди. Чунки Яссавийнинг бу мантиқсизлиги унинг учун фойдалидир».

Беш юз, минг йиллар нарига нигоҳ ташлаб, адабий

ҳодисаларнинг ҳеч бирини танқиддан ҳоли қолдирмаслик дастури моҳияти остида бир нарса ётади. Бу нарса ёзувчи бадиий дунёси тўла шакллангани ҳақидаги шаходатномадир. Чала-чулпа мулоҳазаларга қоришган ҳамду сано на адибга, на ўқувчига ҳеч нарса бермаслиги аниқ. Айтилган сўз — отилган ўқ, дейдилар. Шу нуқтаи назардан қаралганда жаҳид ёзувчиларининг бундан етмиш-саксон йил илгари айтишган сўзларини бир карра такрорлаш фойдадан холи эмасди. Зотан, орадаги олтмиш йиллик масофани «суғуриб ташласак» ўша хурфикрлик билан бугунгиси чамбарчас боғлаши табиий ҳол.

Абдулҳамид Чўлпон «Улуғ ҳиндий» сарлавҳали мақоласида Робиндранат Тагор баҳонасида назмдаги анъанавийликка эътироз билдиради: «Эски адабиёт билан янги адабиётнинг ўртасида қолғон шарқли ёш чинакам чучмал бир вазиятдадир. Эски адабиёт бир ширин, янгиси яна ширин, ғарбники тагин — яна ширин. Қайси биттасига кўпроқ берилсин? Бирни биридан ширин ахир!»

Уша даврларда Чўлпон ғарб модерн йўналишидан воқиф эди. У мақолаларида Эмиль Верхарн, Морис Метерлинк каби ғарбнинг илғор адиблари номини тилга олади. Уша замонларда шарқ адабиёти ўз қобиғига қаттиқроқ ўралиб, ғарб ранг-баранг шаклларда намоён бўлганини назардан соқит қилмаслик даркор. Шу йўл билан Чўлпон юқоридаги эътирозларини давом эттиради: «Бизнинг ўзбеклар учун ҳали ҳозирга у хил чучмаллик йўқ. Нимага десангиз, ўзбеклар эскидан—ҳеч сабабсиз!— аразлағон, хафа; янгига — эндигина суқулиб кирмоқда. У адабиёт майдонида янгиликка нисбатан: ёш бола, гўдак, чақалоқ, эскиликка нисбатан етим, кимсасиз; беспризорний, ўзбошли! Журъат қилиб: «йўлсиз» деб юборайин деймену, қўрқамен: негаким бошлаб... ўзим йўлсиз! Ўзимнинг йўлсизлиғимдан бир оз сўзлаб ўтайин: Навоий, Лутфий, Бойқаро, Машраб, Умархон, Ғазлий, Фурқат, Муқимийларни ўқиймен: бир хил, бир хил, бир хил! Қўнгил бошқа нарса — янгилик қидирадир: Боту, Ғайратий, Олтой, Ойбек, Жулқинбойларни ўқиймен, қувонтирадир, холос! Улар менинг учун ёнғон чироқлар бўлса ҳам, менинг эртам учун! Авлоний, Тавалло, Сиддиқий ва Ҳакимзодаларни ўқумаймен, ўқумаймен, мени шу холга солғон ўшалар!...»

Чўлпоннинг янгиликка ўчлиги шу фикрларида ярқ

этиб кўзга ташланади. Бироқ, бу эътирозларни адиб шоша-пиша, ўз ибораси билан айтганда юраги дук-дук уриб ёзган кўринади. Биз ўша шошқалоқлик остидаги моҳиятни илғаб оламиз, бу худди хилма-хил ялтироқ тошларга рўбарў келиб, қайси бирига кўз ташлай, дея тараддулланиб қолган кишининг ички кечинмаларига ўхшайди. Чунки аввалгиларга нисбатан бирмунча янги, тозаланиб келаётган замоннинг улуғ шоири қисқа муддат ичида жуда узун нур тарқатадиган маънавий жавоҳирларга кўз ташлаб улгурган эди. Худди шу аснода бири бирига назиралар, пайравлар, жавоб айтишлар тарзида боғланиб, уланиб кетган мумтоз шеъриятимиз Чўлпон кўзларига бир хилда кўриниб, эътиборини чалғитган. У мумтоз шеъриятга эҳтиром ила қараган ҳолда унда бир-бирига мутлақо қарама-қарши келадиган оқимлар йўқлигини тўғри таъкидлайди. Бир тарафга йўналган тўлқинлар вақт ўтиши баробарида ўзаро қўшилиб, чатишиб кетади-да...

Жадид адабиётининг бу улкан намояндаси янгилик қидирди, шаклий ўзгаришлар тарафдори бўлди ва ўша изланишлар ижодида самара берди ҳам. Жумладан, «Ваҳм» сарлавҳали шеърида шоирнинг баёндан тасвир усулига ўтганини кўрамиз:

Кечаси ойдинда, ойнинг
 ҳам хирароқ вақтида
 На учун кўзимга
 хайбатли кўриндинг,
 Эй, менинг айвоним
 олдида тек турган
 Биргина туп арча?
 Кейинча юзингга ой
 нури оқди-да,
 Бутунлай бошқа хил
 касвага бурундинг,
 Юзингга тикилиб,
 индамай тек турган
 Кўзимга нималар
 гапирдинг яшринча?
 Ёлғизсан, бир тупсан,
 ойдин кеч қўйнида,
 Боғимда, эй арча,
 Лекин мен борлиқнинг
 тамомий шаклини

Юзингда кўрдим-ку
 шу кеча
 Бир тупсан, ёлғизсан,
 яккасан шу боғда,
 Ер ости-устиди бор
 қадар арчалар
 бирлашди
 Сен билан шу чоқда,
 шу чоқда!..

Юқориди келтирилган шеър ўз замонида адабий ҳодиса эди. Бу шеърнинг ифори ўзгача. Юзлаб гуллар орасида димоғни бошқача қитиқлайдиган ҳид, кўзни бошқача қувонтирадиган, яшнатадиган нафислик... Бу янгилик адабий заминимизни бир титратиб олган эди.

«Қўлим қалтираса ҳам, юрагим ўйнаса ҳам, қудратим етмаса ҳам ўша «Шарқ ва Ғарб ўртасидаги олтун кўпрук»ни элимга танитмоқчи бўлдим. Мундан ортиқ бир нарса демак, чинакам, қўлимдан келмайдир» дейди Чўлпон Тагор ҳақидаги ўша мақоласида. Адибнинг асл мақсади мазкур мақолада кўринади. У ғарбу шарқни ўзаро боғлайдиган «олтин кўприк» мустаҳкам, ҳеч қуламайдиган бўлишини истайдики, бу истак ортида ўзаро умумийликка эришишга хайрихоҳлик туйғуларини кўрамиз. Афсуски, шахсга сиғиниш йилларидан сўнг қизил мафкура дунё адабий фикрини иккига бўлди, адабиётимиз ўша ғарбу шарқ умумийлигигача ўсиб келгани йўқ. Бироқ оз муддат давом этган мўътадил «иқлим»да яралиб қолган асарлар орасида вақт элагидан ўтадиганлари ҳам бор. «Ўтган кунлар», «Кеча ва кундуз» романлари ана шундай асарлар сирасига қиради.

Абдулла Қодирий билан Абдулҳамид Чўлпон зоҳирда маслакдош кўринсалар-да ботинан бир-бирига «мухолиф» эдилар. Бу ҳол адибларнинг воқеликни акс эттириш услубида кўринади. Инсон моҳиятини очишда Қодирий жуда ичкарига кирмайди. «Ўтган кунлар»да чин маънодаги шарқона руҳ, ўша улуг бобокалонларимиз Алишер Навоий, Машраб кўйлаб ўтган илоҳий муҳаббат жилолантирилган. Отабек гўё Мажнундек, Қумуш эса гўё Лайли. Ёзувчи бирор тузум манзараларини охиригача очиб беришни ўз олдиға мақсад қилиб қўймаган. Шунингдек, у инсон руҳиятининг туб-тубида аксланадиган кирдикорларни қаламға олишни ваъда

қилмайди. Буни эртакнамо характер яратиш дейишимиз мумкин. Мана шу руҳдаги асарлар кенг омма қизиқишига сазовор бўлади. Ва шу таҳлит кўпчиликда ширин бир таассурот қоладики, бу таассурот фақатгина завқу шавққа тўлишга, хурсандчиликка замин яратади, холос. Гарчанд асар мунг, ғам-андуҳ билан яқунланса ҳам.

Абдулҳамид Чўлпон қаламига мансуб «Кеча ва кундуз» романи бутунлай бошқача асар. «Қизиқ ҳол: 30-йиллари шеърятда замонасозлик йўлига кирган Чўлпон насрда «Кеча ва кундуз»дек замона зайлига зид роман билан чиқди»,— деб ёзади профессор Умарали Норматов «Ҳақиқат тақозоси» сарлавҳали мақоласида. (ЎзАС, 1995 йил, 7-сон). Ростдан ҳам қизиқ ҳол. Замондошлари эслашига қараганда ўша романини Чўлпон Москвада, шубҳаю гумонлардан қочиб, узлатга чекиниб ёзган. Янада таажжубланарлиси шундаки, адибни мунтазам танқид қилиб юрган давлат арбоби Акмал Икромовнинг ўзи романнинг «Кеча» қисмини нашр этилишига ёрдам берган. Акс ҳолда эса бу асар дунё юзини кўрмасди. Бу далил тўғри бўлса, шундай фараз қилишга ҳақимиз бор: Чўлпон А. Икромовга романнинг «Кундуз қисмини ҳам қўшиб берган (ёки А. Икромов бу борада аниқ тафсилотга эга бўлган). Агарда романнинг иккинчи қисми қалқон вазифасини ўтамаса айнан қатағон даври бўсағасида бу асарнинг ёруғликка чиқиб қолишини тасаввурга сиғдириш мушкул эди. Романнинг иккинчи бўлаги Октябр тўнтаришига, «инқилобий»чиларга бағишлангани асар номиданоқ билиниб турибди... Нима бўлса-да, Чўлпон кейинги авлодлар учун ўша давр манзараларини ҳаққоний равишда чизиб қолдирди. Шунинг ўзи адибнинг адабиётдаги беқиёс нуфузини белгилайди.

Чўлпон аввало инсоннинг кимлигини, кейин эса жамият шакли шамоиини билишга қизиқади. Мазкур роман ана шу ўзлик тушунчаси очиб берилгани билан ҳам қадрлидир. Бунда адиб психоанализ усулидан фойдаланади. Зотан, улуғ мутафаккир Жалолиддин Румий ҳам «Инсонни танимоқчи бўлсанг, уни гапиртир: сўздан унинг кимлигини билиб оласан», деб ёзган эди.

Ўрис империясининг қулаб бораётганини ёзувчи об-разлар орқали шундай тасвирлайди: «... Бир оздан сўнг Мирёқуб гап очди:

— Газет хабарларидан гапириб беринг, тўра.

Тўранинг бу чоққача кулиб турган башарасига бирданига ғам чўкди. Қовоқлари солинди, лаблари безгакдай енгилгина қалтираб учдилар. Қўлёмани столга қўйди.

— Шунақа, дўстим, ишлар ёмон. Бизнинг адади ҳамманикидан кўп бўлган мудҳиш ўрдумиз бир-бир устун енгилаетир... Энг уста ва эслик қўмондонларимизнинг бутун тадбирлари натижасиз қолаётир... Мустаҳкам қалъалар бир-бир кетин душман қўлига ўтмоқда, қанча вилоятлар, ўлкалар, шаҳарларни душман эгаллади...

— Оқподшо қаердалар? Бир чора кўрмайдиларми? Ҳаммамиз севган оқподшо...

— Бу саволни, Мирёқуб, биз ҳаммамиз бир-биримиздан сўраймиз. Ҳеч қайсимиз жавоб тополмаймиз. Ўз-ўзимиздан сўраймиз. Тажангланиб, хафа бўлиб, қизиб сўраймиз, шошилмай, тааммул билан ўйланиб туриб сўраймиз. На ўзимиздан жавоб бор, на бошқалардан! Бу малъун савол, Мирёқуб!»

Мирёқуб — фаол қаҳрамон. У саволлар беришни хуш кўради, онгини ўстирмоқчи бўлади, ўзинча хулосалар ясайди. Нойиб тўрадан юқоридаги сўзларни эшитгач, Мирёқуб тек турмайди, саволига янада тўлиқроқ жавоб олишни истайди: «Унақа деманг, тўра... Биз сартия халқи, худодан кейин оқподшога ишонамиз.

— Ишонганларинг яхши. Биз ҳам ҳаммамиз сизлар сингари ишонамиз. Фақат... оғзингга эҳтиёт бўл... фақат... ишониб бошқа, иш, амал, воқеа — яна бошқа. Бир-бирига зид! Биласанми, Мирёқуб рус халқининг ўқиганлари орасида маъюслик бор, оғир бир маъюслик бор. Улар бутун бу бахтсизликларни оқподшонинг ўзидан кўрадилар...»

Оқподшога сидқидилдан хизмат қилиб юрган тоифанинг ўз оғзидан бу сўзни эшитиш Мирёқуб учун янгилик эди. Шу туфайли у яна савол ёғдиришда давом этади:

«— Оқподшодан? Ҳеч бир подшо ўз юртини ёвга бергиси келадими?»

— Сенларнинг хонларинг билан бизларнинг подшоҳимиз юртларига кўп ҳам ачинмайдилар, шекилли... Сенларнинг Худоёрхонингга «ўруслар Оқмачитни олиб қўйди» деганлар. Худоёрхон «у юртим неча кунлик йўлда» деб сўраган, «бир ойлик йўлда»; деганлар. «Ундай бўлса, менга унақа олис жойдаги юртнинг кераги

йўқ. Олса ола берсин!» деган.. Бизники ҳам, валлоҳи аълам, ундан қолишмас».

Нойиб тўра Акбарали мингбоши билан, табиийки, бундай алфозда гаплашмас эди. Хўш, нима учун ўрис амалдори мингбошининг гумаштасини ўзига бу қадар яқин олмоқда? Чунки, у Мирёқубда жалоланиб турган ақлни ички сезги билан сезмоқда эди. «Акбарали аҳмоқ! Эшак!— дейди нойиб тўра. Мирёқуб бу фикрга қўшилади:— Рост айтасиз, тўра. бироз эси пастроқ...».

Мирёқуб мингбошини ёмон кўришини ҳеч қачон сиртига чиқарган эмас. «Эпақа» лақабини ташийдиган тулки» ўз валинеъмати кўнглидан кечган ҳар бир фикрни уқиб олар, шунга яраша иш қилишга киришар эди.

Гапнинг сирасини айтганда, Мирёқуб Акбарали мингбошини якка ҳолда ёмон кўрмасди, у Акбаралилардан нафратланарди. Негаки, акбаралилар эгаллаган мансаб курсиси мирёқубларга ярашарди. Мирёқуб бу тоифага омад кулиб боққанини ҳеч ҳазм қилолмасди. Акбарали эса Мирёқубга суянган пайтидагина одам эди, амалдор эди. Бу ҳол адиб қўллаган савол-жавоб усули орқали очилади: «Кўп одамлар от билан хачирни ажрата олмайдилар. Бунга ҳеч нарса деб бўлмайди. Бу мумкин, чунки улар бир-бирларига ўхшаб кетадилар». «Хўш, хўш? Қани гапир-чи?!» «Аммо от билан эшакни ажратмайдингиз одамлар адолат мансабига ўтириб бировни тергамасин ва қораламасинлар. Бунга уларнинг ҳақлари йўқ!» «Хўш Мирёқуб, гапир! Бу хилда гапиришинг бизга ёқади... Хўш, нима демоқ истайсан?» «Акбарали мингбоши билан тенглаштирилувимга, ҳатто у билан қай даражада бўлса ҳам муқояса қилинувимга қаттиқ норозилик билдираман! Ҳақорат бу, сўроқ эмас!...»

«Миллатни уйғотиш — уйғонганларнинг вазифаси», дейди Чўлпон мазкур романида жадид тили билан. Уйғонган ва тараддудланаётган одамлар образини кўрамиз бу романда. Чора излаётган одамлар образини кўрамиз, ўз фожиасини англаб етганларни, фалокат яқинлашаётганини илғаётган кишилар образини кўрамиз.

Лекин, энг муҳими бу эмас. Энг муҳими Чўлпон яратган янгиликдир. Адиб ҳаётни реал акс эттиришга интилди ва шунга бир қадар эришди ҳам. У бутун умри давомида ҚИМЛИҚ тушунчасига қизиқди. Шу боис мазкур романида, шу жумладан, бир қатор мақолала-

рида шу сўз кўп такрорланади. Хусусан, Нойиб тўра билан мулоқотидан сўнг Мирёқуб хаёлга толади: «Империя нима десам оқподшони, ўзини, погонини кўрсатди. Оқподшонинг нималигини ўзи айтиб берди, ўзининг кимлигини ўзим биламан, бугун яна ҳам очиқроқ билдим, эртага жуда равшан билсам керак... Энди, елкасидаги погони қолди. У бир латта, зардан тикилган бўлса ҳамки, бир латта...».

Ёзувчининг муваффақияти шундаки, мазкур романида инсон руҳий кечинмаларининг турли қирраларини ранг-баранг бўёқларда акс эттиради. Унда зўрма-зўракилик йўқ. Ҳаётда қандай бўлса шундайлигича... Мирёқуб ким ўзи? Яхшими ёки ёмон? Акбарали мингбоши ким? Раззоқ сўфи-чи? Зеби... ва бошқалар. Буларни яхши ва ёмонга ажратиб бўлмайди.

Айниқса, «Акбарали мингбоши ким?» деган савол гидрокимизда кўп айланади. Бир қарасангиз ўта кўрс, бир қарасангиз санъат ошуфтаси, бир қарасангиз жуда гўл, фаҳм-фаросатсиз... Аммо, бари-бир унда ҳам кўнгил бор, у ҳам одам. Чўлпон таъбирича, Мирёқубдан кўра одамроқ.

Мингбоши Мирёқубнинг ўзига заррача бўлсин хиёнат қилишини хаёлига ҳам келтирмайди.

Мирёқубнинг хаёлида эса бошқа нарса — мингбоши ўлгач мол-мулкига эгалик қилиш режаси бор эди. Уша «тергов» чоғида айтадики: «Қазо етиб ўлақолса Пошшахонга уйланмоқчи эдим... Чунки, мингбошидан тегадиган мерос чакана бўлмасиди...».

Ёзувчи инсон характеридаги энг майда жиҳатларгача эътибор беради. Мингбоши хонадонида Зебининг кўникиб кетиши хусусидаги саҳифаларни ўқиётиб кўнгилдан кечадики, пул ва бир қадар меҳр-аёл муҳаббатини қозонишга шу етарлидир. Муҳаббат у қадар улкан, умрбоқий ҳиссиёт эмас. Мазкур романда ҳукмрон мафкурани четлаб, реал ҳаёт билан туташинлар бор. Бу асарнинг дукиллаб уриб турган юраги. Коммунистик мафкура адабиёт оламига бостириб киргач, ҳаётни икки хил, оқ ва қора рангда акс эттириш расм бўлиб қолди. Ва шу баробарида Чўлпон мактаби таракқиётдан тўхтади. Кейинги давр ёзувчилари ижодида Қодирий мактаби сабоқларини кўрамиз кўпроқ. Не бўлса-да ўзбек прозаси ўзининг миллий рангларини сақлаб қолди.

Абдулҳамид Чўлпон фарб адабиётидан таъсирланиш

жараёнини бошлаб берган эди. Худди ана шу жараён ярим асрлик танаффусдан сўнг давом этаётир.

Мақоламиз аввалида Абдурауф Фитратнинг Яссавий таълимоти ҳақидаги қарашларини бежиз келтирмадик. Фитрат ғайратидан, жасоратидан бугунги кун мунаққидлари намуна олмоғи лозим. Уларнинг аксарияти таниқли адибларимиз теварагида мақтовдан «тиканли сим» ясаб, ўша қалам соҳиблари ижодиётини адабий танқиддан холи қилиб қўйдилар. Адабиётимизда ўзига маҳлиё бўлиш ҳолати ҳар қачонгидан ҳам кучлироқ алфозга кирган.

Ҳар қайси халқ, миллат адабиётининг қадри, қиммати жаҳоннинг бошқа халқлари адабиёти билан қиёслаганда маълум бўлади. Эндиликда бизга ана шундай қиёслар керак. Биз ғарб адабиётини қандай баҳолаймизу ғарбнинг бизга муносабати қандай — шу савол фикримизни банд этади.

Қизил салтанат ҳукм юритган даврларда аксарият ёзувчилар ижоди негизини ана шу истибодга қарши имо-ишоралар, рамзлар орқали курашиш ғояси ташкил этарди. Мустақиллик қўлга киргач, бу хилдаги адабиёт ўз қимматини йўқотди. Чунки, адолат манзилига етиб келингач, бу ҳақда бошқа такрорлашларга ҳожат йўқ. Энди инсоннинг ички мустақиллиги мавзуси қолди. Токи нафс мавжуд экан инсон — тутқун. Бу кураш абдий давом этаверади.

Худди мана шу нуқтада ғарбу шарқ фикрлаш тарзи ўзаро яқинлашиб келади. Адабиётимизга Албер Камю «ташриф буюрди». Бугунги илғор китобхон Жойс асарларидан яхши хабардор. Гарчанд унинг бетакрор «Улисс» романи Абдулла Қодирий, Чўлпон романларидан салгина олдинроқ яратилган бўлсада ўша замонларда икки адабиёт оралиғида қизил мафкура отлиғ жар мавжуд эди... Демак, жаид ёзувчилари орзу қилиб кетган кунлар энди келмоқда. Ҳамма гап ўша кунлар қадрига етишда қолди.

Чўлпон ёзган эдики: «Адабиёт чин маъноси ила ўлган, сўнган қаралган, ўчган, ярадор кўнгилга руҳ бермак учун фақат вужудимизга эмас, қонларимизга қалар сингишган қора балчиқларни тозалайдиргон, ўткур юрак кирларини ювадургон тоза маърифат суви, хиралашган ойналаримизни ёруғ ва равшан қиладиргон, чанг ва тупроғлар тўлган кўзларимизни артуб тозалайдиргон булоқ суви бўлгонликдан бизга ғоят керакдир».

Қандай нафис таъриф... Чўлпон ўша дастурига содиқ бўлиб, сўнгги нафасига қадар ўзини адабиётга, кўнгил поклаш ишига бахш этди. Шу боисдан ҳам унинг асарлари ғуборсиз, кўнгилга сувдек шалдираб, жаранглаб киради. Гўё Чўлпон мунтазам такрорлаётгандек: «юракни эритайлук, руҳ берайлук, инқироз бўлмайлик... тарихий ва адабий мақола ва шеърлар ёзсунлар, китоблар тартиб берсунлар. Ҳозирда бизга бирдан-бир лозим бўлгон нарса — адабиёт, адабиёт, адабиёт...».

1997 йил.

УЙҒОНИШ ФАСЛИ

Одам чала уйқу ҳолатида руҳ ва жисмини тўла англаб билмайди. Қайси маконда, қайси замонда узала тушиб ётгани ёдидан кўтарилади. Фақат бир туйғу, қўрқинчу ҳадик аралаш бир туйғу руҳиятини тарк этмайдики, ўша туйғу мавҳум бўлиши баробарида исмсиз ҳамдир. Таъбир жоиз бўлса Истиқлолдан аввалги даврда миллатимиз чала уйқу ҳолатида эди. Бугун уйғониш фасли бошланди. Туртиб уйғотилган одам ўз-ўзича ранжийди, ширин туш қўйнига, чирт узилган роҳату фароғатига қайтгиси келади... Ҳозирги адабий жараёндаги мураккабликларни, қалам соҳибларининг ўзидан қониқ-маслигини шу билан изоҳламоқ мумкин.

Ҳа, «яшасин» янглиғ қизил шиорлар остида жимирлаётган ўтмиш асрнинг олис бурчакларида ғижимланиб қолмади ҳали. Бу «ёқимли» замон шундоқ кўз ўнгимизда муаллақ қотиб турибди. Қанчалик мулојим товланмасин зарарлидир у! Ўзлигимизга қараб қадам отмоғимиз лозим. Тан фароғатидан руҳ қийноғи афзал. Кимки ҳозирги давр бўсағасида изтироб чекмас экан, демак у ўзлигини танимабди.

Бугунги адабий жараёнда шоирларнинг ҳам овозлари тозариб бораётир. Ўзбек шоирларининг мақола-навислик руҳидан фориғ бўлган шеърлари асримиз бошидаги рус шоирлари ижодиёти билан деярли ҳам-оҳангдир. Сувратда ва сийратда Анна Ахматова, Марина Цветаевага ўхшаган шоирларимиз бор. Шу боис ҳайратга ўрин йўқ, шарҳ, изоҳ воситасида ўша жараёни англасак ва англатсак шунинг ўзи кифоядир:

Олам уйғонмоқда, олади
нафас
Хотиржам, бу куннинг
тайинлигидан.
Олам ийманади товушлар-
данмас
Отаётган тонгнинг майин-
лигидан.

«Уйғониш» деб номланган бу шеър шоира Фароғат Камолова қаламига тегишлидир. Бор-йўғи тўрт қатор шеър. Аммо, унга жойланган маъночи? Умуман, маъно деганда биз нимани тушунамиз?

«Сўзда маъно йўқ, маънода сўз ҳайрат истасанг су-
кут сақла»— бу Навоий ҳазратлари фалсафаси. Сўз —
бир восита, маъно ҳам шундай. Ўзликни англаш эса бе-
восита кечади:

Жимжит қирғоқларни
кездим, оҳиста,
Сассиз қаршилади бош эгиб
чаман.

Жимликларга кирдим
нимадир истаб,
Жимликларга кирдим
товушим билан.

Бу шеърни Фароғат ўн саккиз-ўн тўққиз ёшларида ёзгандир, эҳтимол. (Мазкур шеърини туркум «Ёшлик баёзи-79» мажмуасида чиққан). Ана шу фалсафий мисраларни хаёлдан кечираётиб биз шоиранинг шеър дунёсига «ярқ» этиб ташриф буюрганини илғаймиз. Шундай ижодкорлар борки, услуби босқичма-босқич ўзгара боради, баъзан илк машқларини инкор этмоғи-да мумкин. Фароғатда бундаймас, у шеърят осмонида бир текис парвоз қилаётган қуш кабидир.

Шоира ижодиёти ботинан мумтоз шеърятимиздан ранг олиб туради. Худди шу қабилдаги таъсирланишни катта истеъдод соҳибалари Зебо Мирзаева, Ҳалима Аҳмедова ижодида учратамиз. Ҳалиманинг машрабона руҳдаги шеърлари асосида тасаввуфнинг янги шаклини кўрамиз. «Бошимни бераман ғам қушининг озиқиға», дейди шоира. Бу оҳанг бизга таниш. Чорасизликка дард чекиб чора топмоқликнинг ўзи ҳам гўзал ва улуғ дард-

дир. Ҳ. Аҳмедова лирик қаҳрамони — ёнаётган инсон. У ёнишини худди нафас олмоқ каби одатдаги ҳол деб билади. Унинг учун тан эҳтиёжлари бир чақа. У руҳ билан ишлайди, у тан олган гўзаллик — руҳ гўзаллиги. У юрагига оро беришни ўйлайди кўпроқ. Худди шу маънодаги изланишлар Зебо Мирзаеванинг кейинги йилларда ёзган шеърларида ҳам очиқ кўринади. Бир-бирига ўхшамаган бу уч шоира ижодиёти барибир бир нуқтада тутшиб ўтади: учала шоира ҳам ижодга соф санъат нуқтаи назаридан қарайдилар. Фароғат, Зебо, Ҳалима ижодиёти йигирма биринчи аср миллий шеъриятимизда каттагина ўринни ишғол этмоғига шубҳа йўқ.

Аҳамиятли жиҳати шундаки, бошқа ёш шоиралар ҳам ана шу «учлик»ка тақлидан ўз ижодий қиёфаларини тузатиб олишмоқда. Салима Қиличеванинг қуйидаги байтлари сўзимизга далил:

Уртаниб кетасан кечалар
Нимадир тинимсиз

излайсан.

Аламинг ичингга ютганча
Силкиниб-силкиниб

йиғлайсан.

Исён кўтаради қалбингда
Чечаклар, майсалар,

ниҳоллар.

Бир мовий денгизга

чопади,

Бўш челақ кўтарган

аёллар...

Салиманинг «Юрак қушлари» номли шеъррий тўпламида бундай рангин шеърлар анчагина бор. Лекин, ўқувчига завқу шавқ улашмайдиган жуда жўн сўз тизмалари ҳам учрайдики, шоира бунақанги усулдан воз кечмоғи лозим.

Яқинда Гуландом Тоғаеванинг илк шеъррий тўпламини ўқиб чиқдим. Даставвал мени ҳайрат чулғаб олди. Кейин эса... бу ҳайрат тумандек тарқай бошлади. Шундай хулосага келдим: Гуландом — истеъдодли шоира. Бироқ у китобдан эмас, ҳаётдан таъсирланиши керак. Ёзганлари қандайдир ғалати. Ялтироқ, нафис, аммо ифорсиз гулга ўхшайди. Дастлабки ижодидаги каби

қишлоқона беғуборлик, самимият бироз хира тортган-дек, назаримизда. Гуландом иқтидори ва тажрибасига суяниб ўша таъсир доирасидан фориг бўлиб, ўзлигига қайтишига ишонгимиз келади.

Ижодкордан ўз табиатига хос бўлмаган нарсаларни кутиш, шуни талаб этиш ортиқча ҳаракат саналади ва бу ҳеч кимга ҳеч нарса бермайди. Бургут ҳам, читтак ҳам ўз куч-қувватига мос парвоз қилади. Лекин, бугун биз қалам соҳиблари ижоднинг турли қирраларига холисона назар ташламоғимиз даркор. Биздаги энг теран қайғу миллат қайғуси. Ана шу қайғу бизни тобора сергаклантиради: илгарилаб бораётган Оврупага қачон етамиз? Ортиқча маънавий ўсимталарни (айтайлик, соц.реализм қолдиқларини, шеърятда жон сақлаётган мақоланавислик унсурларини) қачон кесиб ташлашга жазм етамиз? (ток хомтаги олинса ҳосили мўл бўлади). Шу маънода «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»да «Баҳс» рукнида берилаётган мунозарали мақолалар мустақил Ватанимиз адабиёти муаммоларини ёритишга қаратилгани билан эътиборимни тортди. Зеро, бу муаммолар бизни мунтазам фикрлашга, баҳо беришга чорлайди. Адабиётшунос Раҳмон Қўчқорнинг «Ассалом, эркин ижодий руҳ!» мақоласи каби чиқишлар адабий жараёни тезлаштиради, адабиётимизнинг эртанги кунини аниқ белгилаб беради.

Эртанги кун эса осмондан тушмайди. Эртанги кун Бугуннинг бағридан ўсиб чиқади. Бугуннинг дағал жиҳатларини силлиқласак, Эрта тобора ярқираб шаклланади. Шу жиҳатдан қарасак, адабиётимизни ҳар хил қолдиқлардан тозаламоқ учун мунаққидга пўлат суўрғи керакка ўхшайди. Хусусан, асримиз шеърятини жиддий таҳлил этмасак, кўп нарсаларни бой берамиз. Жаҳон шеърятини нақадар илгарилаб кетмоқда, ахир?

Барибир, умидсизланишимизга асос йўқ. Умумтурк шеърятига нисбатан ҳозирги даражамиздан қониқиш ҳосил қилмоқ мумкин. Жумладан, аёллар ижодиёти, юқорида таъкидлаганимиздек, ўзгача шакл ва оҳангда тараққий этмоқдаки, шоираларнинг баъзи шеърларини кашфиёт сифатида баҳоласа бўлади. Жумладан, Фароғат Камолова «Тун узун...» сарлавҳали шеърда ифодада янгилик яратишга эришган. Бу шеър қандайдир сирли. Уқувчини аввал ўйлашга, кейин жим туришга даъват қилади. Жим турилганда эса руҳ товланишлари юракнинг бўш жойларига эшилиб, оқиб киради:

Тун узун, оқади дарёмиз
каби,
Қайда у бизга деб аталган
кўприк?
Менинг ожиз фикрим тун
ҳақидаги
Кундузга кўниккан одамнинг
fikри.
Ой нуридан эшар ўргимчаклар
ҳам
Дорларин, илинар шамол фарёди.
Бу туннинг бағрида менинг
хотирам
Йўқотар нарсаси йўқ одам
ёди.

Нимани кутаман?
Ҳеч нимани, йўқ!
Лекин ишонаман ёлғиз
фикрга:
Бу кеча мен учун омонат
қайиқ
Мангулик кўлида чайқалиб
турган.

Гўзал, фалсафий шеър. Бу шеърни шарҳлаб бўлмайди. Шарҳланса жозибасини йўқотади. Шеърни шундайлигича англамоқ лозим. Бошқа бир шеърда шоира жимликни оч одамга, овозни нон ушоғига ўхшатади:

Жимлик эса гўё оч қолган
одам,
Нон ушоғи каби тўкилар
овоз.

Шоира «ватанпарвар», инсонпарвар» атамаларини ишлатмайди. Лекин бу ғоялар шеърларида экс этиб туради. Шу жиҳати билан ҳам шоира шеърлари биз учун ардоқлидир. Шоира ижодиётида қатъий интизом бор, у ўзини жиловлайди, ҳис-туйғуларини маълум тартибга бўйсундиради. Ўзбегона бир ибo яширин бу байтларда:

... Нега ишонмайсиз?
Сизни алдадим,
Лекин гап аслида севгимиз
ҳақда.
Мени севомайсиз, бироқ
бу бахтни
Мунажжимлар кўрар юз
йилдан кейин.

Хўш, бу шеърлар, айтайлик, Ойдин Ҳожиева, Гулчеҳра Нуруллаева, Ҳалима Худойбердиева шеърларидан қай жиҳати билан фарқланади? Муҳтарама шоираларимиз ҳам севги, ҳижрон, вафо хусусида нафис ёзишган. Ҳароратли, тароватли мисралари бор... Зоҳирда бу тафовут унчалик сезилмайди. Ботинда эса фарқ катта: СЎЗга муносабат ўзгача. Бу муносабат келгуси асрда ўзининг тўлиқ қиёфасини, шакл-шамойилини кўрсатади.

Энг муҳими шундаки, заминимизга уйғониш фасли ташриф буюраётир! Ассалом, эркинлик!—дегинг келади. Нималарнидир мулоҳаза қиласан одам. Ва ўша чоғда учгандек бўласан. Енгил тортасан...

Ўзликни англаш фасли бошланди. Демакки, БЕДОРлар сафига қўшилмоқдек саодатга ёр бўлиш мавсуми бошланди. Бу сафда ҳазрати Навоий, бу сафда Машраб, Зебуннисо бу сафда, Увайсий, Нодирабегим. Ва ўша сафда Сўз янада илоҳийлик касб этади. Қалам—янада муқаддас кўринади.

1996 йил.

ЮРАКҚА ҚАЙТИШ АЗОБИ

Олтмишинчи йилларда назм майдонига ташриф буюрган шоирлар ижодида ҳам муайян чекланишлар бор эди. Аммо кейинча уларнинг шеърларида ўзгача ранглар жило тарата бошлади. Етмишинчи йиллар авлодига мансуб шоирлар мафкура чангалидан бир қадар халос бўлган ҳолда инсон руҳиятига хос манзараларни қаламга олишди. Саксонинчи йилларга келиб айрим ёш шоирлар назмида сўфиёна руҳ сезилди. Жумладан, Ҳалима Аҳмедованинг «Куйлайди жон деган жодугар бир қуш», «Мангу бегонаман, ундан ҳам баттар», «Ру-

ҳимда бир эшик тақиллай бошлар» каби мисралари ғояпарастликдан буткул узилган шоирларнинг янги бир авлоди назм дарбозасига яқинлашаётганини тасдиқ этди. Шундай тараддуддан сўнг шоира «Нима дей, сўзларни еб қўйган бўлсам, Муҳаббат ва нафрат оралиғида. Сенинг кўзингдаги ҳаётга қарши, Секин шивирлайман: Улим ҳақида...», деб ёзишга ҳақли эди.

Инсонни коинотдан ажратиб олиш, минг йиллар давомида бойиб келаётган тасаввуф адабиётига қарши туриш ҳолатларига бефарқ қараб турилган даврлар ўтди. Сўз санъати ғайб илми билан боғлангани боис унга ранг-тус ингандир. Ва шу восита орқали инсон аввал Ҳақни, кейин ўзини танийди.

Мумтоз шоирларимиз куйлаб ўтган Қайғу, Ғам, Андух бадбинликни билдирмайди. Балки, бу Улкан Шодлик сари интилишдир. Инсон ўз сийратини покламас экан у ҳеч қачон шайтон васвасасидан фориг бўлаолмайди. Демак, ҳақиқий шодликка покланиб етиш мумкиндир. Бу борада қалам аҳллари айтган сўз дастуриламал.

Шоира ёзадики:

Уфқлар ортида зангори
йўл бор,
Улим эрк устида
қадалган туғдир.
Кетаман, қўйворинг уфқ
ортига.
Хаёлим мунаввар, йўлим
ёруғдир.

Ҳалиманинг бу шеърида эрк сари талпиниш кечинмалари акс эттирилган. «Ҳайқир далли дилим, сен нечун нигун? Нега жим кечасан, лаъливаш қоним, Сен кимнинг юзисан, кўзимдаги мунг?» дея хитоб қилади ўзига ўзи лирик қаҳрамон.

Бундай ичкин туйғулар ўзликни таниш, тан олишдир! Йўқ, бу романтизм ҳам эмас, реализм, реализмнинг энг чўққиси. Ҳалиманинг тубандаги мисралари сўзимизга лалил:

Уша кун маҳшарнинг
дарвозасига
Осарлар гуноҳга ботган
танамни.

хаёл сувратини чизмоққа қодир. Астойдил ўқиган ўқувчи ушбу мисраларга кўз югуртириб орзиқиб, энтикиб кетади:

Намозгар қонталаш
 юралка менгзар,
Қимдир ханжар санчиб
 қўйган ногаҳон.
Уни кўмиб қўйиб тоғлар
 ортига,
Ўзи жим эзилган бечора
 осмон.
Намозгар кун ва тун
 оралиғида
Энтикиб-энтикиб олинган
 нафас.
Ё телба қушларнинг
 қорачиғида.
Заминга сачраган
 шафақранг бир сас.

Уша хаёл сувратларини чизиб шоира дунёнинг бир кемтигини ўзича тўлдиради. У топган Сўз ва ўша Сўз орқасига бекинган куй боис дунёнинг қўрғошин пардалари бир нафас кўтарилади, бизни анвойи туйғулар баҳрига фарқ қилади.

Демак, Ҳақни ақл билан таниш ўзликдан қочишни тақазо этса, кўнгил билан таниш ўзликка тобора яқинлаштиради. Бу — ширин бир азоб, тўфонга аралаш фароғат.

Ҳалиманинг шеърлари ўқувчини сира толиқтирмайди. Чунки, бу шеърлар атайлаб тўқилмаган. Бу шеърлар содир бўлган адабий ҳодиса. Унда оҳанг ва ранглар ўзаро бирлашиб, сингишиб кетганки, оҳори тўқилмаган мисралар идрокимизга сув каби қўйилади.

Шоира «йўл», «сабо», «уфқ», «руҳ» каби сўзларни кўп ишлатади. Шу сўзлар — калит сўзлар. Уша калит билан шоира кўнгил дунёси қулфини очади. Рамз-тимсоллар воситасида сўзлашни хуш кўради у.

Ҳақон миқёсида таққослаганимизда миллий шеърятимиз XX асрга келиб бир қадар пастлаганига гувоҳ бўламиз. Аср бошида ўзбек шоирлари символизмни четлаб ўтишди. Ва ниҳоят аср охирига келиб ўша оқим қисман шаклланди. Ҳалима Аҳмедова қаламига ман-

суб «Жонталаш тўлқинлар...» деб бошланувчи шеър ана шу йўлдаги илк уринишлар самараси сифатида юзага келган. Шоира эзгулик ва ёвузликнинг асрий курашини маҳорат билан тасвирлайди:

Бу денгиз остида асрлар
бўйи
Занжирбанд этилган
муқаддас руҳлар.
На туннинг, на тонгнинг
фарқига бормай
Яшайди бешиги тилло
андуҳлар
Жонталаш тўлқинлар
ичра сузади
Чайқалиб-чайқалиб
халоскор кема.
Занжирбанд руҳларнинг
қасоси ҳаққи,
Уни тўхтатолмас энди
ҳеч нима.

Ранг-жилоси ўзгача бу йўсиндаги шеърлар назаримизда бугунги кун учунгина яратилмаган. Бу келажак учун, келгуси насллар учун ҳам асқотади. «Қақнус кулларидан ўсган гул каби Руҳимда чалинди унутилган бурғу» мисраларини ўқиб гидрокимизда недир ялт-юлт этади. Кейин эса... сергак тортамиз. Эҳтимол, шеърни бундан-да қиёмига етказиб бўлмас?!

Энг муҳими, шоира даврнинг ташқи жиҳатларига маҳлиё бўлиб, вақтини беҳуда ўтказётгани йўқ. У энг олий ҳақиқатга — ўз юрагига қайтиб келмоқда: **ЭНГ БУЮҚ ҲАҚИҚАТ — ЮРАҚҚА ҚАЙТМОҚ**, деб эътироф этади Ҳалима.

Жаҳонгашта киши кулбасига қайтаётгани каби шоира ишончли бошпанаси — юрагига қайтиб келаётир. Чунки, шундан бошқа йўл йўқ. Чунки, «азоб — ишқнинг мамлакатидир». Бу ишқ — илоҳий ишқ. Тавсифи қуйидагича:

О, жоним,
Сен ҳурлик истайсан
севгига қарши...

Буни табиатан шоирлик дейдилар. Азоб тортиб лаз-
затланасан. Азобнинг ортида Шодлик дея аталган эрк
даричаси бор. Биз кўз орқали кўролмайдиган, ички се-
зим билан илғайдиган ранглар ана шу теранликда,
Сўзнинг энг тубларида аксланади ва бу жилвалар тўх-
тамайди, адоғига етмайди. Бу ранг — хаёл каби сар-
хадсиз ранг.

1998 йил.

ДАҲЛСИЗЛИК ҲУҚУҚИ

Тушни таҳлил қилиб бўлмайди: туш нима билан
кўрилади ўзи ва тушдан маъни не — булар мавҳум.
Ҳушёр инсоннинг ўй-хаёли, режаси, сўзига нисбатан
олганда туш манзаралари даҳлсиз. Гўё туш замон ва
макондан ташқарида содир бўладию миямиз у учун
лаҳзалик маскан. Шу жиҳатдан қаралганда бугунги
ёшлар шеърнятидаги «мантиқсизлик»ни тўғри тушун-
моқ мумкин. Ёшларнинг ёзаётгани, айтайлик, шеърят-
нинг олтмишинчи, етмишинчи, саксонинчи йиллар ав-
лодига мансуб пешқадам шоирлари шеърларидан тубдан
фарқ қилади. Улар руҳ манзараларини куйлаша-
ди кўпроқ... Ғира-ширалик, имо-ишоралар. Унда «ранг-
сизликнинг рангидай ранг»лар ишлатилади. Унда «ар-
монни азоб безайди».

Қўштирноқ ичидаги ушбу иборалар ёш шоир Бек-
темир Пирнафасов қаламига мансуб. «Ёш шоир» си-
фати кўпинча ижодкорнинг адабиётдаги «ёши»га қа-
раб қўлланилади. Лекин Бектемир ҳақиқатан ҳам ёш,
у илк китоби «Тонг ёқаси»ни йигирма бир ёшида эълон
қилдирди. Йигирма яшар йигитнинг залворли сўзла-
рини ўқиймиз, бу сўзлар тажрибасиз бир ижодкори-
кидан тафовут қилади. Демак, шоир назмдаги ўз сўқ-
моғини аллақачон топган. Уқиймиз:

Тун ҳеч қандай узун эмас,
Тун фақат кенг, кундуздан ҳам кенг.
Сукунат эса, узун
Шу қадар чўзилган, шу қадар ингичка
Ҳар қандай товуш
Чиқиб юролмайди унинг устидан!...

Тун ҳақида кўп ёзилади. Бунинг боиси унинг сир-лилигида бўлса керак. Тун кундузги манзараларни яширади. Тунга роҳат-фароғат ярашади. Ва тун бизни ўз ёлғизлигимиз билан таъминлайди ҳам. Тунга интилиш дахлсизликка интилишнинг бир кўринишидир балки.

Тун бўйи излайман кундузни...
Хазонлар таъкидлаб йиғлайди.
Менинг-да ўткинчи эканим,
Мен эса соғиниб кетаман!
Соғинчим шу қадар узунки,
Ҳатто, унутаман
Унинг ортида ким борлигини.
Тун бўйи излайман...

Тун ҳақидаги бу икки шеърда маъно муштараклиги бор, лекин ранг ўзгача. Биринчиси сокинликнинг сувратидек, иккинчисида эса изтироб кучли. Соғинчнинг ўзи — изтироб. Соғинчда бахт мавжуд. Эҳтимол, мақсад сари интилишнинг ўзи бахтдир. Юлдуз ерга тушиб қўлма-қўл бўлса жозибасини йўқотгани каби бахт маъзилига етгач йўловчи учун дунё барча рангларини йўқотар...

Мазкур икки шеърда ҳам «узун» сўзи ишлатилган. Бироқ бу чизгининг такрорланишидир, холос. Уша чизги бошқалари билан қўшилгач ўзгача жило касб этади. Биз бундай тажрибаларни япон шеърлятида ҳам кўп кузатганмиз. Бир хил сўзлар такрор-такрор қўлланилади, аммо ўқувчини ҳеч зериктирмайди. Масалан, бир шеърда «сукунат»нинг олд тарафи кўринса, иккинчисида ён тарафи кўзга чалинади ва шу тариқа сўзнинг барча қирраларини бирма-бир кўриб чиқамиз.

Бектемир Сўзни моддийлаштиришни хуш кўрадиган шоир. У бошқа шоирлардан кўра рассомроқ, десак муболаға бўлмас. У сукунат ҳажмини бундай белгилайди:

Сукунат.
Тунлар машҳур қилган чигиртка куйлар
Ўтаётган умр қўшиғин.
(Ҳали очиқ жой кўп сукутда)

Шоир энди шамолнинг сукунат диёрига бостириб бораётганини чизади:

Шамол — дайди беҳис оҳанглар
... Узил-кесил
Унут баҳорларнинг безовта ёди
(Ҳали очиқ жой кўп сукутда)

Ва охирида эса «олис овозларни ютинар, Ёлғизликдан ортиб қолган жой». Бундай шеърларни тушунмоқ учун ўқувчи руҳан тайёрланмоғи лозим, унинг кўнгил кўзлари очилмоғи шарт. Акс ҳолда ўша шеърлардаги илоҳий нфор руҳ кенгликларига етиб бормайди.

Алишер Навоий «Насойимул муҳаббат»ида шундай воқеани келтиради. «Алар дер эмишларки, рубоб уни беҳишт эшигининг сариридир. Агар бизга андин завқ ва хушҳоллиқ бўлса, жиҳат будур. Бир мункир эшитиб дебтурки, биз дағи эшитурбиз. Бизга нечук ул завқ ва ҳол бўлмас. Алар дебтурларки, сиз ул эшикнинг ёпқанининг саририн эшитурсиз, биз очқонининг. Сабаб будурки, бизга завқ ва ҳол бўлур ва сизга йўқ». Демак, санъатдан завқланмоқ ҳар кимнинг шуурий қувватига боғлиқ. Навоий ҳазратлари шайх тили билан эътироф этганидек, жаннат эшиги очилганида содир бўладиган гичирлаш ёпилганида эшитиладиган гичирлашдан фарқ қилади. Бу икки қутб. Бинобарин, бирор санъат асарни қимматини халққа уқтириб бўлмайди—токи ўзи тушуниб, ботиний жиҳатларини англаб олмагунича. Сўз айтиш нодир қобилият бўлгани янглиғ Сўзни қабул қилиш ҳам ўзига хос салоҳият. Агарда биз бу борада ортиқча ҳаракат қилсак ёки санъаткор нуфузини халққа таъсирига қараб белгиласак хатога йўл қўйган бўламиз. Гоҳо анжуманларда, шеър халқ учун ёзилади, деган гаплар қулоққа чалинади. Бу фикр қисман тўғри. Лекин масалани бу йўсинда қўйилиши нотўғридир. Хўш, шеър ким учун ёзилади? Аввало, шеър ҳеч ким учун ёзилмайди. Чунки, шеър умуман ёзилмайди, рўй беради. Бу борада чин шоир билан мақоланавис шоир орасидаги фарқни илғамоқ керак. Мақоланавис шоир исталган мавзуда истаганича шариллатиб ёзиб ташлайвериши ва шу баробарида халқ олқишига бир қадар сазовор бўлиши ҳам мумкин. Аммо таассуфки, адабиётда из қолдиролмайди. Одамларни чалғитади, вақтини олади, холос.

Шеърятга ижтимоий қурол сифатида қараш шўролар тузумигагина хос унсур эмас. Турли даврларда баъзи уламолар ўз таълимотини назмга солиб халққа

етказганлар. Ва бу ўз замонасидагина халқни завқу шавққа чулғанган. Асл шеърят сифатида адабиёт тарихида из қолдирмаган. Назмни ҳаддан ташқари жўнлаштириш бир тарафдан халқ дилини забт этиш учун осон йўл саналса, иккинчи тарафдан халқнинг бадний савиясини ўтмаслаштирган ҳам. Энди яна савол туғилади: хўш, масалан ғарб фикрлаш тарзи билан биздан анча илгарилаб кетди. Нима учун ғарбда шеърятга қизиқиш унчалик эмас? Бунинг боиси шундаки, бу ёрада ғарб тўғри йўлни танлади. Шеър машғулоти адабий доираларники бўлиб қолди. Бу билан шоирларнинг даҳлсизлик ҳуқуқи керагича таъминлаб берилади. Аммо ўша адабий доираларда шеърый оқимлар шиддати сусайганича йўқ. Масалан, Германияда баёзлар чиқаришга алоҳида эътибор берилмоқда. Яқинда Штутгарт шаҳридаги «Филипп Реклам» нашриётида чоп этилган «Етмишинчи йиллар немис шеърятини» баёзини варақлаб чиқдик. Баёзга бир авлодга мансуб йигирма етти шоирнинг шеърлари киритилган. Шунингдек, Францияда ҳам ана шундай баёзлар қайта ва қайта нашр этилади. Бундан кўринадики, оммавий шеърятдан интеллектуал шеърятга ўтиш ҳеч қандай ачинарли ҳолат эмас экан. Бунда шеърят мухлислари сони камаймайди ҳам. Шоир ўз жумҳуриятидагина эмас, бутун дунёда машҳур бўлади. Айни пайтда жаҳон шеърятинида умумийликка интилиш бор: француз, поляк, немис, фин, турк, испан шеърятинида муштараклик кўзга ташланади. Болтиқбўйи жумҳуриятлари шоирларини ҳам шу жумлага киритиш мумкин. Бирмунча консерваторлашган рус шеърятинида жонланиш сезилмоқда. А. Паршиков, И. Жданов каби шоирлар ўзгача йўл танлашаётир. Бу жонланиш бизнинг адабиётда, айниқса ёшлар шеърятинида ҳам кўзга ташланаётгани қувончлидир.

Тўқсонинчи йиллар авлодига мансуб Салим Ашур, Рустам Мусулмон, Вафо Файзулло, Муҳаммад Исмоил, Хайрулло, Шуҳрат Раҳим, Даврон Ражаб каби шоирлар ана шу йўлда изланмоқдалар. Уларда маърифий тарбия кучли. Улар шеърый мақоланавислик чегарасини четлаб ўтиб бўлдилар.

Адабий жараённи мунтазам кузатаётган мунаққидларни икки тоифага ажратса бўлади. Биринчи тоифадагилар адабиётнинг ҳақиқий жонкуярлари. Улар назм ўчоғида бир чўғ кўришса уфлашга интилишади.

ҳар қандай истеъдод соҳибига ҳайрихоҳлик билдиришади. Иккинчи тоифадагилар эса тангдил мунаққидлардир. Уларнинг адабиётдан нима излаши биргина ўзларига ва тангдига аён. Аммо назм майдонида такабурлик кетмайди. Шу тоифадагилар таъсирни тақлид ўрнида кўришади, шеърят бўҳрон ичида, деб айюҳаннос солишади. Ҳақиқатан ҳам шундаймикан? Бу даъвога исбот керак. Олтмишинчи йиллар шеърятда бори-йўғи икки оқим мавжуд эди. Ҳозирги кунга келиб бир-бирига ўхшамаган ўнлаб шоирлар ўзларига қаттиқ ишонган ҳолда қалам суришмоқда. Шуми инқироз? Шуми бўҳрон?! Ўзбек шеърятини жаҳон миқёсига чиқиш эҳтимоли бошқа даврларга нисбатан ёрқинроқ тусда намоён бўлаётир. Бу энди жаҳон туркийшунослари, назм жонкуярлари саъй-ҳаракатига боғлиқ.

Олтмишинчи йиллар шеърятда бадий услуб жиҳатидан оқсаш сезиларди. Уша замоннинг энг севимли услуби табиатдан муқояса олиш эди. Буқун бу услублар сони кўпайди. Ёш шоирлар услубий жиҳат борасидагина эмас, шеър тили борасида ҳам жиддий бош қотирмоқдалар. Бу айниқса Хайруллонинг шеърларида кўзга ташланади.

«Тонг ёқаси»га қайтайлик. Тўплам мундарижасида хилма-хил шеърлар ўрин олган. Такрор ифода йўқ ҳисоби. Шоир ўзини тасвирда жуда эркин сезади. Мана «Паришонлик» сарлавҳали шеър:

... Ё тун бу, ёки у ҳам йўқ.
Яна, ёки менинг кўзларим юмуқ.
Ё сукунат ҳозир, ё бор бир жаранг,
Яна, балки, менинг қулоғим гаранг...

Адабиётнинг энг асосий унсури — бу тил. Тил ғализ бўлса ифода қанчалар жозибадор бўлмасин ўқувчини ўзига тарта билмайди. Ўзбек шеърини тилини аср бошида Абдулҳамид Чўлпон қайта ишлаган эди. Кейинчалик бу ишни Рауф Парфи давом эттирди. Ёшлар шеърятини ҳам шеър тилини қайта ишлашга уринишлар бўлиб турибдики, бу назм майдонидаги «қора меҳнат»га далолат. Энг муҳими, ёшларда ростгўйликка интилиш кучли. Ёшларнинг орасида шўро даври шоирлари ва ундан кейингиларига қиёслаганда ёлғончи шоирлар кам. Бу бал-

ки ҳозирги замон жаҳон шеърятидан таъсирланиш самарасидир?

Шеърга ижтимоий қурол сифатида қарай бошланганидан сўнг жуда кўп йиллар мобайнида адабий жамоатчилик мумтоз шеърят «таъмини» унутаёзди, ўша назмдаги ҳурфикрлик ғоялари ёддан кўтарилди. Образли қилиб айтганда, Шеър Қуши кўклардан қора тупроққа қўнди. Ва унинг ёнига Танқид Қуши тушди. Оқибатда назм ўша ўзимизнинг рўзғорга ўхшаган бир нарса бўлиб қолди. Адабиётга ҳеч иккиланмай қилинган хиёнатларни, кўрдик, ҳаётдаги дўстлик, ошна-оғайнигарчилик адабиётга кўчиб ўта бошлади. Адабий гурунглари чойхона гурунгидан фарқи қолмади, ҳисоб. Бу инқироз эди. Бу бўҳрон эди... Биз энди аввал Жойс, Камю, Кафка, Борхесни ўқиб, сўнг Навойни тушунамиз, Машрабни тушунамиз. Навойнинг йиғлагани токи Камю ёхуд Кафкани ўқиб тугатмагунимизча эришроқ туюлиб туради бизга. Мумтоз назмдаги инсон фожиаси тасвири айнан ғарб адабиётига кўчирилган десак муболаға бўлмас. Балки бу биз ўйлаганимиздек эмасдир, лекин Нитше каби файласуфларнинг шарқ фалсафасини қунт билан ўргангани бор ҳақиқат-ку? Нитше фикри кўп адибларга «хамиртуруш» бўлгани сир эмас...

Тасаввуфнинг жон томири дахлсизликка интилишда эди. Бу дахлсизлик жуда улғвор дахлсизлик эди. Бу ўзидан-да халос бўлиш фалсафаси «ўзунгдун ўттунг еттинг» шиоридан маълум. Биз бугунги шеърятни ана шу нуқтаи назардан таҳлил қилсак мақсадга мувофиқдир.

«Мансур азоб» сарлавҳали шеъри Бектемирнинг бошқа шеърларига ўхшамайди. Бунда кўзга элас-элас чалинадиган даражадаги воқеабандлик бор, ҳатто бу воқеабандлик хулосалангани жиҳатидан 60-йиллар авлодига мансуб шоирлар шеърига ўхшаб ҳам кетади.

Эски дафтаримни варақлаганда
Чиқиб қолар йиртиқ суратинг.
Фақат кўзлар қолган, кўзларинг
Ҳалиям ўзининг ихтиёрида.
Агар қарасам
Майюсина кўзлар
Ҳозир қарагандек бўлади менга,
Базўр жилмайгандек кўрсатиб ўзин

Олиб қочадигандек бўлаверади...
Кейин йиғлайди...

Ифоданинг бу усули деярли янги эмас, бу француз шеъриятида азалдан бор: қабарик сўзлар воситасида тасвир «монтаж» қилинади. Бироқ эътиборли жиҳати шундаки, мазкур шеърда шарқона ҳарорат барқ уриб турибди, бунда ғарбона «совуқлик» йўқ. Энг муҳими ғарбона шаклда берилган ифода ниҳоятда табиий чиққан:

Олис хотиралар нашъасин тотган
Эски дафтаримни варақлаганда
Чиқиб қолаверади суратинг.
Ҳар гал... қўрқаман термулишдан
Ҳар гал ўтинаман,
Нигоҳингни уз мандан, Сурат,
Ёпиб қўяй эски дафтарни!
Мен сенга ачиниб кетаман,
Мен дафтаримни ёпганимдан сўнг...
Қимга қараб қолар суратинг?

Шеърда маънолар узвийлиги, кетма-кетлиги борки, бу ифода бир зарб билан яратилганини исботлайди. Жуда қалтис усул... Негаки, бунда битта сўз ортиқча ишлатилса тасвир хира тортиб қолмоғи мумкин. Аммо шоир шеър охиригача ўша зарбни сақлай билган:

... Билсайдинг нақадар оғирлигини
Сенинг суратингга боқмай қўйишим,
Нақадар оғирлигини билсайдинг
Сенинг суратингга қарашимнинг ҳам!..
Эски дафтаримни варақлаганда...

Лирик қаҳрамон ҳолатини кўз олдимизга келтирамиз. Билинадик, у — хаёлпараст эмас. У — севги бобида реал фикрлайди. Фикрлаш тарзи билан Навоий ёхуд Кафка қаҳрамонларига ўхшаб кетади. Умуман олганда, ёшлар адабиётининг «тилла ўргимчаги» ясаган кумуш тўрдан қочиб яхши қилишяпти. Бу-да бўлса уларнинг бахти, уларнинг саодати.

«Элнинг адаби хушроқ эрур олтунидин», дейди Навоий ҳазратлари. Ўзини алдамаслик ҳам адабга киради.

Бу эса эл учун қони фойда. Уша мисра олдида яна Навоийнинг шундай пандлари бор:

Олтин-кумуш этма касб давлат кунидин,
Қим тортар адаб улусни меҳнат тунидин,
Гар йўқтур адаб, не суд олтун унидин...

Демак, Сўз қадри баланд. Сўз — бебаҳо. Агарки ўша Сўзнинг ўзи асл бўлса... Биз дахлсизлик ҳуқуқини ўша СЎЗ воситасида қўлга киритамиз. Учиб кетишга қанотимиз йўқ, лекин кўк неъматини янглиғ сўзларимиз бор, шу билан юпанамиз, инсонийлашамиз. Бу ҳуқуқ орқали ўзимизни янада яхшироқ таниймиз. Айнан шу сабабдан ҳам шеърят бўҳронга учрамайди, ҳеч қачон ўлмайди. Токи юракларда эрк туйғуси устивор экан назм бу юракка худди бир зарб каби керакли бўлади.

1997 йил.

ТИЛ — АСАРНИНГ ТАНАСИ

Навоий яшаган замонларда ҳарбийлар кесақ устига суяк қўйиб, шуни нишонга олган эканлар. Бу ҳарбий машқ ҳозирги кунимизда нақадар ибтидоий туюлади. Болаларимиз компьютер рўпарасига ўтириб турли-туман машқларни уйдлашаётганини бир кўрганида борми аждодларимиз «ё раббий!» деб ёқасини ушлаган бўлур эди. Кейинги асрда инсон неларни кашф қилмади? Уқ-ёйдан атом бомбасигача чўзилган бу масофада ақлни лол қолдирадиган мўъжизалар ранг талашиб ётибди! Бобокалонларимиз завқу шавқ ила тунлари термулиб нарипайкари юзини қиёслаган Ойдан инсон бир қоп тупроқ олиб келиб тувакларда гул ўстирди. Истаса шу думалоқ ерни тилка-пора қилишга қодир бу ақлу заковат яна нималарни ўйлаб топар экан?

Ҳа, инсон теварагидаги ашёлар тузилмаси мураккаблик касб этди. Энди хожа ва қулликка эҳтиёж йўқ: роботлар таъзимда, не буюрсангиз адо этгудек... Мўъжизалар калитини ушлаб турган инсоннинг ички дунёсида бирор ўзгариш сезилдими? Дунё тилсимотини очаётган инсон ўз юраги қаърига бекинган сиру саноатга ошно тугундими? Таассуфки, йўқ. Бу борада боболаримиз каби ожизмиз, чорасизмиз. Бинобарин, кўнгилларга сўқ-

моқ сола биладиган Сўзга эҳтиёж заррача камаймади ҳали. Сўз ислоҳга муҳтож эмас, шу шаклу шамойилича инсон руҳига дастёрликка ярайди. Аммо сўзни ислоҳ қилишга уриндилар. Уриниш баробарида ўз бошларига бало орттирдилар. Асримиз бошида Карл Маркс назариясини амалда синаб кўрмоқчи бўлган Владимир Ленин Сўзни сиёсатлаштириб, шу орқали жамиятни бошқариш режасини тузди. Ва шу тариқа «халқчил адабиёт» атамаси дунёга келди. Интеллектуал адабиёт барбод бўлди. Аслини олганда, шарқ мутафаккирлари тўғри йўлни танлаб, инсонни икки тоифага: омма ва хос кишиларга ажратишганида ҳақ эдилар.

Алишер Навоий «Насойимул муҳаббат» номли рисоласида шайх тилидан дейдики: «...ҳайрат иккидур: бири ом(ма) ҳайрати ва ул илҳод ва залолат ҳайратидур ва яна бири хос ҳайратидур ва ул ҳайрат аёндадур ва топмоқдур...». Уша фикрини янада ойдинлаштириб ҳазрат лутф қилади: «Зуннун дедиким, уч сафар қилдим ва уч илм кетурдим. Аввалки сафарда илме кетурдимким, хос қабул қилди ва ом(ма) қабул қилди. Иккинчи сафарда илме кетурдумким, хос қабул қилди ва ом(ма) қабул қилмади. Учинчи сафарда илме кетурдумким, не хос қабул қилди ва не ом(ма)...». Битикларни ўқиб билмизки, биринчи илм тавба экан. Иккинчиси — таваккул, муомалат ва муҳаббат. Учинчи илм — бу Ҳақиқат илми. Ҳақиқат илмини тушунишга омманинг ҳам, хос кишиларнинг ҳам ақли ожиздир. Бу ҳикматли ибораларни Сўз санъатига муқояса қилсак, шу нарса ойдинлашади: Сўзни қабул қилишда, қалб мулкига айлантиришда омма ва хос кишиларнинг шуурий қуввати бир хиллик касб этмайди. Омmani ҳайратга чулғаган Сўзни хос кишилар назарига илмаслиги ҳам мумкин нарса. Аммо, шуни ёдда тутмоқ лозим: ҳазрат таъкидлагани каби омманинг ҳайрати залолатга бошлаб келади. Чунки оммада ҳайвоний нафс кучли, урфоний куч суст. Омма бирдан ҳайратланиб, тинчиб қолмоғи ҳам мумкин. Хос кишилар эса ҳайрат воситасида Ҳақ тарафга юз бурадилар. Бу ҳайратда кашф этмоқлик бор, топмоқлик бор. Шу боисдан ҳам хос кишиларнинг ақлу заковатини Ҳақ тажаллий этадиган кўзгу, деб билмоқ жоиз.

«Инқилобчилар лойқалатган сувда золимлар балиқ тутадилар», деган эди бир донишманд. Иосиф Сталин раҳномалигида Ленин бошлаб берган қонхўрлик авж пардага кўтарилгани тарихдан маълум. Бу риекор сиё-

сат адабиётнинг пачавасини чиқарди. Энг даҳшатлиси шундаки, кули кўкка совурилган адабиёт ўрнида қўл-бола адабиёт яратилди. Оқибат натижада интеллектуал адабиётни ўша — оммавий адабиёт охиригача еб тугатди. Борхес таъкидлаганидек «...истеъдодсизликни истеъдод сифатида қабул қилган адабиёт ўқувчини адабиётдан бездиради: шуни унутмангки, адабиётнинг кушандаси адабиётдир, бошқа бирон нарса эмас».

Ғоя бирламчи, матн унчалик аҳамиятга эга эмас — бу шир адабиётнинг зарарига ишлади. Ёзувчилар фақат ғояга мос тушадиган мазмунни тўқиб чиқариш билангина машғул бўлиб қолдилар. Сўз санъатининг биринчи унсури — ТИЛ назардан соқит қилинди. Аслида ТИЛ — асарнинг танаси. Тана йўқми, демак, асар ҳам йўқдир. Сиз фақат сўз тизмаларинигина ўқийсиз, холос. Уша қизил империя замонида тараққий этган адабиётнинг умумий тили, шартли равишда айтадиган бўлсак, газета тили бўлиб қолди. Шу ўринда масала моҳиятига аниқлик киритсак: чин маънода ўзбек ёзувчиси учун ўзбек тилинигина мукамал билиш камлик қилади, унинг ўз тили бўлмоғи шарт. Зариф Башир Чўлпоннинг «Уйғониниш» мажмуасига ёзган тақризида «Чўлпон ўртоқнинг энг тақдирга лойиқ бўлгон бир ери, унинг шеъри тасвирга бой бўлиб, маъносидан сўзи оз бўлиши ва шуларни соф ўз тилида ёзишидир», деб таъкидлайди. СОФ УЗ ТИЛИ — бу ёзувчининг адабиёт майдонида намойиш этадиган яккаю ягона қуроли. Қизил империя ёзувчи қўлидан ана шу қуролни тортиб олиб қўйган эди...

Қизиқ ҳол рўй берди: матн билан ҳеч кимнинг иши бўлмади қолди. Ёзувчи қайси жанрда, нима ҳақда ёзди — мунаққидлар эътибори шунга қаратилди. Ҳозирги кунда ҳам, таъқиб тазйиқдан бутунлай халос бўлган ҳозирги кунимизда ҳам аксарият мунаққидлар матнни эмас, жанрни, мазмунни текширишади. Мустақиллик мавзуидаги асарлар кам, тузукроқ рўмон ёзилмаяпти, халқона дostonлар қани, йўсинидаги зорланишларни ҳар қадамда эшитасиз. Жаҳон адабиётига бир қур назар ташлайлик: Басё учликлари қайси дostonдан кам, Жюль Ренар кундалиги қайси рўмондан кам? Кафкани Кафка қилган унинг асарларининг мазмуни эмас, балки Кафканинг соф тили-ку? Мағзи пуч ёстиқдек келадиган рўмонлардан Жойснинг бир оғиз сўзи минг карра кўпроқ маънавий кучга эга-ку, ахир?

Мутахассисларнинг айтишича, Жеймс Жойс англиз

тили грамматикасини биров бузиб ўзига яраша матн тузиб олган экан. Унинг бетакрор «Улисс» рўмонида бирорта тиниш белгиси қўйилмаган, ниҳоясига етмаган саҳифа-саҳифа жумлалар, иборалар учрайди. Мазмун билан эмас, айнан матннинг ўзи билан, янада очикроқ айтадиган бўлсак соф ўз тили билан Жойс китобхоннинг ҳиссий тафаккурини ҳаракатга тушириб юборади. Жойс асарларининг бутун жозибаси ана шу ҳаракатда жилваланади. Интеллектуал адабиёт биринчи навбатда интеллектуал тил демакдир ва бу саъй-ҳаракат ўз навбатида юксак дидли китобхонни камолга етказди.

Ғояпарастлик хасталигидан фориғ бўлган адиб матн устида тер тўкишга имкон топади. Буни биз ўз сафдошлари даврасидан ажралиб чиқиб, ўзига хос рўмонлар ёзаётган Омон Мухтор шижоатида кўрдик. Гарчанд тилда фавқулодда янгиликлар яратмаган бўлса-да шакл борасидаги изланишларини чамалаб кўриб иқрор бўламизки, Омон Мухтор — профессионал ёзувчи. У китобхон савиясини кўтаришга интилоқда. Худди шу жиҳатдан Назар Эшонқулнинг «Шарпа» ҳикояси, Хайрулло, Урол Содиқ бадиалари, Шодиқул Ҳамроевнинг «Қора тун» қиссаси, Саломат Вафонинг кейинги пайтда ёзган ҳикоялари миллий насримизнинг янгиликлари бўлди.

Ўзбек насрида матн масаласи ўз-ўзидан бирламчи планга чиқмоқда. Бу мазмунан бир-бирига яқинроқ асарларни ўзаро чоғиштирганда ойдинлашади. Сўзимизга далил сифатида икки парчани таққослаймиз: «Саттор отадан ёлғиз ўғил эди. Турдибой ака колхозда мол боқарди, уруш бошланган куннинг эртасигаёқ уни хизматга чақиришди: ярим йилдан кейин қора хат келди. Бу шум хабардан сал олдин (бахтсизлик келса — бошлашиб келади!) Сатторнинг онаси вафот этган эди» («Қисмат» қиссаси). «Гўё оламдан узилиб қолгандек чекка ва олисда жойлашган, ҳаёт тарзи ҳам илк қарашда худди ибтидоийдек нохуш таассурот уйғотадиган бу кичкина қишлоқда бирон-бир мусибатми ё кўргулик рўй бериб қолгудек бўлса, у албатта, кун оғиб, уфқ изи қонталаш тус олган чоғ — айни шом маҳали ўғри мушукдек дафъатан соя ташлаб қолади. Қадим-қадимдан шундай кечган, юз бериб ўтган ва ҳали ҳануз қишлоқ аҳлининг ёду хаёлидан кўтарилиб улгурмаган: эски теғирмоннинг аллақаяқдан ўт чиқиб, бир зумда ёниб кул бўлиши, масжиднинг нақшинкор етти

устунидан бирининг ўз-ўзидан қулаб тушиши ва ниҳоят, саккиз кишининг паймонаси тўлиши айни мана шу бехосият шому хуфтонда содир бўлиб ўтган эди». Биринчи қиссада адиб жамиятдаги кирдикорларни фош қилишни режалаштиргани аниқ. Тили ҳам мақсадига яраша. Газета тили. Иккинчи қиссада эса адиб мақсади билк жумладаёқ жумбоқ шаклига киради. «Гўё...» деб башлайди мазкур қиссасини Шодиқул. Қисса матнига рамз — тимсоллар шу қадар сингиб кетганки, унда схематизмдан асар ҳам кўрмайсиз.

Чўлпоннинг «Адабиёт надир» рисоласига ёзган сўзбошисида профессор Озод Шарафиддинов шўро даври адабиётига баҳо бераётиб, ғояпарастлик «схематизм» деган даҳшатли иллатни туғдирди, дея таъкидлаган эди. Ғояпарастликдан қутилиш ўша иллатдан — схематизм хасталигидан қутилиш, демакдир.

Ҳиссий тафаккур қанчалик ўткирлашгани сайин тилга эҳтиёж кучайиб бораверади. Шунинг учун ҳам эндиликда фақат ва фақат фасоҳат сирлари ҳақида ўйга толишга мажбурмиз. Асар бадииятига берилган баҳо энг ҳаққоний баҳо саналади. Шу йўл билан миллий адабиётимиз бўш асарлардан тозаланса ажаб эмас.

1997 йил.

ФИҚР ҲУРЛИҚ БИЛАН БУТУН

Муқаддас китобларда битилгани каби инсон ҳаётининг туб моҳияти Эзгулик ва Ёвузлик курашидан иборат. Аммо ўз табиатига кўра Ёвузлик қават-қават пардалар ичига бекиниб, зимдан ҳукмини ўтказиши ҳам жуда мумкин нарса. Яқин ўтмишимизда шунга гувоҳ бўлдикки, зиёлилар идрокини қақшатган ёлгон омма учун қиёматгача ўзгармас тушунча шаклига кирди — гўё Комфирқа ва Ленин сиймоси осмон ёритгичлари янглиғ мувозанатни сақлаб турадиган восита эди. Замон чаппасига айланиши етти ухлаб тушимизга кирмагандир, эҳтимол. Қайта қуришдан сал аввалроқ ёшлар журналларидан бирида, Октябрь инқилоби ҳали минг йиллар яшайди, дея башорат қилингани сўзимизга далил. Шундан кўриниб турибдики зиёлиларимиз тақдирининг бу улуғ неъматини қаршилашга тайёр эмасдилар.

Бироқ у рўй берди, кишанлар шалдираб синди, ҳурлик шамоллари эсди. Кутилмаганда келган ҳодиса онгни ягона нуқтага жамлашга имкон бермайди, қаттиқ мудроққа кетиб, тўсатдан уйғониб ҳангу манг бўлган киши ҳолига тушамиз. Бизнинг бу ҳолатимиз Истиқлол аҳамиятини тўла маънода тушунмаганимизни, теран англамаганимизни билдиради. Чўлпон таъбири билан айtgанда, биз эскиликка нисбатан етиммиз, янгиликка нисбатан ёш бола, чақалоқмиз.

Тоталитар тузум пайтида тараққий этган Дунёдан узилиб, белгисиз, мавҳумотлар салтанатига келиб қолганимиз, у гўшада эса зулм одатдаги нарсага айлангани эндигина аён бўлаётир. Ҳа, усталик билан бўяб-бежалган Ёлғон ўз умрини тугатаётир, унинг сўнги талвасалари шундан далолат беради. Хўш, давр инъикоси ҳисобланадиган адабиётнинг аҳволи, алфози қандай бўлади бундан буёғига? Илгариги адабиётдан воз кечамизми? Жаҳид адабиётдан намуна оламизми? Умуман, мутлақо янги замон талаблари қанақа? Шу саволлар чуқурроқ ўйлаб кўришимизни тақозо этади.

Давр ва сўз санъати борасида Чўлпон ёзган эдики: «Адабиёт ҳар бир миллатнинг ҳисли кўнгул тарихининг энг қоронғу хоналарида маишат (тирикчилик)нинг кетишига қараб ҳар хил тусда ва рангда етишган, файзли тил бирла тақдир этула олмайдиргон бир гулдир. Ушбу яшадигимиз муҳит доирасинда анинг тўлқуни одамнинг ҳар хил маишатига қараб ўзгарадир». Ҳақиқатан ҳам шундай. Жамият ўзгариши биланоқ адабиёт ҳам ранг-тусини ўзгартиришга киришади. Негаки, ёзувчи замон ўзгаришларини интуиция орқали ўн-ўн беш йил олдинроқ пайқайди, мабодо у чинакамига санъаткор бўлса, тамойилига муҳим ўзгаришу ислохотлар киритиб қўяди. Ана шу йўлда нималардандир воз кечилади ва яна нималардир тамойил негизини ташкил қилади. Бу воз кечишу қўшилишлардан адабиёт қашшоқлашиб қолмайди, албатта. Зотан, улуғ Навоий тангри хоҳиш-иродаси хусусида шундай деган эди.

Не сунъунгдин ажаб юз
минг жаҳон бўлмоқ яно пайдо,
Не мулкиннга халал
юз минг жаҳондек бўлса
нопайдо.

Шўролар замонида баъзи адибларни истисно қилганда, шуни айтиш мумкинки, ўша замонда аксарият ёзувчилар миллат зиёнига ишладилар. Миллат хашаки тизмаларни адабиёт ўрнида қабул қилди, оқибатда тафаккур ялқовлиги мудофаа пардасига ўраниб олди, бу қават-қават парда шўро ҳукмрон доиралари хоҳиш-истагини ифодалар эди, холос. «Халқчиллик», «ҳаққонийлик» қалқони остида асл адабиётга қарши ҳужум уюштирилди. Манқуртлар ўз сўзини меҳнаткаш халқники деб эълон қилдилар, зиёлилар халққа ёмон кўрсатилди. Бу ҳаракатлар остида Фикрни парчалашдек қора ният яшириниб ётар эди. Абдурауф Фитрат таассуф билдириб, «афкори умумия», яъни ўша ёмон мақсадда қўлланилган «халқ фикри» иборасини «қора жумла» деб атаганиди. «Бедил» номли асарида адиб бу ҳолни қуйидагича тавсифлайди: «.. Бизда «афкори умумия» йўқдур. Бу ясама жумла: ишдан қўрққан бир тўда эл ходимларининг оқсоқ, ялқов мантиқлариндан бошқа нарса эмасдир. Унларга янги бир йўл, янги бир иш кўрсатсанг, мантиқий суратда сўзингни қайтараолмай, ҳалиги ясама жумлани лўп этиб олдингга қўйиб кўзларини кўзларига тикиб ўтуралар. Сўнг кунларда эса, бу жумлани ўз йўлинда чиқардилар. Бутун ялқовлар бунини ўзларига қурол қилиб олдилар. Ҳар қандай бир ишни истамасалар, «афкори умумия»га тўғри келмайдир деб ўзларини қутқаралар. Ўртоғим, шунга ишонким, бу қора жумланинг бизга берган зиёни истибдод ҳукумати-нинг берган зиёнларидан ортиқроқдир». Мустақиллик давридан кейинги адабий оламдаги воқеалар Фитрат сўзлари нақадар тўғрилигини тасдиқлади. Негаки, гарчанд манфур тузум барбод бўлса-да, баъзи қаламкашлар ҳамон аввалги ақидаси билан яшамоқдалар. Бир вақтлар Ленинга ҳамду сано айтган кимсалар эски қўшиқларини янги куйда ижро қилабошладилар. Фитрат таърифлаган қора жумланинг зиёни шу эди... Ҳар қалай ўша «косиб»лар парвози фожиа билан тенг. Бир кунмас бир кун ўша тоифадагилар хатти-ҳаракати аянчли эканини англаб етмоғига гумонимиз йўқ.

Турғунлик даврида ёзилган атамалар луғатларининг бирида «гуманизм»га шу йўсинда таъриф берилган экан: «Гуманизм — гуманизм: инсонпарварлик. Адабиётга хос хусусиятлардан бири. Гуманизм адабиётнинг етакчи, бош омили бўлса, шу адабиётнинг ижтимоий қиммати ва тарбиявий аҳамияти юксак бўлади... Гума-

низм социалистик реализм адабиётининг ғоявий негизидир». Худди шу атама остида тўлақонли адабиётимиз топталди. Ёзувчи фикрий кенгликларга чиқиб сайр этиш бахтидан Мосуво этилди, инсон руҳиятининг кемтик жойларини бўяб-бежаш шу даражага етдики, шўро адиблари «совет одами — фаришта» дейишдан ҳам тап тортмадилар. Гўё ғарб фаҳш ботқоғига ботган, иллатлар гирдобига ғарқ бўлаётир. Бизда эса беғубор ва озод дунё... Шўро ёзувчилари бутун куч-қувватини ойни этак билан ёпишга сарф қилдилар. Оқибатда чала фикрлар чучмал адабиётни вужудга келтирди.

Аммо вақт ўтиши билан ҳаммаси барбод бўлади, ёзувчи табиатидаги жиндай таъмагирлик бутун бошли жамиятга таъсир қилиши ҳеч гапмас. Негаки ёзувчи сўзи халқ кайфиятини ўзгартиришга қодир куч-қувватдир. Шу боис ҳамма замонларда давлат қалам аҳлига эҳтиёж сезган, Сўзни тушовлаш, муайян ўзанга солиш пайига тушган. Давлат зулм асосида қад ростлаган бўлса, бундай чоғда ёзувчи ихтиёрида ёруғ кун қолмайди. Шу боис мутафаккир бобокалонларимиз ҳурлик учун курашганлар. Зулм бор жойда фикр чала айтилади. Фикр ҳурлик билан бутун.

Ўзбек халқи тарихида зулм кўп бўлди, ёзувчиларни дорга тортишлар кўп бўлди. Ойнинг ёруғ ўн беши янги минг йиллик арафасида келаётгани кишини ажиб бир шукуҳга чулғайди. Машрабу чўлпонлар хуни ҳаққи, бу ҳурлик бизга татиса керак.

Чин маънодаги гуманизм — инсон жавҳарида эзгулик ва ёвузлик ёнма-ён яшашини тан олиб, нажот йўлини ахтаришдир. Буюк мутафаккирлар ўзларини жаҳолат водийсининг йўлбошчиси деб атаганида инсон руҳиятини чекка-чеккаларида писиб ётадиган, ушалибушалиб, билинар-билинемас ранг рўйини кўрсатадиган иллатларни назарда тутишган эди. Ҳазрат Навоий қарашлари Нитше, Камю, Кафка каби ғарб файласуф-ёзувчилари фикрига монанд келиши ва жаид адабиётини намояндалари ана шу фалсафа булоғидан қаламига ранг олгани ҳам маълум гап.

Сўз санъати таъсир воситасида бойиб, янгилиниб боради. Ғарб адиблари бир вақтлар Шарқдан таъсирланган бўлсалар, эндиликда Шарқ Ғарбга кўз тикмоқдаки, бу — Ҳақ иродаси. Боғлар саҳрога айланиб, саҳролар чаманга дўнгани янглиғ пасту баландни тенг тутиш Ҳақнинг бизга ноаён жумбоғидир. Дунё адабиётининг

энг илғор қисми — Ғарб адабиёти таъсирисиз юксакроқ поғонага кўтарилишимиз мушкул. Демак, француз, поляк, немис ёзувчилари билан ўзаро борди-келдини йўлга қўймоқ жоиз. Эндиликда меҳмондўст Ўзбекистоннинг барча эшиклари ланг очиқ. Бу эшиклардан тараққиёт шабадалари кириб келади.

1998 йил.

«ИШҚ МУЪЖИЗАЛАР ЯРАТАР...»

Фаридиддин Аттор қаламига мансуб «Илоҳийнома» да Сулаймон алайҳиссалом билан чумолининг бир масаладаги мулоқоти хусусида қизиқ ривоят келтирилади. Маълумки, Сулаймон алайҳиссалом жаъмики қурт-қумурсқа, паррандаю дарранда тилини биларди. Кунлардан бир кун у чумолилар тўдаси ёнидан ўтиб қолади. Шунда ҳамма чумолилар пайғамбар қошида ҳозир но-зир бўлишадия биттаси ўрнидан жилмайди. Уша чумоли якка ўзи улкан бир тепалик тупроғини уёқ-буёққа ташиш билан овора эди. Бу ҳолатга ажабланган пайғамбар чумолига савол беради: «... Сулаймон уни олди-га чақириб деди:

— Эй чумоли, сени жуда бетоқат ва ташвишли кўраяпман. Агар сенда Нуҳ умрию Айюб сабри бўлса ҳам бу улкан тепаликни ташиб битказолмайсан. Бу сенинг ишинг эмас, шу кичкина жуссанг, зиғирдан ҳам майда қўлларинг билан шу тепаликни ташиб битказиш мумкинми?

Чумоли Сулаймонга қараб деди:

— Эй шоҳ, бу йўлда ҳиммат билан иш кўрсатиш керак. Сен менинг ниятимнинг ўзига эмас, ниятимнинг камолига боқғил. Мени бу йўлга муҳаббат бошлади. Мен тепа нарёғидаги бир чумолига ошиқман, тепа мени ундан ажратиб туради. Ул чумоли менга: шул тепани ордан кўтарсанг, васлимга етиб, бахтиёр бўласан, деди. Бу ҳижрон деворини ташиб тугатмасам бўлмас. Шу боис ҳозир бу ишга белим боғлаб турибман, бундан бошқа нарсани билмасман. Агар тепаликни ташиб йўлни тозаласам, ёр васлига етиб, шодон бўламан, аммо, агар иқтидорим етмай, шу йўлда жон берсам — мингдан-минг розиман».

Қиссадан шундай ҳисса чиқарилади: «... Чумолига

паст назар билан қарама, чунки унинг ҳам қалбида ишқ инқилоби мавжуд. Бу йўлда нималар бўлаётганини билиш қийин, балки шер чумолидан танбеҳ олар. Ҳа, ишқ мўъжизалар яратар оламда!»

Тасаввуфда майда маъно йўқ. Ҳамма ишора ўзининг улкан моҳиятига эга. Худди шунингдек, юқоридаги нақл ҳам пайғамбар билан энг кичик жонзот мулоқоти бора-сидагина хабар бермайди, балки бу ўринда маъно ортида маъно бор.

Биз яшаётган олам сабаблар оламидир. Бу ёруғ оламни сабаб ҳаракатга келтиради. Жаъмики инсу жинс, даррандаю парранда барча-барчаси сабаб боис туғилади, сабаб боис дунёдан ўтади. Инсоннинг ички дунёси хусусида мулоҳаза юритинг, бу митти оламга бир қур назар ташланг: бир ёнда умид, бир ёнда ҳавас, бир ёнда ҳирс, бир ёнда ҳасад... Шу «ашё» ларнинг ҳаммасида маълум бир тартиб мавжуд, шуларнинг ҳаммаси бирлашиб Инсонни, Инсон эса Жамиятни ҳаракатга келтиради. Акс ҳолда Ер юзида яшашнинг қабул қилинган маънисини қолмаган бўлар эди.

Ана шу кундалик ҳаракатлар тепасидан ўтадиган, ерга эмас, самога хос бир ҳаракат борки, бу муҳаббат деб номланади. Муҳаббат ўз моҳияти билан муҳаббат, яъни унинг сабаби йўқ. Шу боис ғараз йўқ унда, натижа кутилмайди. Демак, юқоридаги нақлда васф этилган Чумоли САБАБ ҚОЯСИни қулатиб Ҳақ дийдорига етишишга жаҳд қилган ошиқ тимсолидир. Бунда ранж ва фароғат тенг, бунда ҳижрон ва висол тенг ... Мухтасар қилиб айтганда, бу ёруғ дунёнинг моҳиятида муҳаббат мужассам.

Моддиюнчилик таълимоти авж олган йилларда биз муҳаббатни бўлак-бўлакларга ажратиб тушуниб, тушунтириб келдик. Ватанга муҳаббат, ота-онага муҳаббат, ёрга, фарзандга муҳаббат, табиатга муҳаббат ... Ва охир-оқибатда бу ҳис-туйғунинг сийқаси чиқиб кетди. Тасаввуфда эса муҳаббат яхлит ҳолда англатилган. Ҳаққа муҳаббат — ёлғиз шугина ўзида барча маънони жамлайди. Бу ҳамма нарсани севмоқ лозим, деган гапдир. Нима учун ҳамма нарсани? Чунки унда Ҳақ зуҳур этади. Муҳаббат лиммо-лим тўлган кўнгилда ёвузликка ўрин қолмайди. Чин севги юрагини забт этган одам ҳеч қачон эгри йўлга қадам босмайди — бу кундек равшан.

Ўтмиш қадриятлари ана шу асосда яралган. Вақт шамолларидан омон-эсон ўтган бу қадриятлар ҳаёти-

мизга ранг, жило бахш этиб туради. Шундай қадриятлардан бир НАВРЎЗИ ОЛАМдир.

Юсуф Хос Ҳожиб «Қутадғу билиг» номли асарида баҳорни шу тариқа тасвирлайди: «Шарқдан баҳор насили эсиб келди, оламни безамоқ учун фирдавс йўлини очди. Оқ ранг кетиб, бўз ерни алвонранг қоплади, олам ўзига оро бериб безанмоқ тараддудига тушди. Зерикарли қишни баҳор нафаси ҳайдади, мусаффо баҳор яна ўз ҳукмига кирди. Қуёш қайтиб яна ўз ўрнига келди, Балиқ (Хуб) думидан Кўзи (Хамал) буржигга кўчди. Уйқуга кирган дарахтлар яна яшил тўн кийди, ол, сариқ, кўк, қизил рангли ҳарир ёпинчиқлар билан безанди».

Мавлоно Лутфий «Гул ва Наврўз» асарида бу байрам қувончини шундай ифода этади:

Чаманлар бўлди жаннатдин намудор,
Очилди гул, сочилди мушки тотор.
Янги йилнинг бошида рўзи Наврўз
Садафдин чиқа бир дурри шабаррўз.

Дурри шабаррўз — кечаси ял-ял товланадиган дур. Бу ўринда Юсуф Хос Ҳожиб, Лутфий қаламига мансуб эътирофларда ички яқинлик мавжуд.

Маълумки, дунёнинг аввали Қуёшдир. Ҳақ амри билан яратилган, ҳар тола шуъласи мўъжизакор бу сайёра Наврўз кунини оламга тенг нур сочади. Худди шу кун Қуёшнинг таваллуд кунини кирса ўша йилда нималар содир бўлишини башорат қилганлар. Хуллас, ота-боболаримиз табиатнинг бу жумбоғини ўзларича ечишга интилиб, ўз фаразларини баён этишган. Алишер Навоий, Бобур каби мутафаккир шоирларнинг Наврўз бобида нафис ғазаллари кўп.

Тасаввуф табиатда зуҳр этган ўзгаришлардан завқу шавққа тўлиш баробарида Ҳаққа янада яқинлашиш, ҳақиқатга юзланиш ғоясини илгари сураётган экан, биз бу сайёра-ҳаракатнинг илмий асосларини ҳам кўраемиз. Чунки баҳор фаслида турфа ранглар юз кўрсатади: осмон бинафша рангга кириб тиниқ тортади, яшиллик кўзга иссиқ босилади, оқ, сариқ, пуштиранг, қизил гуллар ял-ял товланиб кўнгилга ажиб сурур бахш этади. Сувларнинг шалдираши, қушлар навоси дилни жунбушга келтиради. Мутахассислар фикрига қараганда, ранглар

шифобахш хусусиятга эга экан. Масалан, бинафша ранги асабни тинчлантиради, кайфиятни кўтаради. Худди шунингдек, яшил ранг ҳам нигоҳларимизга «таътил беради». Бу ранглар кўнгилдаги губорни кеткизади, инсонда ҳаётга муҳаббат уйғотади. Шу боисдан ҳам Самарқанд, Бухоро, Хива шаҳрида қад ростлаган обидалар нақши учун кўпроқ бинафша, яшил ранглар ишлатилган.

Мутасаввуф шоирлар ижодиётида яшил ранг кўп таърифланишига ҳам сабаб шу. Яшиллик — тириклик рамзи. Хусусан, Бедил ёзадики:

Ишқ даштин равшан этди ҳуснидан
чақнаб чақин,
Ялт этиб акс этди бир поёни йўқ
рухсор яшил.
Навбахор ёмғирлари гул новдасин
куйлатди шўх,
Бўлди моҳир чолғучининг қўлларида
тор яшил.

Алишер Навоий ҳазратлари «Тухм ерга кириб чечак бўлди, Қурт жондан кечиб ипак бўлди» дея таъкидлаётиб инсондан ҳам шу тариқа фидойиликни талаб этади.

Дунё дунё бўлибдики зиддиятда тараққий қилади. Зоҳир аҳли ва ботин аҳли орасида асрлардан бери давом этиб келаётган мунозаралар она табиат сир-синоатларига бориб тақалади. Буни ҳар ким ўзича тушунади, ўзича ечгандек бўлади. Аммо бу борада ҳам баъзи муштарақликлар мавжуд. Негаки, зоҳирда ҳам, ботинда ҳам қувончнинг ранги бир хил. У дунёнинг асоси, у яшашимиз боиси.

Инсон она табиат бағридан йироқлашар экан, унинг ҳаётидан ранг қочади. Кўнгил булоқлари қурийди. Худди темирдан ясалгандек ҳис-туйғусиз одамлар дунё кушандасига айланадилар.

Демак, моҳият — муҳаббатда. Табиатдаги жонланишлар, товланишлар кўнгилга кўчиб инсонни ҳайрат дунёсига фарқ қилади. Бу восита орқали инсон барча гўзалликлар яратувчиси Ҳақ сари талпинади. Яшамонинг лаззати ҳам шунда. Майли, бу талпиниш ўша «хаёлпараст» чумоли ғайратига ўхшасин. Аммо, мўъжиза тараф талпинишда ҳам мўъжиза бор.

1997 йил

МУНДАРИЖА

«ТОВУШСИЗ ҚАДАМ» КИТОБИДАН

Орзу	5
«Ҳар нарсанинг исми»	5
Тинчлик	6
«Кумушранг, момиқ гул...»	6
«Оқиб кетгиси келади тошнинг...»	6
Оддий нарсалар ҳақида	7
Деразадан қараётган одам	8
Теракка яқин юлдуз	10
«Бахт қуши...»	10
Нафратни тушуниш	11
«Дўстим ҳам дарахт...»	11
Табассум учун сўнгги имкон	12
«Қор ёғмоқда...»	14
«Тишни тишга босиб...»	14
«Воқеаларни танлаб...»	14
Сариқгул	15

«ТЕРАККА ЯҚИН ЮЛДУЗ» КИТОБИДАН

Сен кўзгу бўл	21
Кетаётган сафлар	21
Фикр доирасидаги фикр	22
Парвоздаги қиёфа	24
Эртақдан сўнгги йўқотиш	26
Тонгги манзара	26
Бу тун шундай	27
Жараён	27
Қапалак каби	27
Эҳтиёткор	28
«Эринчаклик билан еч телпагингни...»	28
Телба	28
Баҳорда	29
Турланишлар	30
Қиёфалар ўтар	31
Фол	32
Ғира-шираликда	33

Ой ўрнига	33
Акс ҳолда	33
Сен учавер	34
Ишонч йўқолаётганда	34
Нозим Ҳикматга	35
Тунги сарҳадлар	37
Эҳсон сўра	37
Кўзи бўлса	37
Қоида	38
Ташвиш	38
Харид	38
Асл умрим	39
Ривоятлар	40
Қандай шарпа?	41
Вокзалнинг кутиш хонасида	41
Кўзойнак тақиб	42
Умидсизлик	42
Уйғонмоқ учун	43
Кутиш	43
Бегуноҳ	43
Учрашув	44
Орқага бурилса	44
Сўз	44
Қишлоқда	46
Агар	46
Табассум кўйлагиди	47
Уйлаб топилган дақиқа	48
Арча баргларидек яшил	49
Жабрдийда	50
Ундай одамни	50
Овозга айланган хаёл	51
Булбул	51
Қайтиш	52
Оний мулоҳаза	53
Сен қўрқсанг	53
Ой тўлишган тунда	54
Қўрғазмали қурол	54
Учбурчак шеър	55
«Ташрифимни кутмай қўя қол...»	55
«Қалдироқ овозин эшитмас...»	55
«Қошки чироқ бўлса...»	56
«Тош каби кучли...»	56
«Кўп куйинма...»	56
«Титраётган чанг босган сукут...»	57

«Аквариумда балиқча бўлса...»	57
«Оламни сув босса...»	57
Қора мушук	58
«Сиёҳдонга қараб»	58
«Байроққа илашган чумоли бўлсам...»	58
«Баъзида...»	59
«Унутилган ялангликда...»	59

«ИККИ НУР» КИТОБИДАН

Яхши бўлди	63
Донишманднинг китоби	63
Муз одам ҳақида ривоят	65
Тун ва туш манзаралари	67
Унинг кўзлари	72
«Улимдан қўрқмасман...»	75
«Жаннат дарахтининг сояси...»	76
«Тун ичидан ўтиб боради...»	76
«Бир сўз айтмай...»	77
«Тоғлар борлигини билмайман...»	77
«Тунда сайрга чиқди бир арвоҳ...»	78
«Ғижимланган қоғозга ўхшаган...»	79
«Чанқаса кўз ёшини ичади...»	79
«Мен зериксам...»	80
«Қуртакмас...»	80
«Олис-олисларда...»	81
«Алмисоқдан қолган...»	81
«Қарғалар бетиним қағиллар эди...»	82
«Ана ўрик гули...»	82
«Уз ҳаётимни ғижимлаб ташласам...»	83
«Жаъмики ўқларга нишондир у...»	83
«Лаблари қимирлаб турибди қулнинг...»	84
Ленин ҳайкали (достон)	85
«Ташқарига чиқдинг...»	87
«Йиғига ўхшаб...»	87
«Узоқ давом этган...»	88
«Мени...»	88
Таскин	89
Хатлар	90
Навойга татаббуъ	94
Фариштанинг сўнгги туни	99
Тонг яқин	101
Мансур Халложнинг сўнгги сўзлари	102
Франц Кафкага татаббуъ	103

Арафа	106
Бағишлов	107
«Сен учун...»	108

«ДАВСАМАН» КИТОБИДАН

Инсоннинг саргузаштлари	111
Қуръонга татабуъ	111
Давсаман	116
Зиёратгоҳда	117
Афсунгар	118
Кубронинг ити	119
«Бир рангдаги оҳанглар» туркумидан	120
Ажал шамшири	122
Бағишлов	122
Сомеълик	123
Айтилмаган сўз	123
Дераза пардаси яшилланмоқда	124
Аросатда	124
Хулосасиз ўлим	125
Ифода	125
Истак	125
Жазава	126
Соя	126
Қадр туни	127
Севги сатрлари	128
Эҳтирос	136
Қомат	137
Ухлаётган гўзал аёлга (Бағишлов)	138
Оқ тулпор	139
Уйингоҳ	140
Ёз кечаси ✓	140
Тушкун кайфият	141
Беҳушлик	141
Бир туш баёни	142
Тонготар	143
Чўлпон услубида	144
Муҳаббат	145
Буюк арафа	145
Хулоса	147

«ТИНЧ ГУЛЛАЙДИГАН ДАРАХТ» КИТОБИДАН

«Кулсанг...»	151
«Бу ёруғ дунёда...»	151

«Сен хаёл сурасан...»	152
«Иссиқ...»	153
«Сен ломаконда...»	154
«Қоп-қора...»	154
«Тонгда ёмғир ёғди...»	155
«Кўзларинг томажак бир кун...»	156
«Тушимга соясини...»	156
«Қўл чўздим...»	157
«Сокинликда шовқин бор...»	158
«Булбул кўз ёшидан сиёҳ ясайман...»	158
«Фаришта билан баҳорнинг...»	159
«Сен кўм-кўк ҳавони кесиб...»	160
«Чақалоқнимас...»	161
«Бир кўз кузатади қуёшни...»	161
«Манзарани тинглаш мумкин...»	162
«Иккита шовқин бор...»	162
«Тиканлари учиб кетар...»	163
«Ой ёниб кетмоқчи...»	164
«Беозор бир жонивор каби...»	164
«Туш кўрдим...»	165
«Бир варақ қоғоз...»	166
«Пинжимга мушукдек киради кузак...»	167
«Ичимга беркиниб йиғлайди...»	168
«Соғиниш ҳам мумкинмасми сизни...»	168
«Искандар шохини тираганда...»	169
«Сўз ўрнатдинг сен...»	170
«Ташқарига йўналар бунда ҳар садо...»	170
«Бир пақир...»	171
«Сокинсиз...»	172
«Ҳечқиси йўқ...»	172
«Сарғайгиси келмас япроқларнинг...»	173
«Ван Гог...»	173
«Хуррак тортган каби...»	174
«Қоронғи...»	175
«Шовқин музлаб қолди...»	175
«Дарахтдан барг эмас...»	176
«Соясини ташлайди оғриқ...»	176
«Булбул сайроғига ирғитдим...»	176
«Бир парча гўшт юрак...»	177
«Суврат...»	177
«Ёлғизман...»	177
«Ҳали туғилмаган пайтимдаги хаёлимни бе- ринг...»	178
«Чўзилиб ётибди...»	178

«Арвоҳ ўмариб кетаётган сандиқдан...»	178
«Елғон сўздан ясадилар...»	179
«Шахсий сукунати...»	179
«Жаҳлга минади...»	180
«Ҳорғин ҳўмраяди теварак...»	180
«Бир парча тупроқ қолди...»	180
«Ғадир будир сўқмоғидан...»	181
«Қоянинг ичида...»	181
«Кўзгуга қарайди фаришта...»	182
«Ярқироқ эди умидлари унинг...»	182
«Жасадим яшашга беради халал...»	183
«Сенга қарарканман...»	184
«Қурсида савлат тўкиб...»	184
«Сен ерга қараб чопиб бораётган одамсан...»	185

КУНДУЗ САРҲАДЛАРИ

«Кундуз...»	189
«Сайҳонликда...»	189
«Сабр нима у...»	189
Иўқотилган бош ҳақида ривоят	191
«Ўша тоғ ортида...»	194
«Қилт этмай турибди...»	194
«Кўзим фақат қора рангни кўради...»	195
«Тонг ўзича ҳақ...»	196
«Ўз думини тишламоқда илон...»	197
«Жимлик гиламида буртади буғдой...»	197
«Уйқу ва уйғоқлик оралиғида...»	198
«—Бунча имиллайсан, тошбақа?...»	199
«Сен айтдинг...»	199
«Салом кундуз рангидаги махлуқлар...»	200
«Қушлар сайроғини синдиради дераза...»	201
«Нафас совқотади...»	201
«Тун эринчоқ ваҳимаси...»	202
«Тўкилгим келади...»	203
«Қаҳқаҳа яшайдиган уйда...»	203
«Қандай тушунтирсам экан...»	204
«Қамалак ранггини қўшар ғунчага...»	204
«Қўринмаган нарсаларни кўрар...»	205
...Га	206
«Эндигина сайрамакда эди...»	207
«Тушингни тушингга улаб...»	207
«Қишнинг тили шу...»	208
«Қутиш қандай завқли...»	209

«Уша куни кўзларинг кулди...»	209
«Хайрлашдик...»	210
«Қундузини кемирма...»	210
«Бир дарахт бор...»	211
«Япроқлар шитирляяпти...»	212
«Улкан қаҳқаҳанинг...»	212
«Хувиллаган вужудда...»	213
Қор ётмоқда	214
Булбул ноласи	214
Сен ҳеч ўзгармайсан	215
«Осмон ухлаб ётган чинқирқ...»	215
Лнқо	216
«Устар чироғини ёқаман...»	216
«Тош маъбуда ўқиди...»	217
«Сенинг юрагингда бошқача фасл...»	218
«Бундай демаслигим керак эди...»	218
«Бир-биримизни тушунсак сўзсиз...»	219
«Бир чуволчанг каби...»	219
«Булбул чаҳ-чаҳи уйғотдими...»	220
«Ўрик шоҳи қарсиллаб синди...»	221
«Тонг кечикди...»	221
«Қайғули куй тинглагандекман...»	222
«Чаённинг ниши отилмаган ўқ...»	222
«Давом қилдирмоқ керак...»	224
«Тилла ёнғоқзорда...»	225
«Сен эшитган эртақларингни...»	226

ТАРЖИМА ДАФТАРИДАН

XX аср немис шеърятидан намуналар

Ханс Магнус Энценсбергер	229
Соя суврати	229
Иккита хато	230
Сояга тўла	230
Танишув	232
Урзула Креҳел	233
Навбаҳор	233
Илова	234
Эрих Фрид	235
Елканларинг олдида	235
Яқинлик	236
Йорг Фаузер	237
Жон ўлчови	237

Дитер Веллерсхоф	238
Лабларинг	238
Ханс Юрген Ҳайзе	239
Кундаликдаги чизгилар	239
Чунки сен	239
Вольф Бирманн	240
Бригитта	240
Бодо Морсхўйзер	241
Ёлғизлик	241
Улла Хаан	242
Ташбеҳлар	242
Волтер Хелмут Фриц	243
«Ўз йўналишини ўзи биладиган...»	243
Роберт Гернхард	244
«Бақалар пастда...»	244
Рихард Питрас	245
Аннага бағишланган биринчи шеър	245
Карин Кивус	245
Мўрт совға	245
Дитер Лайзеганг	246
Чиройли сўзлар	246

УЙҒОНИШ ФАСЛИ

(Адабий ўйлар)

«Кўнгил... янгилик қидирадир»	249
Уйғониш фасли	259
Юракка қайтиш азоби	263
Даҳлсизлик ҳуқуқи	268
Тил — асарнинг танаси	275
Фикр ҳурлик билан бутун	279
«Ишқ мўъжизалар яратар...»	209

БАҲРОМ РУЗИМУҲАММАД

КУНДУЗ САРҲАДЛАРИ

(Сайланма)

«Меҳнат» нашриёти—Тошкент—1999

Рассом **Л. Дабижа**
Бадий муҳаррир **Ҳ. Қутлуқов**
Техник муҳаррир **Ж. Бекиева**